

Voorontwerp Streekplan Fryslân 2006

'Om de kwaliteit fan de romte'

vastgesteld door Gedeputeerde Staten van Fryslân,
19 april 2005

Inhoudsopgave

VOORWOORD	9
1. OM DE KWALITEIT FAN DE ROMTE	
1.1 MISSIE: Om de kwaliteit fan de romte	11
1.2 VISIE: Een ondeelbaar Fryslân met ruimtelijke kwaliteit	16
1.2.1 Om de kwaliteit fan de romte	16
1.2.2 Ondeelbaar Fryslân: wisselwerking stad en platteland	17
1.3 STURING: Lokaal wat kan, provinciaal wat moet	26
1.4 UITVOERING EN DOORWERKING	27
Bijlage: Overzicht rolverdeling volgens Streekplan Fryslân 2006	31
2. THEMA'S	
2.1 WONEN	
2.1.1 Inleiding	43
2.1.2 Concentratie in bundelingsgebieden voorop	45
2.1.3 Ruimte voor plaatselijke woningbouwbehoefte	48
2.1.4 Fryslân als woonprovincie	49
2.1.5 Zorgvuldig ruimtegebruik	51
2.1.6 Doorwerking ruimtelijk beleid	53
2.2 LEEFBAARHEID & SOCIALE SAMENHANG	
2.2.1 Inleiding	55
2.2.2 Een ruimtelijke bijdrage aan leefbare steden	56
2.2.3 Een ruimtelijke bijdrage aan een vitaal platteland	57
2.2.4 Functies in het landelijk gebied	57
2.2.5 Doorwerking ruimtelijk beleid	62
2.3 WERKEN	
2.3.1 Inleiding	63
2.3.2 Vestigingsbeleid	65
2.3.3 Vestigingsmogelijkheden naar typen kernen	65
2.3.4 Vestigingsmogelijkheden binnen kernen	70
2.3.5 Ruimtelijke kwaliteit	71
2.3.6 Doorwerking ruimtelijk beleid	72

2.4	NETWERKEN	
2.4.1	Inleiding	73
2.4.2	Optimale bereikbaarheid als doel	74
2.4.3	Bijdrage van het ruimtelijk beleid aan mobiliteitsbeheersing	74
2.4.4	Versterking van de netwerkstructuur ter ondersteuning van de ruimtelijke structuur	75
2.4.5	Leidingen, ICT en luchthavens	79
2.4.6	Doorwerking ruimtelijk beleid	81
2.5	LANDBOUW	
2.5.1	Inleiding	83
2.5.2	Ruimte voor een vitale en duurzame landbouw	85
2.5.3	Ontwikkelingsruimte binnen kernkwaliteiten landschapstypen	86
2.5.4	Doorwerking ruimtelijk beleid	81
2.6	RECREATIE & TOERISME	
2.6.1	Inleiding	89
2.6.2	Ruimtelijke condities voor kwaliteitsverbetering	90
2.6.3	Doorwerking ruimtelijk beleid	95
2.7	LANDSCHAP	
2.7.1	Inleiding	97
2.7.2	Landschap als gezamenlijke verantwoordelijkheid	97
2.7.3	Kernkwaliteiten landschapstypen	98
2.7.4	Nationale landschappen	101
2.7.5	Zones langs autosnelwegen	102
2.7.6	Structurende werking grootschalige infrastructuur	102
2.7.7	Zendmasten	103
2.7.8	Ruimte voor nieuwe landschappen en functies	103
2.7.9	Doorwerking ruimtelijk beleid	104
	Bijlage: Landschapsbeschrijvingen	105
2.8	CULTUURHISTORIE	
2.8.1	Inleiding	113
2.8.2	Behoud door ontwikkeling	114
2.8.3	Doorwerking ruimtelijk beleid	117
2.9	WATER	
2.9.1	Inleiding	119
2.9.2	Ruimtelijke condities voor een goede waterhuishouding	120
2.9.3	Doorwerking ruimtelijk beleid	126

2.10 NATUUR		
2.10.1 Inleiding		127
2.10.2 Behoud en ontwikkeling van natuurlijke waarden		128
2.10.3 Provinciale Ecologische Hoofdstructuur		129
2.10.4 Natuurwaarden buiten de EHS		132
2.10.5 Doorwerking ruimtelijk beleid		134
2.11 BODEM		
2.11.1 Inleiding		135
2.11.2 Ruimtelijk condities voor duurzaam bodemgebruik		135
2.11.3 Diepe delfstoffen		136
2.11.4 Ondiepe grondstoffen		137
2.11.5 Koude warmte opslag		137
2.11.6 Doorwerking ruimtelijk beleid		138
2.12 KUSTVERDEDIGING EN BUITENDIJKS BOUWEN		
2.12.1 Inleiding		139
2.12.2 Reserveringszones voor toekomstige dijkversterking		139
2.12.3 Buitendijks bouwen		142
2.12.4 Doorwerking ruimtelijk beleid		143
3. GEBIEDEN		
3.1 NOORDOOST FRYSLÂN		144
3.2 ZUIDOOST FRYSLÂN		146
3.3 NOORDWEST FRYSLÂN		148
3.4 ZUIDWEST FRYSLÂN		150
3.5 MIDDEN FRYSLÂN		152
3.6 WADDENEILANDEN		154
3.7 IJSSELMEER		156
BIJLAGEN (raadpleegbaar via de website www.fryslan.nl/streekplan)		
1. Notitie Reikwijdte en Detailniveau Strategische Milieubeoordeling Streekplan Fryslân 2006		
2. Advies van de Commissie voor de Milieueffectrapportage		
3. Notitie Landelijk wonen en Landgoedwonen		
4. Notitie Regionale centra belicht		
5. Notitie Romsicht op vrijkomende agrarische bebouwing		

OVERZICHT KAARTEN, zie kaartenbijlage

- kaart 1 Plankaart (opgenomen in Voorontwerp, na hoofdstuk Gebieden)
- kaart 2 Stedelijke bundelingsgebieden en woningbouwregio's
- kaart 3 Complete dorpen (nog niet beschikbaar)
- kaart 4 Bereik stedelijke en regionale centra (nog niet beschikbaar)
- kaart 5 Netwerken
- kaart 6 Leidingen (nog niet beschikbaar)
- kaart 7 Recreatieve en toeristische netwerken
- kaart 8 Hoofdlandschapstypen
- kaart 9 *Nationale Landschappen in Fryslân*
- kaart 10 Milieubeschermingsgebieden
- kaart 11 Waterhuishouding en kustverdediging
- kaart 12 Primair zoekgebied voor retentiegebieden en boezemvergroting
- kaart 13 Veenweidegebied (opgenomen in Voorontwerp, pagina 123)
- kaart 14 Provinciale ecologische hoofdstructuur
- kaart 15 Speciale beschermingszones
- kaart 16 Functiezonering provinciale ecologische hoofdstructuur
- kaart 17 Geschiktheid ondergrond Fryslân voor koude warmte opslag (opgenomen in Voorontwerp, pagina 138)

Voorwoord

We hebben weer een mijlpaal bereikt op weg naar een nieuw streekplan voor Fryslân. Met de door Provinciale Staten gewijzigd vastgestelde 'kadernota streekplan' als basis, is dit 'voorontwerp streekplan' opgesteld. Hierin staat welke accenten wij aan de toekomstige ruimtelijke ontwikkeling van Fryslân willen geven. Samen met anderen willen we werken aan een sterk en mooi Fryslân. Het motto van de kadernota streekplan krijgt met dit voorontwerp verder inhoud: het gaat ons 'om de kwaliteit fan de romte'. Om de ruimtelijke kwaliteit te verhogen zal bij nieuwe plannen en ontwikkelingen meer moeten worden ingespeeld op de waarden van een gebied. De ruimte in Fryslân moet voor de lange termijn aantrekkelijk, herkenbaar en leefbaar blijven. We willen daarom veel nieuwe ontwikkelmogelijkheden bieden voor wonen en werken, die tegelijkertijd bijdragen aan de ruimtelijke kwaliteit van Fryslân.

Het voorontwerp streekplan wordt ter bespreking voorgelegd aan Provinciale Staten. Het voorontwerp, inclusief de reactie van Provinciale Staten, zal het vertrekpunt zijn voor het bestuurlijk overleg dat wij rond de zomer met mede-overheden en maatschappelijke organisaties gaan organiseren. De resultaten van deze besprekingen betrekken wij uiteraard bij de verdere uitwerking van dit voorontwerp in een ontwerp streekplan. Bij het ontwerp streekplan komt ook een uitvoeringsprogramma. Op grond van de recente Europese richtlijn Strategische Milieu beoordeling zullen wij bij het ontwerp streekplan een milieurapport voegen. In dit milieurapport zullen op strategisch niveau de milieueffecten van het streekplanbeleid in beeld worden gebracht. In de notitie 'Reikwijdte en detailniveau Strategische Milieubeoordeling Streekplan Fryslân 2006', zijn alvast de onderwerpen benoemd waarop het milieurapport zich straks zal richten.

9

Het ontwerp streekplan zal volgens planning in december 2005 verschijnen. In het voorjaar van 2006 start de formele inspraakprocedure en zullen in de provincie informatiebijeenkomsten worden georganiseerd. Het is de bedoeling het streekplan door Provinciale Staten te laten vaststellen rond de zomer van 2006.

Wat mij betreft gaan we met elkaar voor een provincie Fryslân die de komende jaren alleen maar sterker en mooier zal worden.

Anita Andriesen
Gedeputeerde ruimtelijke ordening

1. Om de kwaliteit fan de romte

1.1 MISSIE: Om de kwaliteit fan de romte

In het Streekplan Fryslân 2006 staan de provinciale kaders waarbinnen ruimtelijke ontwikkelingen de komende tien jaar kunnen plaatsvinden. Binnen deze kaders hebben gemeenten en andere initiatiefnemers ruim de mogelijkheid om ontwikkelingen tot stand te brengen, waarbij de kernkwaliteiten van Fryslân voor de toekomst in stand gehouden en versterkt worden. Daarbij stuurt de provincie op bovenlokale belangen, met als leidende gedachte: lokaal wat kan en provinciaal wat moet.

Wat is een streekplan?

Het streekplan is een belangrijk instrument voor de inrichting van de ruimte op provinciaal niveau en is de schakel tussen het abstracte rijksbeleid en het concrete gemeentelijk ruimtelijk beleid. In het streekplan wordt de gewenste ruimtelijke ontwikkeling van de provincie aangegeven. Daarmee geeft het streekplan sturing aan de uitvoering van provinciaal en regionaal beleid, bijvoorbeeld bij subsidieverlening. Het streekplan is ook integratiekader voor andere provinciale plannen met ruimtelijke aspecten. Daarnaast is het streekplan juridisch toetsingskader voor gemeentelijk ruimtelijk beleid, zoals bij de beoordeling van bestemmingsplannen. Het streekplan is dus zowel ontwikkelingsgericht, sturend als toetsend.

Als centraal uitgangspunt van ons ontwikkelingsgerichte ruimtelijke beleid kiezen wij voor een ondeelbaar Fryslân met ruimtelijke kwaliteit. Het gaat ons "om de kwaliteit fan de romte". Een ondeelbaar Fryslân benadrukt dat stad en platteland elkaar nodig hebben en elkaar ondersteunen. Een Fryslân met ruimtelijke kwaliteit benadrukt het bovenlokale belang bij het instandhouden en verder ontwikkelen van de gebruikswaarde, belevingswaarde en toekomstwaarde van de ruimte. Het gaat ons daarbij vooral om het instandhouden en verder ontwikkelen van de landschappelijke kwaliteiten van Fryslân.

Wij willen dus een economisch sterk en tegelijkertijd mooi Fryslân. Dit is een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid van een ieder die bij de ruimtelijke ontwikkeling van Fryslân betrokken is: Rijk, provincie, gemeenten Wetterskip, marktpartijen, belangengroeperingen en burgers.

Vanuit dit centrale uitgangspunt streven wij naar:

Een duurzaam Fryslân

Wij streven naar een ruimtelijke inrichting die bijdraagt aan duurzame ontwikkeling. We werken mee aan een ontwikkeling waarbij voorzien wordt in de behoeften van de huidige generatie, zonder daarbij de behoeften van toekomstige generaties in gevaar te brengen. Hierbij past een krachtige sociaal-economische ontwikkeling in een leefbare omgeving, waarbij tegelijkertijd ingezet wordt op het instandhouden en verder ontwikkelen van aanwezige bodem-, water-, landschappelijke, natuurlijke en cultuurhistorische kwaliteiten.

Een welvarend Fryslân

Een krachtige sociaal-economische ontwikkeling van Fryslân vraagt ruimte. Een versterking van de economische structuur is gewenst om nieuwe kansen en ontwikkelingsmogelijkheden te benutten. Hierbij maken wij gebruik van onze gunstige fysieke vestigingscondities. We zetten in op innovatie en verbreding naar een kennis- en diensteneconomie, met een accent op energie en water, zonder daarbij afbreuk te doen aan bestaande sterke sectoren. Investerings in de kennisinfrastructuur dragen tevens bij aan de binding van afgestudeerden aan de regio, waarmee kennis voor Fryslân behouden en ontwikkeld kan worden.

Een (inter)nationaal georiënteerd Fryslân

Fryslân kent van oudsher een gelijkmatige spreiding van bevolking en werkgelegenheid, ondersteund door een structuur van kleine, middelgrote en grote kernen. De ontwikkeling van werkgelegenheid en bevolking in de afgelopen tien jaar laat nog steeds een zekere gelijkmatige ontwikkeling zien. Daarnaast heeft Fryslân steeds meer te maken met externe dynamiek die kansen biedt voor versterking van de economische structuur. Internationaal speelt de opkomst van ontwikkelingsassen. Dit zijn ketens van gebieden die zich ontwikkelen langs belangrijke infrastructurale verbindingen. De verdergaande internationalisering - onder meer door de toetreding van nieuwe EU-lidstaten - zorgt ervoor dat de relatieve ligging van Noord-Nederland verbetert. Noord-Nederland heeft in potentie een schakelfunctie tussen de Randstad en Noordoost-Europa. We streven naar de verdere uitbouw van de Noordelijke Ontwikkelingsas. De A6/A7, de A28/A37, de vaarweg Lemmer-Delfzijl en de havens zijn belangrijke elementen van die as, evenals de Zuiderzeelijn (inclusief snelle verbinding naar Leeuwarden). De prioriteit blijft liggen bij de positie van Leeuwarden als banenmotor van Fryslân.

Een noordelijk georiënteerd Fryslân

Sinds 1992 trekken Fryslân, Groningen en Drenthe in het Samenwerkingsverband Noord-Nederland (SNN) gezamenlijk op in strategiebepaling, beleidsuitvoering en belangenbehartiging. Mede dankzij deze samenwerking zijn er met financiële steun - waaronder de Kompasprogramma's - veel ruimtelijk-economische ontwikkelingen tot stand gebracht. In de gezamenlijk met Groningen en Drenthe opgestelde Strategische Agenda zetten wij vooral in op kansrijke economische sectoren. Accenten liggen op innovatie en kenniseconomie, een concurrerend vestigingsklimaat in stedelijk gebied, en op een vitaal platteland. Daarnaast werken wij voor het waddengebied samen met Noord-Holland en voor het IJsselmeer ook met Flevoland.

Een herkenbaar Fryslân

Rust, ruimte, duisternis. Een voor Nederlandse begrippen unieke nederzettingsstructuur. Het duidelijke contrast tussen bebouwd gebied en landelijk gebied. Internationaal erkende (waterrijke) landschappelijke, natuurlijke en cultuurhistorische waarden. Dit is het Fryslân dat we kennen en willen blijven zien. Het vasthouden en versterken van deze herkenbare kwaliteiten gaat niet vanzelf. Het is de uitdaging om het goede te bewaren en ontwikkelingen die onze prachtige provincie kunnen versterken mogelijk te maken.

Een leefbaar Fryslân

Kwaliteit en veiligheid van de woning en de woonomgeving, voldoende werkgelegenheid, recreatiemogelijkheden en de bereikbaarheid van voorzieningen zorgen ervoor dat mensen zich prettig voelen in hun omgeving. Ook de kwaliteit van natuur en landschap is belangrijk voor het welzijn en de ontspanning van mensen. De ruimtelijke inrichting van Fryslân is een belangrijke (economische) vestigingsfactor en is van grote invloed op het welzijn van mensen. Verder willen we de ruimtelijke mogelijkheden benutten om arbeid en zorgtaken eenvoudiger te combineren. Wij zetten in op Fryslân als woonprovincie en op de ruimtelijke mogelijkheden voor recreatie en toerisme in onze provincie. Daarnaast benadrukken wij de belangrijke betekenis van de Friese taal voor de herkenbaarheid en de identiteit van Fryslân.

Een bereikbaar Fryslân

In een maatschappij waarin keuzevrijheid een groot goed is staat mobiliteit centraal. De bereikbaarheid van Fryslân per auto, openbaar vervoer en scheepvaart - de stedelijke centra met hun binnensteden voorop - vinden wij essentieel. Beheersing van de mobiliteit is nodig om een verdere mobiliteitsgroei verantwoord op te kunnen vangen. Naast andere infrastructuurprojecten heeft de Zuiderzeelijn (in welke vorm dan ook) een wezenlijke functie voor verbetering van de bereikbaarheid en de regionale economie van Fryslân. Dit streekplan geeft de kaders voor de komst van de Zuiderzeelijn waarbinnen de te verwachten groei verantwoord kan worden opgevangen.

Een waterbestendig Fryslân

Water speelt een steeds belangrijker rol bij locatiekeuzes. Ruimtelijke ordening draagt bij aan onze veiligheid in gevallen van wateroverlast. Naast de uitbreiding van maalcapaciteit geven we water meer de ruimte door combinaties met andere functies aan te gaan. Om hogere neerslagintensiteiten op te kunnen vangen hanteren wij de volgorde vasthouden, bergen en afvoeren. Tegelijkertijd moet er in droge tijden voldoende water zijn voor drinkwater en voor energie, land- en tuinbouw, visserij, scheepvaart, natuur en recreatie. Voor waterkwaliteit geldt de trits: het voorkomen van verontreiniging, het scheiden van schone en vuile waterstromen en het zuiveren van de vuile waterstromen.

Een multifunctioneel Fryslân

Door ruimtelijke functies in zowel het landelijk als in het stedelijk gebied met elkaar te combineren wordt ruimte gespaard. Verweving kan op verschillende schaalniveaus gerealiseerd worden. Bovendien kunnen nieuwe kwaliteiten ontstaan wanneer functies elkaar onderling versterken. Vanwege bescherming van bepaalde kwetsbare functies - zoals natuur en wonen - zal soms ook scheiding van functies noodzakelijk zijn.

13

Trends en ontwikkelingen

Bevolkings- en huishoudenontwikkeling

De bevolkings- en huishoudenontwikkeling zijn van invloed op de ruimtelijke ontwikkeling van Fryslân, op de woningbehoefte in het bijzonder. Net zoals elders in Nederland neemt in Fryslân het buitenlandse vestigingsoverschot af. Ook is er een afname van de natuurlijke groei van de bevolking door toenemende vergrijzing en een kleiner aantal geboorten. Dit leidt op termijn naar een lagere woningbehoefte en het heeft ook consequenties voor de vraag naar bijvoorbeeld woningtypen, de aanwezigheid en nabijheid van (zorg)voorzieningen, en vervoersvormen. Door verdere vergrijzing, individualisering en de afname van het aantal jonge gezinnen, zal het gemiddelde aantal personen per huishouden afnemen. Mensen stellen meer eisen aan de kwaliteit van hun woning en woonomgeving. Daardoor is de vraag naar betaalbaar, ruim, rustig en veilig wonen toegenomen.

Economische ontwikkeling

Vergeleken met de rest van Nederland heeft Fryslân een hogere werkloosheid, een lager inkomen per huishouden en een lager gemiddeld opleidingsniveau. Innovatie, kennisontwikkeling en internationale oriëntatie geven kansen aan de regio. Het belang van de kennis- en dienstensector in de economische structuur zal ten opzichte van de landbouw en de industriële sector blijven toenemen. Landbouw is niet langer de enige dominante economische factor op het platteland. De landbouw heeft het moeilijk: de Europese markt en de Europese regelgeving zijn sterk bepalend, het aantal agrarische bedrijven neemt af en bedrijfsopvolgers zijn moeilijker te vinden. Dit treft ook de functie van de landbouw als beheerder en onderhouder van de groene ruimte.

Participatie

Vrouwen werken steeds meer buitenshuis en de informele zorg voor met name ouderen wordt belangrijker. De aandacht is daarom gevestigd op het combineren van arbeid en zorgtaken. Ook de ruimtelijke organisatie van functies kan hieraan een bijdrage leveren, door functies bij elkaar te plaatsen.

Klimaatverandering

De rol van water in de ruimtelijke ordening verandert. Klimaatverandering, met als gevolg zeespiegelstijging, toename van neerslagintensiteit, in combinatie met bodemdaling en een toename van verhard oppervlak, dwingen ons om met nieuwe ogen naar water te kijken: water zal meer ruimte moeten krijgen. Tegelijkertijd zullen we spaarzamer moeten zijn met water om in de toekomst ook tijdens droge zomers voldoende water te hebben. Hoewel de waterkwaliteit op een aantal punten verbeterd is, zullen we hieraan meer aandacht moeten besteden willen we doelen op dit gebied halen.

Ontwikkelingen infrastructuur

Van de plannen met betrekking tot infrastructuur is de aanleg van de Zuiderzeelijn (ZZL) de meest ingrijpende. De ZZL zal vooral na de streekplanperiode (ná 2015) een structurerende werking hebben op de ruimtelijke inrichting van Fryslân: we verwachten met de komst van deze snelle spoorlijn een sterkere groei van bevolking, woningbehoefte, werkgelegenheid en bedrijvigheid. Naast de ZZL zijn er meerdere infrastructuurprojecten in voorbereiding die de Friese netwerkstructuur moeten versterken.

Ontwikkeling woningmarkt

In de zuidelijke delen van Fryslân is de druk op de woningmarkt groter dan in Noord-Fryslân, vooral tijdens perioden van relatief hoge economische groei. Deze druk heeft vooral te maken met de ligging en bereikbaarheid van dit gebied ten opzichte van de meer centraal gelegen landsdelen, met de daaraan gekoppelde binnenlandse verhuisbewegingen. Voor Noordoost-Fryslân geeft de provinciale trendprognose tot 2016 een bevolkingsafname met 3,4%. De Stadsregio Leeuwarden zit met een bevolkingsgroei van 4,1% iets onder het Friese gemiddelde van 4,8%. De Zuidrand is met 10% de snelste groeier. Opvallend is de relatief hoge trendmatige groei van de regio Noordwest met 7,5%. Er bestaan dus ook regionale verschillen, waardoor het onderscheid tussen Noord- en Zuid-Fryslân niet eenduidig is. Wij verwachten geen wezenlijke structurele verschuiving in de woningbouw omdat van oudsher een behoorlijke autonome ontwikkeling plaatsvindt bij kernen verspreid over Fryslân, waaronder met name Leeuwarden. Door beleid kunnen regionale trends worden gecorrigeerd. Zo is in 1993-2003 42% van de Friese woningtoename in Noord-Fryslân gerealiseerd; dit aandeel bedroeg vanaf 2000 zelfs 47%.

Ontwikkeling stedelijke centra

Stedelijke centra hebben geprofiteerd van de gunstige economische ontwikkelingen in de afgelopen 10 jaar. De steden hebben nog wel te maken met een eenzijdige bevolkingsamenstelling, relatief lage gemiddelde inkomens per huishouden en een hoge, structurele werkeloosheid vergeleken met het platteland. In een beperkt aantal stedelijke wijken doet zich een opeenstapeling van problemen voor in de vorm van hoge werkloosheid, onveiligheid en criminaliteit, verpaupering van openbare ruimte en vastgoed, en afname van sociale samenhang en voorzieningenniveau. Delen van het bestaand bebouwd gebied vertonen kwalitatieve tekortkomingen.

Ontwikkeling platteland

Het Friese platteland is vitaal en welvarend. De landbouw vraagt om schaalvergroting. Vooral recreatie en (cultuur)toerisme hebben voor nieuwe werkgelegenheid gezorgd en zijn daarmee een belangrijke economische drager van het platteland. Wel neemt door schaalvergroting het aantal voorzieningen in de kleine kernen af en loopt het aantal agrarische bedrijven terug. Dit zet de leefbaarheid, de vitaliteit en het beheer en onder-

druk. Vooral mensen die minder mobiel zijn kunnen in een sociaal isolement terechtkomen. Er is ook een nieuw soort woningnood ontstaan: de beschikbare huizen bij de kleine kernen sluiten qua woningtype en prijs niet altijd goed aan op de plaatselijke woningbehoefte. Er is een grote vraag naar meer betaalbare woningen.

Ontwikkeling ruimtebehoefte

Bovenstaande ontwikkelingen en trends leiden ertoe dat we rekening moeten houden met een nieuwe ruimtebehoefte voor wonen, werken, voorzieningen, verkeer en vervoer, water, recreatie en toerisme, en natuur. In vergelijking met eerdere prognoses is vooral de ruimtebehoefte voor wonen en werken beperkter. Desondanks gaat het nog steeds om aanzienlijke oppervlakten. Ter illustratie hebben we hieronder een prognose opgenomen. Voor de functies wonen, werken en voorzieningen gaat het tot 2015 om een gebied met ruim de huidige omvang van het bebouwde gebied van Leeuwarden, waarvan een deel in bestaand bebouwd gebied zal moeten worden opgevangen. Om toekomstige wateroverlast vanuit de Friese boezem te kunnen beheersen, zal de boezem tussen nu en 2015 met circa 5% moeten worden uitgebreid. Voor de beheersing van wateroverlast vanuit overige watersystemen is mogelijk een vergelijkbaar areaal nodig. De bestaande afspraken voor realisering van de Ecologische Hoofdstructuur zullen tot circa 2018 nog leiden een aanzienlijke uitbreiding van de oppervlakte natuur.

Tabel I: Prognose toekomstige ruimtebehoefte

		2005 - 2015	
		Laag scenario	Hoog scenario
Woningbehoefte	Woningen	22.000	28.000
Woongebied	Ha	1.350*	1.700*
Werkgebied	Ha	700**	1.050**
Ruimte voor water	Ha	700	1.400
Ruimte voor natuur	Ha	7.500	12.500
Totaal	Ha	9.500	16.650

* exclusief de woningbouwmogelijkheden in bestaand bebouwd gebied
 ** exclusief ijzeren voorraad

15

Ontwikkeling ruimtelijke kwaliteit

In de streekplanperiode zal voor veel functies een plaats gevonden moeten worden, terwijl Fryslân het afgelopen decennium al veel ruimtelijke dynamiek kende. Omdat deze dynamiek de afgelopen periode op het aanzien van Fryslân al een groot effect heeft gehad, ligt er voor de komende tijd een grote uitdaging om de ruimtelijke kwaliteit te verhogen. Tijdens maatschappelijke discussies over de evaluatie van het Streekplan 1994 en het Startdocument Streekplan is duidelijk gemaakt dat men zich zorgen maakt over de kwaliteit van onze provincie. Het gaat daarbij vooral om de druk van stedelijke functies op het landelijk gebied.

De verstedelijking van het platteland is de afgelopen decennia behoorlijk toegenomen. Niet alleen in de vorm van grote stedelijke uitbreidingen, maar ook als onderdeel van een proces van meer stille verstedelijking die zich in verschillende gedaanten voordoet: bedrijfsvestigingen en nieuwe woonvormen in voormalige boerderijen, ruim opgezette woonwijken bij kleine kernen, toename van recreatieve functies zoals paardenstallen en maneges, grote bedrijfsloodsen, exclusieve woningen en dergelijke. Voor een aantal van

deze ontwikkelingen is bewust gekozen. Zij geven immers goede economische impulsen aan het platteland. Tegelijkertijd kan dit tot ongewenste versnippering van ruimte leiden. Daarnaast zien we dat het onderscheidende karakter van gebieden geleidelijk aan het vervlakken is door het verdwijnen van specifieke kenmerken van landschappen en door de vaak uniforme uitbreidingen bij steden en dorpen. Ook de relatief sterke groei van bedrijventerreinen op het platteland is van invloed op het aanzien en het karakter van kleine kernen. Vanuit de samenleving is er dan ook een sterkere roep om provinciale sturing op landschappelijke en ruimtelijke kwaliteit.

1.2 VISIE: Een ondeelbaar Fryslân met ruimtelijke kwaliteit

1.2.1 Om de kwaliteit fan de romte

Vroeger kwamen ontwikkelingen met een zekere traagheid tot stand en werd er gebouwd volgens de streekeigen (bouw)cultuur en de omstandigheden van de fysieke omgeving. Zo hebben ontwikkelingen in het verleden geleid tot typische contrasten tussen open en gesloten gebieden en kenmerkende dorpsstructuren als linten, radiale terpdorpen of kruisdorpen. Tegenwoordig zijn de technische mogelijkheden nagenoeg onbeperkt, bijna alles is mogelijk. Daarmee is het niet langer vanzelfsprekend om de karakteristieken van de omgeving expliciet te gebruiken in afwegingen bij nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen. Dat is wel nodig. Het gaat met dit streekplan "om de kwaliteit fan de romte".

16

Wij zetten meer dan voorheen in op de verhoging van de ruimtelijke kwaliteit bij veranderingen in het gebruik en de inrichting van de ruimte. Ruimtelijke kwaliteit dient zowel economische, sociale, ecologische als culturele belangen en is daarmee voor alle functies in Fryslân essentieel. Met ruimtelijke kwaliteit bedoelen we dat in ruimtelijke plannen, in ontwerpen en in de uitvoering expliciet gebruikswaarde, belevingswaarde en toekomstwaarde worden toegevoegd aan de omgeving. Deze drie waarden waarborgen op de langere termijn een doelmatig gebruik en herkenbaarheid van de ruimte. Een goede manier om aan ruimtelijke kwaliteit invulling te geven, is door de samenhang van de ondergrond, de netwerken en het nederzettingspatroon als basis voor ruimtelijke planvorming op de lange termijn te nemen.

De drie elementen van ruimtelijke kwaliteit:

- **Gebruikswaarde:** functionele geschiktheid, doelmatig gebruik, aanleg en beheer, samenhang en bereikbaarheid
- **Belevingswaarde:** identiteit, diversiteit, herkenbaarheid, beleving en zingeving
- **Toekomstwaarde:** doelmatigheid in tijd, flexibiliteit, robuustheid, duurzame structuur

Verhoging van de ruimtelijke kwaliteit is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van rijk, provincie, gemeenten, wetterskip, marktpartijen, belangengroeperingen en burgers. Samen zoeken we naar de mogelijkheden hiervoor. Door in een vroeg stadium met elkaar in gesprek te gaan en overeenstemming te bereiken over de kwaliteitsambities in het plangebied, bereiken we dat alle betrokkenen elkaar eerder en gemakkelijker aanspreken op de wederzijdse taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden tijdens de verdere planvorming en uitvoering.

Naast onze rol in het planologisch toezicht willen wij bij ruimtelijke kwaliteit vooral ontwikkelingsgericht bezig zijn door te agenderen, te stimuleren en te participeren bij planvorming en uitvoering op verschillende schaalniveaus. Hiertoe stellen wij middelen, mens- en proceskracht ter beschikking. Wij vragen van gemeenten om inzichtelijk te maken hoe verhoging van de ruimtelijke kwaliteit uitwerking heeft gekregen in het gemeentelijk ruimtelijk beleid.

Typering Fryslân

In Fryslân is er volop gelegenheid om ruim en rustig te wonen in een groen en waterrijk landschap met een rijke cultuurhistorie in of bij aantrekkelijke dorpen en steden. De landschappelijke en natuurlijke waarden zijn van groot belang voor de ruim 640.000 inwoners en vormen een belangrijk visitekaartje. "Fryslân" is een sterk merk. Fryslân heeft geprofiteerd van de economische groei in de afgelopen periode. Het voorzieningenniveau is over het algemeen goed. De zakelijke dienstverlening en de ICT-sector hebben onder meer in Leeuwarden een stevige voet aan de grond gekregen. Kernen in Fryslân zijn in voldoende mate bereikbaar. De grondgebonden landbouw is belangrijk en beeldbepalend. Het Friese platteland is vitaal.

Fryslân oogt rustig. Het is in Noord-Nederland minder hectisch dan in andere landsdelen, er is meer ruimte voor beleving van de groene en blauwe kwaliteiten van het landschap en de kwaliteit van bebouwing. Op sommige plekken is het 's nachts nog echt donker. De toestand van het milieu is relatief gunstig. Het samenspel en de afwisseling tussen karakteristieke en cultuurhistorisch waardevolle dorpen en steden en aantrekkelijke waterrijke landschappen zijn kenmerkend voor Fryslân. Er is een duidelijk contrast tussen bebouwd gebied en landelijk gebied. De ontwikkelingsgeschiedenis van de kernen is goed zichtbaar. Leeuwarden met z'n historische binnenstad biedt een voor Fryslân uniek stedelijk en cultureel klimaat. Ook in andere steden hebben zich sterke centrumfuncties ontwikkeld.

In Fryslân is ruimte voor de verdere ontwikkeling van wonen, werken, recreëren, natuur en water. De ruimtelijke condities voor de landbouw zijn goed vanwege de goede landbouwkundige structuur. Er is wel ruimte nodig voor verdere schaalvergroting. De infrastructuur is voldoende fijnmazig voor de ontsluiting van het platteland. Bij enkele plaatsen zijn verkeerskundige knelpunten, maar daarbuiten zijn de wegen over het algemeen filevrij en dit vormt een belangrijk vestigingsvoordeel voor nieuwe bedrijvigheid!

De ruimtelijk-economische structuur is de afgelopen jaren verbreed, vooral door zakelijke dienstverlening, de ICT-sector, het MKB, de toeristisch-recreatieve sector en de agrarisch verwante bedrijvigheid. Door de ligging van de kernen zijn voorzieningen redelijk over de provincie gespreid. Binnen de plaatselijke verhoudingen zijn diverse ruimtelijke ontwikkelingen mogelijk. De natuurlijke en landschappelijke waarden zijn van nationale en internationale betekenis, de Waddenzee met de eilanden voorop. Dit is belangrijk voor *recreatie en toerisme*. *Met name de watersport hoort bij Fryslân. Daarvoor zijn er veel voorzieningen en accommodaties.*

17

1.2.2 Ondeelbaar Fryslân: wisselwerking stad en platteland

In de loop van de tijd is door de toegenomen mobiliteit en nieuwe communicatiemiddelen een steeds sterkere verweving tussen steden en platteland ontstaan: stedelingen recreëren op het platteland, plattelandsbewoners maken gebruik van stedelijke voorzieningen en werken in de stad. Mensen zijn veel flexibeler geworden in hun woonplaatskeuze: het is mogelijk in de stad te werken en op meer dan fietsafstand van de stad, op het platteland te wonen. De verstedelijking van het platteland is een feit, qua bebouwing, functies en ook in mentaal opzicht.

Ondanks deze verweving tussen steden en platteland wordt er nog steeds grote waarde gehecht aan onderscheid tussen de dynamiek en intensiteit van steden en de rust en de ruimte van het gebied eromheen. Het is onze inzet om die onderscheiden kwaliteiten te behouden en waar mogelijk te versterken. Stedelijke gebieden en het omliggende platteland hebben elkaar nodig, elk vanuit hun eigen kenmerken en kwaliteiten. Leefbare sterke steden temidden van een aantrekkelijk vitaal platteland versterken elkaar wanneer ze elkaar aanvullen. Hiervoor zijn ruimte-

lijke keuzes nodig.

Wij zetten in op de concentratie van verstedelijking in de stedelijke bundelingsgebieden, zonder dat dit ten koste gaat van de vitaliteit van het omringende platteland. Met concentratie wordt de benodigde massa, schaal en draagvlak verkregen voor het goed benutten van stedelijke potenties. Dit is voor de leefbaarheid en vitaliteit van heel Fryslân van grote betekenis. Ook het platteland profiteert met concentratie van verstedelijking van een hoogwaardig voorzieningen-niveau en veelzijdige werkgelegenheid in de steden. Daarnaast voorkomt concentratie van verstedelijking dat het platteland te sterk verstedelijkt en de waardevolle open ruimte versnipperd. Ook het bestaande kenmerkende contrast tussen bebouwd en onbebouwd gebied kan zo gehandhaafd blijven. Tevens kan door concentratie de mobiliteit worden beheerst en wordt bijgedragen aan een rendabel hoogwaardig openbaar vervoer.

Met ons concentratiebeleid handhaven wij de inzet op de economische kernzones (A7-zone en Westergozone). Wij leggen wel meer accent op concentratie in de grotere kernen binnen de economische kernzones dan op concentratie van verstedelijking in de zones als geheel. Hiermee voorkomen wij corridorvorming binnen de zones zodat het landelijk gebied tussen de kernen in de zones bijdraagt aan landschappelijke geleding van de verstedelijking.

Onze ruimtelijke visie is weergegeven op plankaart 1, ondersteund door verschillende thematische kaarten. De status van de kaarten is gekoppeld aan de status van de betreffende beleidsuitspraken die verwijzen naar kaartonderdelen.

Sterke steden.....

In stedelijke centra vinden veel interacties tussen verschillende functies plaats. Dit heeft ook zakelijke transacties tot gevolg. Bepaalde activiteiten die in steden een normaal onderdeel zijn van het economische verkeer vinden daarbuiten in mindere mate of soms niet plaats. Steden bieden een belangrijk milieu voor productie en dienstverlening. Het aantal arbeidsplaatsen per inwoner neemt aanzienlijk toe naarmate de omvang van kernen toeneemt. In Fryslân hebben de grote stedelijke centra meer dan drie maal zo veel arbeidsplaatsen per 1.000 inwoners als de meeste kleine kernen.

Door de verstedelijking in en rond de stedelijke centra verder te ontwikkelen, versterken wij de economische structuur van Fryslân. De Zuiderzeelijn met de daaraan gekoppelde verstedelijkingssimpulsen zal daaraan eveneens een bijdrage leveren: de extra dynamiek die hieruit op termijn voort vloeit willen wij met name faciliteren bij de toekomstige stationslocaties. De positie van de halteplaatsen langs de Zuiderzeelijn wordt daarmee versterkt.

Tabel II: Aantal arbeidsplaatsen naar schaalgrootte Friese kernen

SCHAALGROOTTE KERNEN	ARBEIDSPLAATSEN PER 1.000 INWONERS IN 2000	ARBEIDSPLAATSEN PER HA WOONWERKGEBIED IN 2000
Kernen < 1.500 inwoners	195	7,1
Kernen 1.500 - 5.000 inwoners	254	9,0
Kernen 5.000 - 25.000 inwoners	399	14,7
Kernen > 25.000 inwoners	630	28,4
Leeuwarden	695	38,3
Totaal	385	14,8

1. Het stedelijk netwerk Fryslân

Stedelijke centra hebben als kwaliteit dat zij brandpunten van bedrijvigheid en werkgelegenheid zijn en over een hoog voorzieningenniveau beschikken, dat voor een groot gebied eromheen van betekenis is. Deze kwaliteiten hebben te maken met voldoende schaal, massa, dynamiek en bereikbaarheid van verschillende functies bij elkaar. Daarnaast zijn de cultuurhistorische betekenis van steden en de daaraan gekoppelde stedelijke uitstraling en recreatieve beleving van groot belang.

Bij het benutten van stedelijke kwaliteiten en potenties is een evenwichtige spreiding van bedrijvigheid, werkgelegenheid en bevolking belangrijk. Dit betekent dat wij bij het bepalen van de stedelijke structuur in Fryslân niet alleen kijken naar autonome trends en potenties, maar ook naar het historische nederzettingpatroon in Fryslân. Voor de selectie van de stedelijke centra is voorts van belang: het aantal inwoners, het aantal woningen en aard en schaal van bedrijvigheid, de aanwezigheid van (stedelijke) voorzieningen op het gebied van detailhandel, (medische) zorg, (voortgezet en hoger) onderwijs en cultuur, de ligging aan (inter)nationale hoofdinfrastructuur en tenslotte de stedelijke uitstraling.

Op grond van het bovenstaande kiezen wij voor zes stedelijke centra, die gezamenlijk het stedelijk netwerk Fryslân vormen. Het gaat allereerst om de provinciehoofdstad Leeuwarden en vervolgens om de centra Drachten, Heerenveen, Sneek, Harlingen en tenslotte de regiostad Dokkum.

Met het begrip "netwerk" geven wij aan dat deze stedelijke centra met verschillende intensiteit onderling verbonden zijn en in hun onderlinge samenhang ook belangrijke relaties hebben met stedelijke gebieden buiten Fryslân. Belangrijke verbanden zijn er met het stedelijk netwerk Groningen-Assen, de as Lelystad-Almere-Randstad, de regio Meppel-Zwolle en met kernen in de kop van Noord-Holland.

Wij typeren de zes stedelijke centra als volgt:

- De provinciehoofdstad Leeuwarden voorop.
Leeuwarden is de historische en culturele hoofdstad van Fryslân met de bijbehorende hoofdstedelijke functies. Leeuwarden heeft samen met het nationaal stedelijk netwerk Groningen-Assen een centrale positie in Noord-Nederland. Het Rijk behandelt Leeuwarden, als tweede hoofdstad van Noord-Nederland, financieel-economisch en ruimtelijk-instrumenteel op gelijke voet met Groningen en Assen. Leeuwarden heeft een centrale ligging en een typisch stedelijke uitstraling, met gevarieerde woonmilieus, een uitgebreid en aantrekkelijk winkelgebied in een historisch centrum, diverse soorten bedrijvigheid en allerlei (hoog)stedelijke voorzieningen die voor heel Fryslân van betekenis zijn. Het is eveneens dé banenmotor van Fryslân: 25% van de totale Friese werkgelegenheid is in Leeuwarden geconcentreerd. Daarnaast is Leeuwarden het belangrijkste Friese centrum van dienstverlening, (medische) zorg en onderwijs. Wij kiezen op tal van terreinen onvoorwaardelijk voor een versterking van de positie van Leeuwarden als hoofdstad van onze provincie, met accenten op een kwantitatief en kwalitatief voldoende aanbod van woningen en op een verbetering van de bereikbaarheid. Wij hebben dit instrumenteel kracht bijgezet met het Stadsconvenant dat we met de gemeente Leeuwarden hebben afgesloten. Een sterk Leeuwarden is van belang voor de hele provincie.
- De stedelijke centra Drachten, Heerenveen, Sneek en Harlingen.
Drachten, Heerenveen en Sneek zijn de stedelijke centra in de A7-zone. Deze steden zijn de belangrijkste groeikernen in het zuiden van Fryslân met een goede ontsluiting en op relatief korte afstand van economische centra buiten Fryslân. De ruimtedruk van wonen, werken en voorzieningen is er relatief hoog. Wij zetten in op het verder benutten van de potenties van

deze stedelijke centra voor wonen, bedrijvigheid en dienstverlening. Naast Leeuwarden is Harlingen stedelijk centrum in de Westergozone. Harlingen is strategisch gelegen aan zee- en binnenwater, de spoorlijn Harlingen - Leeuwarden en aan de weg (A31), in combinatie met de historische uitstraling van havenstad. Harlingen is de enige zeehaven in Fryslân. Wij willen de potenties en kwaliteiten daarvan benutten. Harlingen en het nabijgelegen Franeker vullen elkaar in meerdere opzichten aan. Drachten, Heerenveen, Sneek en Harlingen komen - naar verwachting - vanwege de in regionaal verband opgestelde regiovisies (respectievelijk de Structuurschets A7 en de Regiovisie Stadsregio Leeuwarden - Westergozone) in aanmerking voor rijkssteun op grond van de Nota Ruimte.

- De regiostad Dokkum.

Wij selecteren Dokkum als regiostad, gelet op de schaal en massa van de kern zelf en de stedelijke verzorgingsfuncties (zorg en onderwijs), alsmede de recreatieve en culturele functies voor heel Noordoost Fryslân. Het accent ligt bij de regiostad op het verder benutten van interne stedelijke dynamiek. Vanwege de centrale positie in de regio is een betere wegaansluiting van Dokkum op de A7 van belang voor de ruimtelijk-economische ontwikkeling van heel Noordoost Fryslân. Onze inzet voor verbetering van de wegverbinding Dokkum-Burgum-Nijega (Centrale As) is hierop gericht.

Tabel III: Werkgelegenheidsontwikkeling naar kernenstructuur

		ONTWIKKELING 1994-2004		VERDELING IN 2004
		absoluut	procentueel	
Stedelijke centra	Leeuwarden	8840	20%	24%
	Drachten	5492	36%	10%
	Heerenveen	4209	37%	7%
	Sneek	3161	30%	6%
	Harlingen	449	10%	2%
	Dokkum	651	14%	2%
	Totaal	22802	25%	52%
Regionale centra	Totaal	6916	20%	19%
Plattelandskernen	Totaal	10369	20%	29%
	Totaal	40087	22%	100%

Met onze inzet op deze zes stedelijke centra dragen wij bij aan een evenwichtige ontwikkeling van zowel Noord als Zuid Fryslân. De ontwikkeling van een stedelijk centrum past bij de schaal en functie ervan. Daarbij vinden wij het gewenst dat de stedelijke centra elkaar onderling aanvullen door enerzijds een goede afstemming van functies en anderzijds een goede profilering waarmee de centra zich van elkaar op hun specifieke kwaliteiten kunnen onderscheiden. Vooral de provinciehoofdstad Leeuwarden heeft een specifieke taakstelling. Daarnaast is er een onderscheid tussen de drie grote stedelijke centra Drachten, Heerenveen, Sneek, het kleinere stedelijke centrum Harlingen en de regiostad Dokkum. De ontwikkeling van Harlingen wordt in samenhang met het nabijgelegen Franeker bekeken. Bij de verdere ontwikkeling van Heerenveen vindt afstemming plaats met het nabijgelegen Joure.

De stedelijke centra hebben door hun ligging aan (toekomstige) belangrijke verbindingen (weg, water en spoor) een functie voor de vestiging en ontwikkeling van (inter)-nationaal georiënteerde bedrijvigheid en zakelijke dienstverlening die voor heel Fryslân van betekenis zijn. Door deze infrastructuur vormen zij het stedelijk netwerk Fryslân die de provincie met andere economische zwaartepunten buiten Fryslân verbinden, en Fryslân daarbinnen positioneren. De beoogde verstedelijking rond de nieuwe halteplaatsen van de Zuiderzeelijn zal deze stedelijke structuur op termijn versterken, waarbij de afspraak essentieel is dat in Leeuwarden naast station Leeuwarden Centraal ook de voorstadhalte Werpsterhoek wordt ontwikkeld.

2. Invulling en benutting stedelijke structuur

De stedelijke centra dienen aantrekkelijk te zijn voor alle groepen van de samenleving, niet alleen om er te werken maar ook om er te wonen. We streven naar levendige en tevens veilige binnensteden. We zetten in op goed en betaalbaar wonen voor iedereen, zowel in bestaand bebouwd gebied als in uitleglocaties aansluitend op de stedelijke centra. Dit vraagt om gevarieerd bouwen, en om revitalisering en het op peil houden van bestaande bebouwing en voorzieningen. Bij herstructurering wordt ingezet op een efficiënt gebruik van het bestaande bebouwde gebied. Op een beperkte schaal en aanvullend op het woningaanbod van de stedelijke centra, zien wij mogelijkheden om de vraag naar dorps en landelijk wonen in de bundelingsgebieden rond de stedelijke centra op te vangen. Daaronder zijn ook vormen van landgoedwonen begrepen.

Naast ruimte voor wonen dient in de stedelijke centra voldoende ruimte beschikbaar te zijn voor onder meer bedrijvigheid, dienstverlening, culturele, commerciële en openbare voorzieningen, gezondheidszorg en onderwijs. Wij bieden bij de stedelijke centra voldoende ruimtelijke mogelijkheden voor allerhande bedrijfsvestigingen die hier van een hoogwaardig vestigingsmilieu met agglomeratievoordelen kunnen profiteren. Vooral vormen van (zakelijke) dienstverlening kunnen de stedelijkheid verhogen. Parool hiervoor is: "een goede plek voor elk bedrijf", wat ook inhoudt dat er verschillen in profielen en thema's tussen de stedelijke centra zijn. Om voorbereid te zijn op de toekomst vinden wij strategisch voorraadbeheer van bedrijventerreinen voor de stedelijke centra van groot belang.

3. Voorkeursrichtingen voor verstedelijking in de bundelingsgebieden

Het streekplan biedt voor de stedelijke centra ontwikkelingsruimte om de opgaven voor wonen, werken en voorzieningen te kunnen realiseren. Ongebreidelde groei vinden wij echter ongewenst. Allereerst zal naar de ruimtelijke mogelijkheden en kwaliteiten van het bestaande bebouwde gebied dienen te worden gekeken. Vervolgens moeten benodigde stedelijke uitbreidingen ook ruimtelijke kwaliteit toevoegen en nieuwe functies met elkaar combineren, zodat efficiënt ruimtegebruik wordt bevorderd en een aantrekkelijke overgang tussen steden en platteland tot stand komt.

Bij de overgang van stad naar platteland zijn bovenlokale belangen aan de orde. Wij ondersteunen gemeenten bij het maken van keuzes voor nieuwe stedelijke uitbreidingen door mee te denken over hoe ruimtelijke en ook juridische kwaliteit aan gemeentelijke plannen toe te voegen is. Voor het voorontwerp streekplan hebben wij in hoofdstuk 3 globaal de voorkeursrichtingen voor nieuwe stedelijke uitbreidingen bij de stedelijke en regionale centra aangegeven. In nauw overleg met gemeenten werken wij het beleid voor de bundelingsgebieden Leeuwarden, Sneek, Drachten, Heerenveen, Harlingen en Dokkum en de regionale centra in de aanloop naar het ontwerp streekplan nader uit, waarbij de vastgestelde (intergemeentelijke) structuurvisies en structuurplannen vertrekpunt zijn. In het bundelingsbeleid in het uiteindelijke streekplan gaat het naast de stedelijke uitbreidingen ook om een bredere stadsrandvisie, met indicaties voor dorpsuitbreidingen en suggesties voor de invulling van het landelijk gebied.

Bij de verdere uitwerking van ons bundelingsbeleid in het uiteindelijke streekplan bepalen de wettelijk vastgelegde gebieden ter bescherming van waardevolle natuur, landschap en cultuurhistorische objecten de randvoorwaarden. Alleen onder zeer specifieke voorwaarden zijn binnen de wettelijk beschermde gebieden ruimtelijke ontwikkelingen mogelijk. Buiten de wettelijk beschermde gebieden zijn in de bundelingsgebieden ruimtelijke ontwikkelingen mogelijk mits ruimtelijke kwaliteit wordt toegevoegd en mits aantoonbaar rekening gehouden wordt met (niet wettelijk verankerde) landschappelijke, cultuurhistorische en landbouwkundige waarden. Wij doelen hierbij vooral op de belangrijkste structuurbepalende objecten, structuren en lijnen uit de cultuurhistorische kaart (CHK), de kernkwaliteiten per landschapstype, overige opvallende landschappelijke kenmerken en landbouwkwaliteiten en op de kansen en risico's die samenhangen met water.

.....temidden van een vitaal platteland.....

De economische, landschappelijke, natuurlijke en cultuurhistorische kwaliteiten van het platteland met zijn vele kernen, hebben een belangrijke functie voor de bewoners van het platteland. Zij vervullen daarnaast ook een rol voor de recreatieve beleving en ontspanning van de bewoners van stedelijke gebieden. De kenmerkende sociaal-economische dragers - landbouw, recreatie en kleinschalige bedrijvigheid (MKB) - passen daar bij en zorgen voor vitaliteit.

Het platteland is in onze visie niet alleen een rustiek, landelijk ogend gebied. Hoewel de dynamiek er lager ligt dan in stedelijk gebied, is het ook de woon- en leefruimte van ongeveer zestig procent van de Friese bevolking. Mensen moeten er daarom werk en voorzieningen kunnen vinden die passen bij de aard en schaal van het gebied. Het platteland is vitaal en is in vergelijking met de stedelijke centra relatief welvarend. De vitaliteit moet niet onder druk komen te staan door het verminderen van het aantal agrarische bedrijven en het verdwijnen van (commerciële) voorzieningen.

22

Daarom zien wij het als uitdaging een duurzaam sociaal-economisch ontwikkelingsperspectief voor het platteland te vinden met behoud en versterking van de bestaande kwaliteiten van het gebied. Dit veronderstelt een vitale, duurzame landbouw en ruimte voor ondernemerschap in een gebied met grote ruimtelijke kwaliteit. Het platteland moet zich kunnen blijven ontwikkelen binnen deze kwaliteiten en binnen de plaatselijke verhoudingen.

Ook ontmoetingscentra zijn belangrijk voor de sociale samenhang in kleine kernen. Wanneer deze centra worden verbreed met kleinschalige basisvoorzieningen kunnen ze een spilfunctie voor de leefbaarheid op het lokale niveau gaan vormen en tevens de combinatie van arbeid- en zorgtaken vergemakkelijken. Ons beleid voor dorpshuizen en multifunctionele centra sluit hierop aan. *Daarnaast is de ontsluiting van kleine kernen aandachtspunt voor beleid.*

1. Regionale centra

Voor een vitaal en leefbaar platteland zetten wij in op een sterke positie van de kernen die een duidelijke regionale verzorgingsfunctie hebben. Deze zogenaamde regionale centra vormen essentiële schakels tussen de vele kleine kernen in hun omgeving en de stedelijke centra. Het zijn belangrijke dragers van voorzieningen, bovenlokale bedrijvigheid en werkgelegenheid en van dienstverlening op het platteland. Een bijbehorende regionale woonfunctie ondersteunt deze dragers. Regionale centra vormen gezamenlijk de regionale verzorgingsstructuur van het platteland, dat wil zeggen van het gebied buiten de directe invloedssfeer van de stedelijke centra.

Met het versterken van regionale centra hebben we een antwoord op het grotendeels autonome proces van schaalvergroting waardoor steeds meer, vooral commerciële voorzieningen uit de kleine kernen op het platteland verdwijnen. Gebleken is dat een sterke positie van de regionale centra op het gebied van wonen, werken en voorzieningen, bijdraagt aan het draagvlak om voorzieningen en de werkgelegenheid op dit niveau vast te kunnen houden.

Bij de selectie van regionale centra is gekeken naar de volgende factoren:

- Schaal en omvang van de kern;
- Omvang, aard en oriëntatie van de winkelvoorzieningen en van dienstverlenende functie zoals banken, waarbij de (winkel)voorzieningen vooral een regionale functie hebben;
- De werkgelegenheidsfunctie (aantal arbeidsplaatsen) voor de regio;
- De aanwezigheid en capaciteit van voortgezet onderwijs, met eveneens een regionale functie;
- De aanwezigheid en capaciteit van (medische) zorgvoorzieningen en recreatieve voorzieningen met een bovenlokaal karakter;
- De ruimtelijke spreiding over de provincie met een bijbehorende goede bereikbaarheid - zowel met auto, fiets als openbaar vervoer - vanuit meerdere richtingen.

Wij hebben geconstateerd dat de regionale centra uit het Streekplan 1994 nog steeds een belangrijke functie voor de regio vervullen. In een herijkingsanalyse hebben wij de functie en ligging van kernen in hun regionale omgeving en ten opzichte van elkaar in ogenschouwen genomen. Vrijwel alle inwoners van Fryslân blijken binnen de verzorgingsfeer van 7½ tot 10 km van een regionaal of stedelijk centrum te wonen. Er zijn daarom, ook gelet op de gewenste continuïteit van provinciaal en gemeentelijk beleid, geen redenen om veranderingen aan te brengen in de huidige regionale centra.

De volgende regionale centra zijn (opnieuw) geselecteerd: Balk, Bolsward, Buitenpost, Burgum, Franeker, Gorredijk, Grou, Joure, Kollum, Lemmer, Makkum, Oosterwolde, St. Annaparochie, Surhuisterveen, Wolvega en Workum.

Op het regionale schaalniveau zetten we voor de regionale centra in op bundeling en concentratie van wonen en werken en een robuust draagvlak voor voorzieningen door:

- een goede ruimtelijke positionering en situering van regionaal georiënteerde voorzieningen. Behoud en versterking van een attractief en bereikbaar kernwinkelgebied is belangrijk;
- behoud en verdere ontwikkeling van aantrekkelijke woonmilieus voor opvang van de woningbehoefte in de regio. Uitgegaan wordt van een meer dan evenredige woningtoename in de regionale centra;
- het op kwaliteit houden van bestaande bedrijventerreinen en het op voorraad aanleggen van nieuwe, goed bereikbare bedrijventerreinen, zodat een wervend vestigingsmilieu voor (boven)lokale en regionale bedrijven aanwezig is.

Tussen de regionale centra bestaan aanzienlijke verschillen wat betreft aard, schaal en potenties. Wij vinden dat er voldoende ruimte moet zijn voor gemeentelijk maatwerk per kern, zodat de verschillende regionale potenties kunnen worden benut.

2. Bedrijfsconcentratiekernen

Aanvullend op de mogelijkheden voor bedrijfsontwikkeling in de stedelijke en regionale centra, wijzen wij voor de vastelandgemeenten die niet over een regionaal of stedelijk centrum beschikken één bedrijfsconcentratiekern aan waar beperkte voorraadvorming van bedrijventerrein mogelijk is. Het gaat om de kernen Dronrijp, Heeg, Marrum, Stiens, Veenwouden en Winsum.

Met het aanwijzen van bedrijfsconcentratiekernen investeren wij tegelijkertijd in het economisch vitaal houden van het platteland als in het instandhouden van landschappelijke kwaliteiten. Bedrijfsconcentratiekernen hebben een functie voor de opvang van lokale bedrijven van enige schaal en omvang waarvoor de stap naar een regionaal centrum te groot is. Daarnaast kunnen ze tegemoet komen aan de behoefte van clustering van bedrijven die aan de landbouw gelieerd zijn, zoals landbouwmechanisatiebedrijven, en - waar van toepassing - van watersportgebonden bedrijven.

3. Overige kernen

Voor de kleine kernen staan wij een terughoudend woningbouwbeleid voor. Woningbouw op het platteland is primair gericht op de plaatselijke woningbehoefte, dat wil zeggen op de reële woningvraag die voortkomt uit het gebied zelf. De verdeling van de beschikbare woningbouwruimte op het platteland is primair een gemeentelijke verantwoordelijkheid. Wel leggen wij een accent op locaties die goed met het openbaar vervoer ontsloten zijn. Als de woningtypen en de bouwstromen goed worden afgestemd op deze plaatselijke behoefte, kan de woningbouw naar onze mening samengaan met de schaal en ruimtelijke karakteristiek van bestaande dorpen. Nieuwe solitaire nederzettingen zijn niet nodig.

Ruimte voor ontwikkeling voor lokale bedrijven in kleine kernen draagt bij aan de levendigheid en de economische vitaliteit op het lokale schaalniveau. Deze ruimte bieden wij, primair binnen bestaand bebouwd gebied en secundair voor nieuwe locaties aan de rand van de kern. Hierbij streven wij meer dan voorheen naar verhoging van de ruimtelijke kwaliteit en de beleving daarvan, waarbij maatwerk als begrip centraal staat.

4. Kwaliteitsarrangementen

Wij geven de vitaliteit van het platteland een extra impuls. Dit door nieuwe vormen van wonen, werken, recreëren en verzorging pro-actief te combineren met het behoud van waardevolle gebouwen, de afbraak van beeldverstorende bebouwing, het afronden en opknappen van onsamenvangende bebouwing en met nieuwe landschappelijke en natuurlijke kwaliteiten. Wij zoeken naar "kwaliteitsarrangementen" in het landelijk gebied waar deze koppeling in zit. Kwaliteitsarrangementen geven ruimte voor nieuwe sociaal-economische dragers en kunnen verpaupering van vrijkomende (agrarische) bebouwing ombuigen. Vooral het hergebruik van vrijkomende boerderijen willen wij krachtig bevorderen.

.....met z'n aantrekkelijke groene en blauwe ruimten

Het landschap met daarbinnen de vele karakteristieke steden en dorpen en de kenmerkende functies landbouw, natuur, water en recreatie vormt het kapitaal van Fryslân. Wij voelen ons betrokken bij en zijn mede verantwoordelijk voor de kwaliteit van het hele landelijk gebied. Via het financieringskader van het nieuwe Investeringsbudget Landelijk Gebied zetten wij erop in om beschikbare middelen te verdelen over heel Fryslân.

De groene en blauwe ruimten in het landelijk gebied beschouwen wij als het hart van Fryslân. Zonder dit hart kan er geen kloppend Fryslân bestaan! Wij vinden het noodzakelijk om de groene en blauwe ruimten te reserveren voor functies die hiermee een directe relatie hebben. Als één van de grondgebruikers zich deels terugtrekt verdient het de voorkeur dat de andere landelijke functies de leeggevallede ruimte opvullen. Door versterkt in te zetten op concentratie van verstedelijking kunnen wij de druk op het landelijk gebied beheersen. Dat is voor alle gebruikers van de groene en blauwe ruimten van belang, niet in de laatste plaats voor de landbouw.

Het is duidelijk dat de verschillende gebruikers van het landelijk gebied elkaar nodig hebben. De landbouw kan niet zonder een goede waterhuishouding, terwijl sommige vormen van natuur niet zonder de landbouw kunnen. Ook natuur is afhankelijk van de waterkwantiteit en -kwaliteit. Daarnaast zorgt de natuur voor de aantrekkelijkheid van gebieden waarvan de recreatie weer afhankelijk is. De recreatie op haar beurt brengt middelen in voor onderhoud van natuur en landschap. Ondanks deze symbiose is er soms toch sprake van belangenconflicten tussen de verschillende gebruikers van de groene en blauwe ruimten. Wij verkleinen deze spanningen door een goede samenwerking tussen de verschillende gebruikers te stimuleren.

Wij zetten daarom multifunctionaliteit in als een belangrijke ruimtelijke oplossingsrichting voor de groene en blauwe ruimten van het platteland. Dit betekent onder meer dat wij in bepaalde gebieden een sterke landbouwfunctie koppelen aan de functies recreatie, water en natuur.

Multifunctionaliteit is echter niet overal in dezelfde mate toepasbaar. Specifieke landbouwfuncties zoals glastuinbouw, verdragen zich soms moeilijk met andere functies. Ook zijn er gebieden waar bestaande kernkwaliteiten zo belangrijk zijn dat functiescheiding voorrang heeft boven functieverweving. Dit is bijvoorbeeld het geval in natuurgebieden met zeer kwetsbare waarden. Dit betekent dat er verschillende oplossingsrichtingen voor verschillende gebieden gedefinieerd moeten worden.

1. Landbouw

Fryslân heeft een belangrijke landbouwfunctie en zal deze wat ons betreft zeker behouden. Naar verwachting zal de schaalvergroting in de landbouw verder doorzetten. Buiten de EHS en bestaande natuurgebieden bieden wij voldoende ruimte voor die schaalvergroting, waarbij we tegelijkertijd recht doen aan de identiteit van het betreffende landschapstype. Daarmee onderkennen we dat de landbouw naast een economische productiefunctie ook een belangrijke functie heeft voor het beheer van het kenmerkende agrarische cultuurlandschap.

De landbouw zal zich naast schaalvergroting via groene en blauwe diensten richten op andere activiteiten als recreatie, waterberging en natuurbeheer. Naast de ruimte voor schaalvergroting bieden we daarom ook ruimte voor verbreding en verdieping van de landbouw. In voorkomende gevallen zal de landbouw dan gecombineerd worden met nevensgeschikte functies, afgestemd op de in het gebied bestaande kwaliteiten.

2. Natuur

Het merendeel van de natuurgebieden heeft een multifunctioneel karakter. Bij de meest waardevolle en kwetsbare natuurgebieden ligt het accent meer op de hoofdfunctie natuur. Wij gaan verder met de realisering van het netwerk van samenhangende natuurgebieden, de Ecologische Hoofdstructuur (EHS). Natuurwaarden buiten de EHS, zoals houtwallen en elzensingels maar ook weidevogel- en ganzengebieden, zullen we met specifiek beleid actief ondersteunen.

3. Water

Het landelijk gebied heeft een belangrijke functie voor de opvang, berging en afvoer van water. Ook de kwaliteit van het oppervlakte- en grondwater in Fryslân is in sterke mate afhankelijk van een zorgvuldig gebruik van de groene en blauwe ruimten. Door de klimaatverandering - met als gevolg zeespiegelstijging, toename van neerslagintensiteit en toenemende kans op lange droogteperiodes -, zal het belang van deze functies in de toekomst alleen maar toenemen. Wij zien in dit verband goede mogelijkheden om vormen van waterberging, waterconservering, en waterzuivering te combineren met andere functies. Hierbij staat voorop dat het oorspronkelijke primaire gebruik gehandhaafd kan worden en juist kan worden verrijkt met een toevoeging van nieuwe waterfuncties.

4. Recreatie

Het imago van Fryslân wordt in sterke mate bepaald door de (cultuur)toeristische en recreatieve mogelijkheden die de provincie te bieden heeft. De te koesteren kernkwaliteiten van Fryslân staan daar borg voor. De toeristische sector is een belangrijke bron van werkgelegenheid en is daarmee een belangrijke sociaal-economische factor die tevens bijdraagt aan de instandhouding van het voorzieningenniveau in dorpen.

Wij bieden daarom zowel ruimte voor kwaliteitsverbetering met inbegrip van de daarvoor benodigde uitbreiding van bestaande recreatieve voorzieningen, als voor het ontwikkelen van nieuwe initiatieven. Voorwaarde hiervoor is wel dat deze verantwoord in de landschappelijke en natuurlijke omgeving kunnen worden ingepast. Ook zetten wij cultuurhistorische waarden actiever in om de recreatie een impuls te geven.

1.3 STURING: Lokaal wat kan, provinciaal wat moet

Onze provinciale sturing is selectief en verschilt per thema. Afhankelijk van het onderwerp hebben gemeenten en anderen de ruimte om zelf verantwoordelijkheid te nemen en waar te maken. Een goed samenspel tussen gemeenten, Wetterskip, maatschappelijke organisaties, marktpartijen en burgers is nodig om ruimtelijke doelen op het provinciale niveau te kunnen verwezenlijken. We volgen het motto van de Nota Ruimte, "decentraal wat kan, centraal wat moet" door deze te vertalen naar de provinciale situatie: "lokaal wat kan, provinciaal wat moet".

Ruimtelijke ontwikkeling is immers vrijwel nooit gebonden aan één actor of verantwoordelijke: we zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor datgene wat we als geheel als "mooi" of "lelijk", "logisch" of "uitdagend" bestempelen. Uiteindelijk bepalen we gezamenlijk hoe Fryslân er in de toekomst uit komt te zien. Wij brengen dit ontwikkelingsgericht tot stand in een gezamenlijke zoektocht, waarbij het eindresultaat niet vooraf vaststaat. Wij zullen daarbij vooral sturen op bundeling en concentratie van wonen en werken in de stedelijke bundelingsgebieden, het verantwoord planologische ruimte bieden voor een vitaal platteland en op een verhoging van de ruimtelijke kwaliteit. Naast onze ontwikkelingsgerichte rol blijven wij ook een coördinerende en toetsende rol houden. Bij dit samenspel vullen de partners elkaar, waarbij een ieder zich bewust is van de verschillende verantwoordelijkheden.

Dit streekplan heeft een ontwikkelingsgericht karakter waarin een duidelijke koppeling met beleidsuitvoering is gelegd. "It is mei sizzen net te dwaan." Daar hoort voor ons een concreet uitvoeringsprogramma bij. Dit streekplan is uitnodigend en flexibel met ruimte voor lokaal maatwerk, waaraan ook andere partijen actief invulling gaan geven. De provincie is één van de partijen die samen met andere overheden en organisaties tot een gezamenlijke aanpak wil komen. Met deze inzet geven wij invulling aan het motto uit ons Bestuursakkoord 2003 - 2007, "investeren in kwaliteit".

26

Wat is ontwikkelingsplanologie?

Ontwikkelingsgericht werken (ontwikkelingsplanologie), is niet nieuw. Ook in Fryslân zijn we daar al aan gewend, bijvoorbeeld met het ROM-gebied Zuidoost-Fryslân en het Fries Merenproject. Vernieuwend is wel de integrale en gelijktijdige aanpak van de verschillende kenmerken van ontwikkelingsplanologie. Deze kenmerken zijn:

- Integrale gebiedsontwikkeling: Zowel incidentele kwesties als een complex van factoren kunnen aanleiding zijn om in een gebied een project te starten. De daarop volgende aanpak heeft een integrale insteek, zodat onderdelen binnen het gebied elkaar kunnen versterken.
- Gezamenlijk proces: Betrokken partijen maken gezamenlijk een start en gaan door tot het eindresultaat is bereikt.
- Complementaire partijen: Iedere partij doet waar hij/zij goed in is.
- Streven naar kwaliteit: De aanpak rust erop dat alle betrokken partijen handelen vanuit een gedeelde ruimtelijke visie op de kwaliteitsverbetering van het gebied.
- Financiering en uitvoering (deel)projecten: Het gaat om een reeks samenhangende deelprojecten, waardoor winstgevende en verlieslatende deelprojecten met elkaar in evenwicht worden gebracht.

En toelatingsplanologie dan?

Er bestaat geen tegenstelling tussen toelatingsplanologie en ontwikkelingsplanologie. Beide zijn nodig, het één kan niet zonder het ander. Toelatingsplanologie is nodig om gebieden met belangrijke natuurlijke en landschappelijke waarden in stand te houden. Het is ook nodig om te voorkomen dat op teveel plaatsen nieuwe ontwikkelingen mogelijk zijn, met verspilling van ruimte als gevolg. Toelatingsplanologie is dus nodig om ontwikkelingsgericht bezig te kunnen zijn.

Rol provincie

Wij houden ons pro-actief bezig met gemeentegrensoverschrijdende onderwerpen en stellen ons daarbuiten terughoudend en selectief op. Wij zetten meer dan voorheen in op onze agenderende, meedenkende, mee-ontwikkende, stimulerende en participerende rol. Om deze rollen waar te kunnen maken mag van ons verwacht worden dat we extra mens- en proceskracht en zo nodig middelen ter beschikking stellen. Daarnaast geven wij invulling aan onze coördinerende en toetsende rol. In ons planologisch toezicht kennen we een grote betekenis toe aan de als essentieel en richtinggevend aangegeven beleidsuitspraken in dit streekplan. Als koersbepaler en opdrachtgever in de uitvoering onderhouden wij contacten met meerdere partijen en belanghebbenden. Op deze wijze kunnen wij onze inzet op een ondeelbaar Fryslân met ruimtelijke kwaliteit bij een ieder onder de aandacht brengen.

Wij hebben aan het eind van dit hoofdstuk een samenvattend schematisch overzicht opgenomen waarin per beleidsthema staat aangegeven wat wij met dit streekplan willen bereiken en wie daarin welke rol vervult. In de derde kolom staat onze eigen rol weergegeven, overeenkomstig de belangrijkste 'essentiële en richtinggevende uitspraken' uit hoofdstuk 2. De vierde kolom geeft de rol van gemeenten en anderen weer, op basis van 'indicatieve uitspraken' uit hoofdstuk 2. In de volgende paragraaf worden deze termen toegelicht.

Rol gemeenten

De gemeenten of gemeentelijke samenwerkingsverbanden zijn op lokaal niveau de belangrijkste actoren. Zij zijn de beheerders van het gemeentelijk grondgebied, verstrekken opdrachten aan en werken samen met advies- en ingenieursbureaus, maken verschillende ruimtelijk relevante plannen en hebben een belangrijke rol bij vergunningverlening en handhaving. Gemeenten zijn bovendien het loket, het aanspreekpunt voor corporaties, projectontwikkelaars, burgers en belangengroeperingen en bepalen daarmee ook de intensiteit van de communicatie en de interactie bij planvorming.

Voor een slagvaardige ruimtelijke ontwikkeling geven gemeenten zelf invulling aan lokaal ruimtelijk beleid. Zij hebben daarbij ruimte voor eigen creatieve oplossingen en kunnen zo inspelen op specifieke problemen en uitdagingen. Wij verwachten dat gemeentelijke overheden deze ruimte nemen op basis van een visie op het eigen plangebied, waarin helder wordt gemaakt hoe gewerkt wordt aan de verhoging van ruimtelijke kwaliteit.

Rol maatschappelijke organisaties en burgers

Hoewel het ruimtelijk ordeningsbeleid formeel in handen is bij de overheid, komt de ontwikkeling van een bepaald gebied altijd tot stand via samenwerking met betrokkenen en belanghebbenden. Boeren, burgers, buitenlui, belangengroeperingen en bedrijven zijn met recht trots op en betrokken bij hun eigen omgeving. Hun initiatieven zijn een belangrijk middel tot behoud en ontwikkeling van de eigen identiteit, zowel binnen de eigen gelederen als bij de diverse overheden. Vele dorpen maken eigen dorpsvisies. Naast het inbrengen van kennis en kunde bij planvorming, verwachten wij dat deze partijen bewust handelen en verantwoordelijkheid nemen om de ruimtelijke kwaliteit van de eigen omgeving te verhogen. Wij stimuleren hen daarbij.

1.4 UITVOERING EN DOORWERKING

Uitvoeringsprogramma

Het ontwikkelingsgerichte karakter van het streekplan komt onder meer tot uiting in het uitvoeringsprogramma dat tweejaarlijks wordt opgesteld en door Provinciale Staten wordt vastgesteld. Hierin worden alle ruimtelijke ontwikkelingsprojecten opgenomen.

Bij deze ontwikkelingsprojecten zullen wij aangeven wat het beoogde doel en eindresultaat zijn, wat de ruimtelijke relevantie op het provinciale schaalniveau is, wat het provinciale belang is, binnen welke kaders de provincie zal participeren, wie naast de provincie de andere betrokkenen zijn om het project te doen slagen, welke rol deze betrokkenen vervullen, welke financiële middelen met het project gemoeid zijn en wat de looptijd van het project is.

Het uitvoeringsprogramma zal gevoegd worden bij het ontwerp streekplan. Als eerste proeve van een uitvoeringsprogramma hebben wij in het voorontwerp streekplan aan het eind van elk thematisch hoofdstuk een paragraaf "Doorwerking ruimtelijk beleid" opgenomen waarin een eerste overzicht van door onszelf uit te voeren acties en gewenste acties van derden is opgenomen. In overleg met betrokkenen wordt dit nog niet volledige overzicht nader ingevuld en gespecificeerd.

SAMENHANG MET ANDER OMGEVINGSBELEID

Relatie met ander Fries omgevingsbeleid

Het streekplan is afgestemd op ander Fries omgevingsbeleid, inclusief ruimtelijk relevant sectorbeleid. De meest relevante beleidsplannen zijn het Provinciaal Verkeer- en Vervoerplan, het Provinciaal Milieubeleidsplan, het Waterhuishoudingsplan, het Sociaal Beleidskader en het Interprovinciaal Beleidsplan Waddenzeegebied.

De bovengemeentelijke regiovisies, met name de Structuurschets A7-zone, de Regiovisie Stadsregio Leeuwarden - Westergozone en de door vier gemeenten opgestelde regiovisie voor Noordoost-Fryslân, zijn belangrijke bouwstenen voor dit streekplan.

Relatie met SNN

Voor de periode 2007-2013 is in noordelijk verband een Strategische Agenda met als hoofddoelstelling duurzame economische groei met behoud van ruimtelijke kwaliteit opgesteld. De Strategische Agenda en het streekplan zijn op elkaar afgestemd.

Relatie met Masterplan Zuiderzeelijn

Bij de voorbereidingen voor de aanleg van de Zuiderzeelijn wordt een Masterplan opgesteld. In het Masterplan Zuiderzeelijn gaat het om ontwikkelingsperspectieven voor Noord-Nederland en Flevoland tot 2040, waarvoor de Zuiderzeelijn een instrument kan zijn. De aanleg van de Zuiderzeelijn zal op verschillende schaalniveaus doorwerken. Er zijn effecten te verwachten, zowel op het niveau van de positie van Noord-Nederland als Europese regio als op het niveau van ontwikkelingsmogelijkheden rond de halteplaatsen.

Met het Masterplan wordt voortgebouwd op vigerend beleid. De komst van de Zuiderzeelijn betekent een versnelling van een ingezette ontwikkelingsrichting en leidt tot vergroting van de externe dynamiek van Noord-Nederland inclusief Fryslân. Het Masterplan krijgt de status van ontwikkelingsvisie met zelfbindende werking en gaat vergezeld van een uitvoeringsconvenant. Gemeenteraden en Provinciale Staten in de betrokken provincies stellen het Masterplan vast, waarna conform de nieuwe WRO vertaling plaatsvindt in verschillende structuurvisies. Afstemming met het Streekplan Fryslân 2006 loopt via het principe van "haasje over", waarbij het laatst vastgestelde plan beleidskracht heeft.

Relatie met nieuwe relevante rijksnota's

Onlangs zijn vier rijksnota's verschenen die relevant zijn voor de toekomst van de ruimtelijke ontwikkeling van Fryslân. Het betreft hier allereerst de Nota Ruimte. Daarnaast gaat het om de Agenda Vitaal Platteland, de nota Pieken in de Delta en de Nota Mobiliteit. In de loop van 2005 zal nog het Actieprogramma Ruimte en Cultuur verschijnen. Wij dragen zorg voor doorwerking van nationaal ruimtelijk beleid naar het provinciale niveau.

Relevant is verder dat volgens het voorstel van het kabinet aan de Tweede Kamer de bevoegdheden van de Grondexploitatiewet, waarmee de kosten die de overheid voor een locatie maakt dwingend op de exploitanten kunnen worden verhaald, ook open gesteld worden voor provincies. Met deze bevoegdheden krijgen wij in de toekomst goede mogelijkheden om bij eigen projecten kostenverhaal en verevening toe te passen.

Planologisch toezicht in de huidige Wet op de Ruimtelijke Ordening

In ons planologisch toezicht toetsen wij gemeentelijk ruimtelijk beleid aan de als zodanig benoemde provinciale belangen in het streekplan. Wij zetten daarbij primair in op de doorwerking van de belangen waarover wij **essentiële** dan wel **richtinggevende** uitspraken hebben gedaan. Indicatieve uitspraken bieden meer ruimte voor lokaal maatwerk, geven tegelijkertijd richting aan gemeentelijke beleidskeuzen en zijn daarmee niet vrijblijvend. Daarnaast toetsen wij aan de juridische houdbaarheid en de realiseerbaarheid van gemeentelijk ruimtelijk beleid:

- **Essentiële uitspraken: hieraan kennen wij grote betekenis toe in ons planologisch toezicht; afwijken kan alleen na (partiële) herziening van het Streekplan, vast te stellen door Provinciale Staten;**
- **Richtinggevende uitspraken: hieraan kennen wij grote betekenis toe in ons planologisch toezicht; Gedeputeerde Staten kunnen volgens een bepaalde procedure gemotiveerd afwijken;**
- **Indicatieve uitspraken: hieraan kennen wij in ons planologisch toezicht minder gewicht toe; op basis van een goede onderbouwing aanvaardden Gedeputeerde Staten een andere uitkomst.**

Wij merken op dat geheel hoofdstuk 1 als richtinggevend gelezen moet worden, op de als essentieel gemarkeerde teksten en de informatieve kaders na.

Handleiding gemeentelijke plannen

Er komt op basis van het streekplan een (nieuwe) handleiding voor gemeentelijke ruimtelijke plannen. Het gaat (opnieuw) om een service- en informatiedocument. Deze heeft geen bindende status in de vorm van beleidsregels. Naast een toelichting op de procedures rond gemeentelijke plannen, verduidelijken wij in de handleiding onderdelen van het streekplan met het oog op een doelmatige en kwalitatieve vertaling in gemeentelijke plannen. Verder bevat de handleiding uitleg rond de regelingen over het omgevingsbeleid waarmee gemeenten in hun planontwikkeling rekening moeten houden. Ook aspecten van provinciaal ruimtelijk relevant sectorbeleid worden toegelicht.

29

Planologisch toezicht in de nieuwe WRO

Het streekplan wordt vastgesteld onder de werking van de huidige Wet op de Ruimtelijke Ordening (WRO). Het kabinet heeft een voorstel voor een nieuwe WRO ingediend bij de Tweede Kamer. Deze wet zal naar verwachting in 2007 in werking treden. Op het moment van inwerkingtreding van de nieuwe wet wordt dit streekplan van rechtswege gelijkgesteld met een structuurvisie in de zin van de nieuwe WRO.

De nieuwe wet zal provincies naar verwachting de volgende instrumenten bieden:

- Het opstellen van structuurvisies, vergelijkbaar met het streekplan, waarmee richting wordt gegeven aan de inzet van bestuurlijke, financiële en juridische instrumenten;
- In plaats van de huidige goedkeuring van bestemmingsplannen:
 - Het opstellen van provinciale algemene regels in een verordening, waarmee noodzakelijk geachte normstelling z'n doorwerking vindt in gemeentelijke bestemmingsplannen;
 - Het geven van een aanwijzing tijdens een bestemmingsplanprocedure tot aanpassing van een plan aan provinciaal beleid;
 - Overleg- en zienswijzeprocedures tijdens de totstandkoming van gemeentelijke plannen;
- Het nemen van projectbesluiten en (snelle) verwerking daarvan in (nieuwe) bestemmingsplannen;
- De provinciale bestemmingsplanbevoegdheid bij bovenlokale belangen.

Het plangebied van het Streekplan Fryslân 2006

Het plangebied van het Streekplan Fryslân 2006 omvat het vasteland van Fryslân, het tot de provincie Fryslân behorende gedeelte van het IJsselmeer en de vier Friese waddeneilanden. Het plangebied staat aangegeven op plankaart 1. Met het opnemen van het IJsselmeer is het plangebied ten opzichte van de Kadernota Streekplan uitgebreid. Concreet hanteren we de volgende grenzen:

- De grens tussen het streekplangebied en het Waddenzeegebied - langs de waddenzijde van de waddeneilanden - ligt aan de buitenzijde van de hoofd-waterkeringen. Bij de waddendijken is dit de buitenteen van de dijk. Dit komt overeen met de huidige PKB-grens.
- De grens tussen het streekplangebied en het Waddenzeegebied - langs de Noordzeezijde van de eilanden - ligt bij de gemiddelde hoogwaterlijn.
- De grens tussen het streekplangebied en het Waddenzeegebied - langs de Afsluitdijk - ligt langs de waddenzijde op de buitenteen van de Afsluitdijk.

Voor windenergie hanteren wij het afzonderlijke beleidskader Windstreek.

Overzicht: Rolverdeling volgens Streekplan Fryslân 2006

PROVINCIALE ROL	ROL VAN GEMEENTEN EN OVERIGEN
THEMA: Wonen	
<p>stedelijke bundelingsgebieden</p> <ul style="list-style-type: none"> • inzet op minimale woningbouwtaakstellingen in de stedelijke bundelingsgebieden i.c.m. aantrekkelijke stedelijke uitloopgebieden met hoge ruimtelijke kwaliteit • streven naar meer woningbouwconcentratie in de stedelijke bundelingsgebieden <p>regionale centra</p> <ul style="list-style-type: none"> • versterking regionale woonpositie van de regionale centra als opvangfunctie voor het platteland <p>overige kernen</p> <ul style="list-style-type: none"> • inzet op voldoende woningaanbod in bestaande kernen platteland voor opvang plaatselijke woningbehoefte • stimulering / attenderen op kansen woningbouw bij knooppunten openbaar vervoer • geen nieuwe solitaire woonkernen <p>regionale woningbouwverdeling</p> <ul style="list-style-type: none"> • evenwichtige regionale woningbouwverdeling, met name tussen noord en zuid Fryslân <p>impuls woonprovincie</p> <ul style="list-style-type: none"> • benutten woonkwaliteiten Fryslân als impuls voor nieuwe inwoners uit andere provincies en voor ruimtelijke kwaliteitsverbetering; opvang daarvan binnen algemene principes van bundelingsbeleid • selectie/ beoordeling pilots landelijk wonen <p>zorgvuldig ruimtegebruik</p> <ul style="list-style-type: none"> • optimale benutting bestaand bebouwd gebied voor woningbouw op basis van algemene streefpercentages 	<ul style="list-style-type: none"> • voldoende woningbouwplannen in de stedelijke bundelingsgebieden, zowel kwantitatief als kwalitatief • invulling aantrekkelijke stedelijke uitloopgebieden met hoge ruimtelijke kwaliteit • in woonplannen en ruimtelijke plannen bij toedeling van capaciteit aan kernen rekening gehouden met taakstellingen en richtgetallen <p>bij toedeling gemeentelijke capaciteit aan kernen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • meer dan evenredig aandeel regionale centra in woningbouw; • voldoende woningbouwplannen in regionale centra, zowel kwantitatief als kwalitatief <ul style="list-style-type: none"> • benutten kansen voor woningbouw bij knooppunten openbaar vervoer • eigen accenten aanbrenge • kwantiteit en kwaliteit van de woningbouw sluit aan op plaatselijke woningbehoefte <ul style="list-style-type: none"> • geschikt woningaanbod voor opvang binnenlandse migratie • initiatief/ invulling pilots landelijk wonen <ul style="list-style-type: none"> • optimale benutting bestaand bebouwd gebied voor woningbouw op basis van lokaal maatwerk • reservering voldoende woningbouwcapaciteit en afstemming op herstructurering bestaande woningvoorraad

PROVINCIALE ROL	ROL VAN GEMEENTEN EN OVERIGEN
THEMA: Leefbaarheid	
<p>leefbare steden ruimtelijke voorwaarden bieden voor sterke steden, met als doel:</p> <ul style="list-style-type: none"> • evenwichtiger samenstelling bevolking en huishoudens door inzet op gevarieerd en gedifferentieerd woningaanbod • bijdragen aan structureel lager werkloosheidsniveau • bijdragen aan hoog stedelijk voorzieningsniveau • vergemakkelijken arbeid en zorgtaken <p>leefbaar platteland ruimtelijke voorwaarden bieden voor vitaal platteland, met als doel:</p> <ul style="list-style-type: none"> • evenwichtige samenstelling bevolking en huishoudens • handhaving plaatselijke werkgelegenheid • verbetering ruimtelijke (kern)kwaliteiten • bereikbaarheid bovenlokale en regionale voorzieningen • vergemakkelijken arbeid en zorgtaken <p>landelijk gebied en kwaliteitsarrangementen</p> <ul style="list-style-type: none"> • inzet op gebruik van landelijk gebied primair door functies met een ruimtelijk-functionele relatie; afwijkingen zijn verklaarbaar • extra impuls geven aan vitaliteit en ruimtelijke kwaliteit landelijk gebied met kwaliteitsarrangementen • kader bieden voor kwaliteitsarrangementen en waar nodig procesbegeleiding, met accent op passend hergebruik vrijkomende boerderijen met sloop beeldverstorende bebouwing 	<p>op (boven)lokaal niveau concrete invulling aan sterke steden, o.a. door:</p> <ul style="list-style-type: none"> • meer functiemenging en sociale samenhang wijken • meer variatie woningaanbod/ bevolkings-samenstelling wijken <p>op (boven)lokaal schaalniveau concrete invulling aan vitaal platteland, o.a.:</p> <ul style="list-style-type: none"> • opvang plaatselijke woningbehoefte en werkgelegenheid • combinaties (basis)voorzieningen • passend hergebruik vrijkomende (agrarische) gebouwen <ul style="list-style-type: none"> • functionele uitgangspunten helder vertaald in bestemmingsplannen • initiatie, concrete invulling en procesbegeleiding van kwaliteitsarrangementen binnen provinciaal kader • opstellen regelingen voor sloop beeldverstorende bebouwing in het landelijke gebied • reserveren van voldoende woningbouwcapaciteit
THEMA: werken	
<p>vestigingsbeleid</p> <ul style="list-style-type: none"> • spreiding naar aard en schaal van werkfuncties (bedrijven, kantoren, detailhandel, voorzieningen) over de provincie naar typen kernen op basis van doelstellingen vestigingsbeleid • handreiking voor vestiging werkfuncties in werkmilieus binnen kernen op basis van doelstellingen vestigingsbeleid • inzet op Leeuwarden als kantoren/dienstenstad • behoud/ versterking aantrekkelijke kernwinkelgebieden in Fryslân 	<ul style="list-style-type: none"> • bij concrete projecten doelstellingen vestigingsbeleid betrokken en vertaald in bestemmingsplannen • toedeling werkfuncties naar werkmilieus binnen kernen op basis van lokaal maatwerk en doelstellingen vestigingsbeleid • behoud/ versterking aantrekkelijke kernwinkelgebieden op niveau kern • concentratie van aanverwante agrarische bedrijfsactiviteiten en voorzieningen voorzover niet bedrijfseigen op gemeentelijk niveau

PROVINCIALE ROL	ROL VAN GEMEENTEN EN OVERIGEN
THEMA: Werken (vervolg)	
<p>vestigingsbeleid (vervolg)</p> <ul style="list-style-type: none"> • concentratie van aanverwante agrarische bedrijfsactiviteiten en voorzieningen voorzover niet bedrijfseigen op provinciaal niveau • ruimtelijke voorwaarden voor natte bedrijventerreinen met overslagvoorzieningen langs beroepsvaarwegen <p>ruimtelijke kwaliteit/ zorgvuldig ruimtegebruik</p> <ul style="list-style-type: none"> • inzet op optimale benutting bestaande werklocaties • stimulering/ faciliteren profilering werklocaties • verantwoorde algemene ruimtelijke kwaliteit van werklocaties 	<ul style="list-style-type: none"> • benutting bestaande capaciteit natte bedrijventerreinen en ontwikkeling nieuwe natte terreinen zoals aangegeven • benutting mogelijkheden intensivering bestaande werklocaties op basis van lokaal maatwerk • aanwezige kansen voor profilering werklocaties benutten • ruimtelijke kwaliteit op en rond concrete werklocaties concreet invullen
THEMA: Netwerken	
<p>mobilititsbeheersing</p> <p>ruimtelijke voorwaarden voor mobilititsbeheersing op provinciaal niveau door:</p> <ul style="list-style-type: none"> • concentratie wonen, werken en voorzieningen op provinciale schaal • afstemming woon- en werkfuncties op ontsluitingskwaliteiten locaties; benutten knooppunten netwerkstructuur • meer goederenvervoer over water en spoor; impuls voor de beroepsvaart door vaarweg aanpassingen <p>netwerkstructuur</p> <p>inzet provinciale netwerkstructuur ter ondersteuning/ versterking gewenste ruimtelijke structuur door:</p> <ul style="list-style-type: none"> • versterking Noordelijke Ontwikkelingsas • verbetering bereikbaarheid en doorstroming stedelijke centra • verbetering regionale bereikbaarheid <p>reserveringszones</p> <ul style="list-style-type: none"> • ruimtelijke voorwaarden voor (toekomstig) functioneren belangrijkste verbindingen <p>ruimtelijke inpassing infrastructuur</p> <ul style="list-style-type: none"> • zorgvuldige ruimtelijke inpassing nieuwe en aanpassing bestaande provinciale infrastructuur met ruimtelijke kwaliteit; kader voor inpassing leidingen en ITC 	<ul style="list-style-type: none"> • afstemming tussen nieuwe woon- en werkfuncties en verkeer- en vervoersvoorzieningen bij concrete projecten (mobilititsstoets) • benutten concrete passende mogelijkheden voor wonen, werken en voorzieningen bij knooppunten netwerkstructuur • gemeentelijke wegenstructuur sluit optimaal aan op provinciale netwerkstructuur • met gemeentelijke wegenstructuur verbetering interne en externe bereikbaarheid binnensteden • reserveringszones betrekken in afweging concrete ontwikkelingen en vertalen in bestemmingsplannen • gemeente en rijk: zorgvuldige ruimtelijke inpassing nieuwe en aanpassing bestaande gemeentelijke en rijksinfrastructuur met ruimtelijke kwaliteit

PROVINCIALE ROL	ROL VAN GEMEENTEN EN OVERIGEN
THEMA: Netwerken (vervolg)	
<p>ruimtelijke inpassing infrastructuur (vervolg)</p> <ul style="list-style-type: none"> • mogelijkheden benutten om barrièrewerking infrastructuur bij de grootste ecologische knelpunten terug te brengen 	
THEMA: Landbouw	
<p>vitale en duurzame landbouw inzet op goed evenwicht tussen voldoende ontwikkelingsruimte voor landbouw en blijvende herkenbaarheid van landschapstypen in Fryslân, met daarbij aandacht voor:</p> <ul style="list-style-type: none"> • herkenbaarheid opstreckende verkavelingsstructuur, (on)regelmatige blokverkaveling, structurerende elementen • zorgvuldige ruimtelijke inpassing (grotere) agrarische bouwblokken met (collectieve) agrarische voorzieningen • stimulans verbreding landbouw door groen blauwe diensten, nevenactiviteiten en samenwerking met andere functies • verbetering externe productieomstandigheden <p>sectoren</p> <ul style="list-style-type: none"> • ruimte bieden voor concentratie van glastuinbouw in Noordwest Fryslân; uitbreiding glastuinbouw in Noordwest Fryslân met maximaal 450 ha bruto in zoekgebied • aandacht voor gebiedsgericht maatwerk voor milieukundige en landschappelijke inpassing specifieke teelten • ruimte voor (sport)visserijsector, binnen randvoorwaarden van ecologische en natuurlijke kwaliteiten 	<ul style="list-style-type: none"> • voldoende ruimte in bestemmingsplannen voor ontwikkeling agrarische bouwblokken en <i>perceelsverruiming met behoud landschappelijke kernkwaliteiten</i>; lokale oplossingen voor ontsluiting • planologische bescherming landschappelijke structuren/ elementen • landschappelijk maatwerk voor zorgvuldige ruimtelijke inpassing van (grotere) agrarische bouwblokken met beeldkwaliteit en van (collectieve) agrarische voorzieningen • planologisch regelen nevenactiviteiten (o.a. ongewenste detailhandel in landelijk gebied voorkomen) • ondersteuning door het rijk, door aanreiken middelen en mogelijkheden <ul style="list-style-type: none"> • beperking planologische mogelijkheden glastuinbouw buiten zoekgebied • maatwerk voor inpassing specifieke teelten met bebouwing binnen kernkwaliteiten landschapstypen, en voor het voorkomen van milieu- en geurhinder
THEMA: Recreatie en Toerisme	
<p>kwaliteitsverbetering</p> <ul style="list-style-type: none"> • concentratie meer grootschalige en intensieve recreatieve voorzieningen in stedelijke en regionale centra en in recreatiekernen • versterking en uitbouw belangrijkste recreatieve netwerken in Fryslân (op kaart) met passende voorzieningen en meer samenhang; mogelijkheden benutten t.a.v. opheffen/ voorkomen barrières hierin • behoud/ versterking waarden landschap, natuur, cultuurhistorie als basisvoorwaarden voor recreatie en toerisme 	<ul style="list-style-type: none"> • ruimte voor recreatieve kwaliteitsverbetering; maatwerkoplossingen voor goede ruimtelijke inpassing recreatieve ontwikkelingen; opheffen eventuele belemmeringen met bijv. kwaliteitsarrangementen • opheffen/ voorkomen barrières in netwerk van kleinere vaarwegen en andere recreatieve netwerken

PROVINCIALE ROL	ROL VAN GEMEENTEN EN OVERIGEN
THEMA: Recreatie en Toerisme (vervolg)	
<p>verblijfsrecreatie</p> <ul style="list-style-type: none"> • zorg dragen voor ruimtelijke mogelijkheden voor verbetering kwaliteit bestaande verblijfsrecreatieve capaciteit • inzet op concentratie nieuwe capaciteit/ kleine, middelgrote initiatieven bij stedelijke en regionale centra en recreatiekernen; • buiten deze kernen nieuwe initiatieven i.c.m. nieuw landschap/ natuur, vooral in aangegeven kansgebieden • goede landschappelijke en natuurlijke inpassing groter huisjesterrein (bij uitzondering) • geen aantasting capaciteit bestaande verblijfsrecreatie door permanente bewoning <p>dagrecreatie</p> <ul style="list-style-type: none"> • ruimtelijke mogelijkheden bieden voor voldoende en gevarieerd aanbod slechtweer voorzieningen en verbreding van aanbod met nieuwe aanvullende recreatievormen • ruimte voor verdere uitbouw en verbetering van vrijetijdsvoorzieningen incl. verbreding aanbod • ruimte voor een enkele grootschalige dagattractie op geschikte locatie in/ bij stedelijk centrum <p>vaarrecreatie</p> <ul style="list-style-type: none"> • ruimtelijke mogelijkheden bieden voor kwaliteitsverbetering watersportvoorzieningen en vaarwegennet • inzet op concentratie nieuwe kleine tot middelgrote voorzieningen bij recreatiekernen, rekening houdend met ecologische randvoorwaarden • buiten deze kernen kleinschalige voorzieningen i.c.m. verbetering natuur/ landschap en recreatioervaarnet 	<ul style="list-style-type: none"> • ruimte voor initiatieven voor kwaliteitsverbetering; maatwerkoplossingen voor goede ruimtelijke inpassing • maatwerkoplossingen door inzet kwaliteitsarrangementen • planologische regeling permanente bewoning bestaande verblijfsrecreatie binnen provinciaal kader • planologische mogelijkheden kleinschalige verblijfsrecreatie met onderscheid t.o.v. reguliere verblijfsrecreatie <ul style="list-style-type: none"> • geschikte locaties voor slechtweer- of elkweervoorzieningen binnen kaders vestigingsbeleid • geschikte locatie voor een enkele grootschalige dagattractie (samen met provincie te bepalen) <ul style="list-style-type: none"> • ruimte voor initiatieven voor kwaliteitsverbetering; maatwerkoplossingen voor goede ruimtelijke inpassing • maatwerkoplossingen door inzet kwaliteitsarrangementen
THEMA: Landschap	
<p>algemeen</p> <ul style="list-style-type: none"> • inzet op blijvende herkenbaarheid landschapstypen in Fryslân op basis van landschappelijke kernkwaliteiten • beleid gericht op behoud/ ontwikkeling belangrijke landschappelijke kenmerken als onderdeel van ruimtelijke kwaliteit en inspiratiebron • ruimte voor nieuwe landschappen met veel kwaliteit 	<ul style="list-style-type: none"> • bij concrete ruimtelijke ingrepen zijn landschappelijke kernkwaliteiten betrokken, waar nodig intergemeentelijk afgestemd; vooral mogelijkheden schaalvergroting landbouw zijn daarop afgestemd • lokaal maatwerk waarbij landschappelijke kenmerken/ draagkracht landschap volwaardig meespelen in ruimtelijke planvorming (in ruimtelijke kwaliteitsparagraaf)

PROVINCIALE ROL	ROL VAN GEMEENTEN EN OVERIGEN
THEMA: Landschap (vervolg)	
<p>zones langs autosnelwegen Aandacht voor zones langs snelwegen, met daarin uitgangspunten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • blijvende herkenbaarheid/ ontwikkeling van landschappelijke kwaliteiten en kenmerken langs autosnelwegen zorgvuldige situering en vormgeving van zichtlocaties bij stedelijke centra • zorgvuldige plaatsing van grootschalige reclame-uitingen <p>grootschalige infrastructuur</p> <ul style="list-style-type: none"> • terughoudendheid bij sprong verstedelijking over grootschalige infrastructuur; alleen bij ontbreken alternatieven <p>zendmasten</p> <ul style="list-style-type: none"> • zorgvuldige plaatsing zendmasten volgens uitgangspunten <p>nationale landschappen inzet op blijvende herkenbaarheid van de landschappelijke kernkwaliteiten in Noordelijke Wouden en Zuidwest Fryslân, met daarbij aandacht voor:</p> <ul style="list-style-type: none"> • bepalen definitieve begrenzing en uitwerken beleidsdoelen • behoud van de kernkwaliteiten door ontwikkeling • bijzondere kwaliteiten versterken, waaronder cultuurhistorische en aardkundige waarden, en medesturend laten zijn voor gebiedsontwikkeling <p>nieuwe landschappen ruimte bieden voor nieuwe landschappen met:</p> <ul style="list-style-type: none"> • hoge ruimtelijke kwaliteit • prioriteit bij stedelijke bundelingsgebieden (groen-blaue dooradering) 	<ul style="list-style-type: none"> • lokaal maatwerk waarbij landschappelijke kwaliteiten en kenmerken langs autosnelwegen en situering/ inrichting zichtlocaties zijn afgewogen • beeldregie op grootschalige reclame-uitingen; zones langs autosnelwegen niet welstandsvrij <ul style="list-style-type: none"> • lange termijnvisie op verstedelijking in relatie tot grootschalige infrastructuur <ul style="list-style-type: none"> • lokaal maatwerk op basis van uitgangspunten <ul style="list-style-type: none"> • bij concrete ruimtelijke ingrepen landschappelijke kernkwaliteiten betrekken, zonodig intergemeentelijk afgestemd • lokaal maatwerk waarbij landschappelijke kenmerken/ draagkracht landschap volwaardig meespelen in afweging (in ruimtelijke kwaliteitsparagraaf) <ul style="list-style-type: none"> • inrichting nieuwe landschappen op basis van zorgvuldig ontwerp
THEMA: CULTUURHISTORIE	
<p>algemeen</p> <ul style="list-style-type: none"> • zorg dragen voor blijvende herkenbaarheid en bescherming wettelijke monumenten en cultuurhistorische elementen en structuren op CHK van (boven)provinciaal belang en hun onderlinge samenhang • inzet op behoud en ontwikkeling van de provinciaal belangrijke cultuurhistorische elementen en structuren als onderdeel van ruimtelijke kwaliteit en als inspiratiebron 	<ul style="list-style-type: none"> • lokaal maatwerk bij ruimtelijke planvorming en afweging waarbij respectvol met cultuurhistorische elementen en structuren CHK wordt omgegaan op basis van analyse cultuurhistorische kenmerken • specifieke verantwoordelijkheid voor cultuurhistorische elementen en structuren CHK van lokaal belang • adequate bescherming wettelijke

PROVINCIALE ROL	ROL VAN GEMEENTEN EN OVERIGEN
THEMA: CULTUURHISTORIE (vervolg)	
<p>monumenten en beschermde stads- en dorpsgezichten</p> <ul style="list-style-type: none"> • ruimtelijke voorwaarden voor behoud van zoveel mogelijk beeldbepalende boerderijen als historische elementen in het landschap • inzet op behoud/ bescherming van essentiële historische kenmerken van beschermde stads- en dorpsgezichten met daarbinnen ruimte voor sociaal-economische ontwikkeling • passend hergebruik vrijkomende beeldbepalende boerderijen, o.a. door inzet kwaliteitsarrangementen <p>archeologie</p> <ul style="list-style-type: none"> • zorg dragen voor optimale archeologische informatie zodat archeologische waarden volwaardig zijn mee te nemen in voorbereiding en afweging ruimtelijke plannen (FAMKE) <p>aardkundige waarden</p> <ul style="list-style-type: none"> • (her)inventarisatie aardkundige en geomorfologische waarden en actualisatie 'milieubeschermingsgebieden met specifieke waarden' 	<p>monumenten en belangrijke cultuurhistorische elementen en structuren CHK</p> <ul style="list-style-type: none"> • passend hergebruik vrijkomende beeldbepalende boerderijen, o.a. door inzet kwaliteitsarrangementen • passende beschermingsregels in bestemmingsplannen voor beschermde stads- en dorpsgezichten • afweging in concrete gevallen tussen sociaal-economische vitaliteit en historische kenmerken beschermde gezichten <ul style="list-style-type: none"> • ontwikkeling archeologisch beleid met instrumenten voor adequate bescherming archeologische waarden • archeologische waarden worden volwaardig betrokken in ruimtelijke planvorming en afweging <ul style="list-style-type: none"> • waarden betrekken in planologische afweging en waar nodig adequaat planologisch beschermd
THEMA: WATER	
<p>algemeen</p> <p>zorg dragen voor goede ruimtelijke condities voor een veilig, veerkrachtig en duurzaam watersysteem, met daarbij inzet op:</p> <ul style="list-style-type: none"> • veiligheid • het minimaliseren van waterlast o.a. met ruimtelijke maatregelen binnen aanvaardbare kosten • handreiking voor watertoets • watertekorten in tijden van droogte beperkt; verdroging natuurgebieden zoveel mogelijk tegengegaan 	<p>water als medeordenend principe in ruimtelijke plannen op basis van de watertoets o.a.:</p> <ul style="list-style-type: none"> • geen onomkeerbare ontwikkelingen bij primaire en secundaire waterkeringen incl. toekomstige versterkingen • principe eerst vasthouden, bergen, dan pas afvoeren; afwenteling wateroverlast naar elders voorkomen • voorkomen wateroverlast in nieuw plangebied; waterhuishoudkundige inrichting nieuw stedelijk gebied op basis van ontwerpnormen (infiltratie/ berging) • wateraanvoer- en doorvoer niet belemmerd • effecten op en consequenties van waterkwaliteit en grondwater; rekening houden met evt. extra ruimtebeslag RWZI's

PROVINCIALE ROL	ROL VAN GEMEENTEN EN OVERIGEN
THEMA: WATER (vervolg)	
<p>wateroverlast</p> <ul style="list-style-type: none"> • ruimte gereserveerd voor een nieuw boezem-gemaal bij Harlingen binnen de streekplan-periode • ruime reservering voor een nieuw boezem-gemaal in noordoost Fryslân op langere termijn • inzet op uitbreiding van de Friese boezem (multifunctioneel) met in totaal minimaal 700 hectare op de juiste locaties • op inrichting en medebestemming van in totaal minimaal 350 ha waterretentiegebieden (multifunctioneel) op de juiste locaties <p>watertekort/ verdroging</p> <ul style="list-style-type: none"> • inspanning, eventueel met noodzakelijke ruimtelijke maatregelen, om watertekorten te voorkomen • inspanning om verdroging natuurgebieden waar nodig met ruimtelijke maatregelen op te lossen <p>KRW</p> <ul style="list-style-type: none"> • huidige ruimtelijke functies bij verwezenlijken doelen waterkwaliteit is uitgangspunt; op termijn evt. ruimtelijke maatregelen <p>veenweidegebied</p> <ul style="list-style-type: none"> • behoud van veenweidelandschap, niet van veen als bodemsoort • behoud duurzame landbouwfunctie in veenweidegebied, zowel intensivering als verbreding • in beperkte delen veenweidegebied (marginale landbouwgronden) ruimte voor nieuwe passende functies; kansrijke initiatieven vanuit de streek, o.a. inzet groen blauwe diensten <p>grondwaterbescherming</p> <ul style="list-style-type: none"> • het tegengaan van verdrogende effecten van drinkwaterwinningen op natuurwaarden omgeving; waar nodig verplaatsing winningen c.q. wijziging grenzen/ zoning grondwaterbeschermingsgebieden 	<ul style="list-style-type: none"> • reserveringsruimte voor gemalen opgenomen in bestemmingsplan • kansen voor boezemuitbreiding, waterberging i.c.m. andere functies benutten • medebestemming waterretentiegebieden in bestemmingsplannen; geen belemmeringen voor waterretentie <ul style="list-style-type: none"> • gemeenten en initiatiefnemers: kansen voor bergingsvijvers/ nieuw water i.c.m. andere functies benutten; conserveringsmaatregelen water in bestemmingsplan buitengebied <ul style="list-style-type: none"> • op termijn eventueel aanpassen plannen en treffen van maatregelen <ul style="list-style-type: none"> • behoud karakteristiek veenweidelandschap in bestemmingsplan • overwegend passende landbouwfunctie, zowel intensivering als verbreding • gemeenten, organisaties in het veenweidegebied: kansrijke initiatieven nieuwe passende functies in veenweidegebied <ul style="list-style-type: none"> • adequate planologische bescherming grondwaterbeschermingsgebieden in bestemmingsplan (incl. wijzigingen); rekening houden met effecten evt. beëindiging grondwateronttrekkingen

PROVINCIALE ROL	ROL VAN GEMEENTEN EN OVERIGEN
THEMA: NATUUR	
<p>algemeen</p> <ul style="list-style-type: none"> • ruimtelijke condities voor behoud/ ontwikkeling belangrijke natuurlijke waarden in Fryslân; bijzondere verantwoordelijkheid voor natuurwaarden kust, water, moeras, heide, hoogveen, weidevogels en trekvogels <p>ecologische hoofdstructuur (EHS)</p> <ul style="list-style-type: none"> • begrenzing en realisering van EHS in 2018; EHS voldoende kwaliteit voor ondervangen externe effecten • versterking samenhang EHS door realisering ecologische verbindingen, o.a. de robuuste natte verbinding; combinaties met passende functies • instandhouding en bescherming van natuurwaarden EHS met passende (mede)gebruiksvormen; van tevoren basisbescherming voor beoogde natuurontwikkeling • (kader voor) compensatie natuurwaarden en mitigerende maatregelen bij afgewogen ruimtelijke ingrepen in EHS/ VHR-gebieden op basis van 'nee tenzij' benadering • inzicht in kwetsbaarheid kwalificerende soorten VHR-gebieden voor ruimtelijke ingrepen en ontwikkelingen <p>natuurwaarden buiten EHS</p> <ul style="list-style-type: none"> • ruimtelijke condities voor instandhouding en verbetering essentiële natuurwaarden, waaronder kwetsbare soorten; groen-blauwe dooradering multifunctioneel landelijk gebied met waar nodig passende vergoedingen voor de landbouw • prioriteit bij voldoende kwalitatief hoogwaardige weidevogelgebieden en ganzenopvanggebieden in open en rustige klei- en veenweidegebieden, en bij ecologisch goed functionerende houtwallen in besloten zandgebieden; compensatiebeleid voor weidevogels met accent op grutto • inzicht in kwetsbaarheid bedreigde soorten voor ruimtelijke ingrepen/ ontwikkelingen 	<ul style="list-style-type: none"> • 'natuurinclusief' werken bij ruimtelijke planvorming, met inbegrip van algemene zorgplicht voor beschermde flora en fauna; mogelijkheden functiecombinaties met natuur benutten • gemeenten en initiatiefnemers: mogelijkheden functiecombinaties met natuur benutten • passende (basis)beschermingsregimes en (mede)gebruiksvormen vastleggen in bestemmingsplannen • gemeenten en initiatiefnemers: compensatie natuurwaarden en mitigerende maatregelen bij afgewogen ruimtelijke ingrepen in EHS/ VHR gebieden op basis van 'nee tenzij' benadering • voldoende planologische bescherming van bestaande natuurgebieden/ natuurwaarden buiten EHS • afweging natuurwaarden bij ruimtelijke ingrepen en ontwikkelingen, waaronder belang soortenbescherming en rust/ openheid weidevogelgebieden en ganzenopvanggebieden, met inbegrip van compensatie

PROVINCIALE ROL	ROL VAN GEMEENTEN EN OVERIGEN
THEMA: BODEM	
<p>algemeen</p> <ul style="list-style-type: none"> • verontreiniging en uitputting bodem voorkomen; waardevolle bodemelementen zo min mogelijk aangetast; duurzaam bodemgebruik • handreiking bodem <p>bodemkwaliteit</p> <ul style="list-style-type: none"> • informatiesysteem bodemkwaliteit in relatie tot gebruiksvormen (provinciale bodemkwaliteitskaarten) <p>koude warmte opslag</p> <ul style="list-style-type: none"> • op provinciaal niveau stimulans toepassing koude warmteopslagsystemen in de ondergrond in afstemming met bescherming grondwater; beleidslijn voor ontwikkelen 	<p>gemeenten en initiatiefnemers:</p> <ul style="list-style-type: none"> • bodemaspecten vroegtijdig in ruimtelijke planvorming en afweging meegenomen <p>gemeenten en o.a. landbouw- en natuurorganisaties:</p> <ul style="list-style-type: none"> • afstemming beoogd ruimtegebruik en bodemverontreiniging/ bodemsanering • gemeentelijke bodemkwaliteitskaarten <ul style="list-style-type: none"> • stimulans toepassing koude warmteopslagsystemen in de ondergrond bij ontwikkeling nieuw stedelijk gebied en bij grote gebouwen in bestaand bebouwd gebied
THEMA: KUSTVERDEDIGING & BUITENDIJKS BOUWEN	
<p>algemeen</p> <ul style="list-style-type: none"> • behoud veilige en bewoonbare provincie <p>reserveringszones dijken</p> <ul style="list-style-type: none"> • ruimtelijke voorwaarden toekomstige dijkversterking creëren en waarborgen met ruime reserveringszones, nader bepalen exacte reserveringszones, en ruimtelijk kader voor ontwikkelingen binnen zones • wijze van dijkversterking volgens algemene principes, voorkeursrichtingen en afweging belangen • apart beleid voor bebouwing op de eilanden in relatie tot reserveringszones <p>buitendijks bouwen</p> <ul style="list-style-type: none"> • nieuwe buitendijkse functies beperkt tot bijzondere, omschreven situaties (watergebonden); veiligheid voldoende gewaarborgd; nadere uitwerking kader op basis van beleidslijn rijk • geen permanente bebouwing op strand behoudens genoemde uitzonderingen van strandpaviljoens 	<ul style="list-style-type: none"> • onderhouden en versterken primaire waterkeringen • reserveringszones dijkversterking en provinciaal ruimtelijk kader voor ontwikkelingen daarbinnen, betrekken in afweging concrete ontwikkelingen (lokaal maatwerk) en opnemen in bestemmingsplannen • waterkeringbeheerders: berekenen exacte reserveringszones langs dijken en opnemen in leggers; actuele eisen in keur • samen met provincie en waterkeringbeheerders invulling geven aan apart beleid voor bebouwing op de eilanden • provinciaal kader buitendijks bouwen betrokken in concrete afwegingen (lokaal maatwerk) en vertaald in bestemmingsplannen

2. THEMA'S

2.1 WONEN

2.1.1 Inleiding

Fryslân heeft een aantrekkelijk woonklimaat met een gevarieerd woningaanbod voor zowel de eigen inwoners als voor nieuwe inwoners van buiten de provincie. De woningbehoefte van de inwoners heeft kwantitatieve en kwalitatieve aspecten.

Kwantitatieve woningbehoefte

De woningbehoefte wordt bepaald door ontwikkelingen in de bevolking en de samenstelling van huishoudens. Hierin zijn voor Fryslân de volgende ontwikkelingen zichtbaar:

- een toename van het aandeel ouderen in de bevolking (vergrijzing) en een afname van het aantal jonge huishoudens, vooral jonge gezinnen;
- een afname van het buitenlandse vestigingsoverschot, vooral door een sterke daling van het aantal asielzoekers;
- door de vergrijzing, de individualisering en de afname van jonge gezinnen zal het gemiddelde aantal personen per huishouden blijven afnemen. Daarom is er ook bij een gelijkblijvende bevolkingsomvang behoefte aan meer woningen.

Op basis van de provinciale trendprognose 2004 wordt tot en met 2015 rekening gehouden met een autonome trendmatige groei van de woningbehoefte in Fryslân met maximaal 28.000 woningen tot een totaal van ongeveer 300.000 woningen. Hierbij zijn de mogelijke effecten van de Zuiderzeelijn niet meegerekend. De provinciale trendprognose wordt regelmatig in het kader van ons woonbeleid (Wenjen) geactualiseerd. Dit kan aanleiding zijn om ons woonbeleid te herzien.

Tabel I: woningbouwmogelijkheden per 1-1-2004 op basis van huidig woonbeleid Wenjen 2000+

Trendprognose Friese woningtoename (maximaal)	28.000 woningen (2004-2015) 15.000 woningen (2004-2009) 13.000 woningen (2010-2015)
Totale restcapaciteit Wenjen 2000+	22.400 woningen (restringtgetal)
Totale restcapaciteit gemeentelijke woonplannen	19.000 woningen
Totale juridische restcapaciteit bestemmingsplannen	12.000 woningen (minimaal) 14.000 woningen (maximaal)

GEBIEDEN	RESTRINGTGETALLEN (AANTAL WONINGEN)	RESTRINGTGETALLEN (PERCENTAGES)
Stadsregio	7.380	33%
Regio Noordoost	1.935	9%
Regio Noordwest	2.020	9%
Regio A7-zone	7.595	34%
Regio IJsselmeerkust	1.560	7%
Regio Zuidrand	1.500	7%
Eilanden	375	2%
Fryslân totaal	22.400	100%

Bundelingsgebied Leeuwarden	4.950	22,1%
Bundelingsgebied Dokkum	560	2,5%
Bundelingsgebied Harlingen/Franeker	1.460	6,5%
Bundelingsgebied Drachten	2.490	11,1%
Bundelingsgebied Heerenveen/Joure	2.040	9,1%
Bundelingsgebied Sneek	1.545	6,9%
Bundelingsgebieden totaal	13.045	58%
Buiten bundelingsgebieden totaal	9.320	42%
Fryslân totaal	22.400	100%

Kwalitatieve woningbehoefte

Het totale aantal woningen in Fryslân komt ongeveer overeen met het totale aantal huishoudens in Fryslân. In dat opzicht is er sprake van een relatief ontspannen woningmarkt. Dit laat onverlet dat er op de woningmarkt druk bestaat doordat de kwaliteit van de woningvoorraad onvoldoende aansluit op de woonwensen van mensen. Een paar ontwikkelingen in dit verband:

- Naast de betaalbaarheid van woningen, is bevordering van de doorstroming gewenst;
- De vraag naar kwalitatief hoogwaardige appartementen en etagewoningen stijgt door toename van het aantal ouderen en één- en tweepersoonshuishoudens. Er is tevens behoefte aan woningen in de buurt van (zorg)voorzieningen;
- Door herstructurering van de bestaande woningvoorraad kan deze beter aansluiten op de veranderende woonwensen van huishoudens. Het gaat hierbij voor de komende periode om in totaal 10.000 tot 20.000 huurwoningen.

Uit de onderstaande tabel blijkt dat de woonplaatsvoorkeuren redelijk aansluiten bij de huidige woningverdeling over kernen.

Tabel II: woonplaatsvoorkeuren in Fryslân (WBOF 2003)

	% WOONPLAATSVORKEUR	HUDIG AANDEEL IN FRIESE WONINGVOORRAAD
Stedelijke centra	38%	35%
Kern > 2.500 inwoners	31%	30%
Kern < 2.500 inwoners	15%	35%
Buitengebied	17%	
Totaal	100%	100%

Ruimtebeslag wonen

Sinds 1965 is er niet meer gebouwd in dichtheden van meer dan 50 woningen per hectare woongebied. In de jaren 1965 tot 1980 is in dichtheden tussen de 30 en 18 woningen per hectare gebouwd. Na 1990 is de dichtheid naar gemiddeld 12 woningen per hectare gedaald. Vooral op uitbreidingslocaties bij kleine kernen is in relatief lage dichtheden gebouwd, in sommige gevallen beneden de 10 woningen/ha. De oppervlakte woongebied in Fryslân is in de periode 1989-2002 aanzienlijk toegenomen, van 11.000 naar circa 12.000 hectare. De gemiddelde Friese woningdichtheid bedraagt op dit moment circa 25 woningen per hectare woongebied.

2.1.2 Concentratie in bundelingsgebieden voorop

Bundelingsbeleid

Wij zetten in op concentratie van woningbouw in de bundelingsgebieden van de stedelijke centra Leeuwarden, Drachten, Heerenveen, Sneek, Harlingen, en Dokkum. Hiermee beogen wij:

- voldoende schaal en massa voor sterke steden en voldoende draagvlak voor (hoogwaardige) stedelijke voorzieningen;
- een gevarieerde bevolkings- en huishoudensamenstelling voor de leefbaarheid in de stedelijke centra, waarbij ook hogere inkomensgroepen aan de stad kunnen worden gebonden;
- een vermindering van de woningvraag op het platteland waardoor in de kleine kernen meer ruimte over is voor de opvang van de plaatselijke woningbehoefte en de landschappelijke openheid zoveel mogelijk behouden wordt;
- een evenwichtige regionale woningbouwverdeling.

Wij hebben de stedelijke bundelingsgebieden begrensd door uit te gaan van een redelijke fietsafstand ten opzichte van de (stedelijke) kern. De bundelingsgebieden staan aangegeven op kaart 2. In bijgaand kader is de begrenzing nader onderbouwd.

Op grond van plaatselijke omstandigheden, waaronder de schaal en omvang van de (stedelijke) kern en de aard van woonkernen in de omgeving, hanteren wij de volgende begrenzing van de bundelingsgebieden:

- Leeuwarden: diameter stedelijk gebied gemiddeld 5,5 km. Afstand tot centrum van de stad circa 7 km; afstand tot grens bebouwd gebied circa 4,5 km. Stiens is als belangrijke woonplaats bij Leeuwarden in het bundelingsgebied opgenomen;
- Drachten: diameter stedelijk gebied - dat in verhouding ruim is opgezet - gemiddeld 4,8 km. Afstand tot centrum van de stad circa 5 km; afstand tot grens bebouwd gebied circa 3,5 km. Ureterp en Beetsterzwaag zijn vanwege hun woonkwaliteiten, georiënteerd op Drachten, in het bundelingsgebied opgenomen;
- Heerenveen: diameter (langgerekt) stedelijk gebied gemiddeld 4,2 km. Afstand tot centrum van de stad circa 5,3 km; afstand tot grens bebouwd gebied gemiddeld circa 4,2 km, exclusief bedrijventerrein aan noordzijde A7. Daarbij zijn Katlijk en Mildam in het bundelingsgebied opgenomen vanwege de landelijke woonkwaliteiten en de oriëntatie op Heerenveen; Joure: diameter bebouwd gebied gemiddeld 1,8 km. Afstand tot centrum circa 3 km; afstand tot grens bebouwd gebied circa 2 km;
- Sneek: diameter stedelijk gebied gemiddeld 4 km. Afstand tot centrum van de stad circa 4,5 km; afstand tot grens bebouwd gebied circa 3 km. Daarbij is rekening gehouden met de directe nabijheid van enkele grotere dorpen die op de stad georiënteerd zijn (IJlst, Scharnegoutum, Oppenhuizen/Uitwellingergera);
- Harlingen: diameter stedelijk gebied gemiddeld 3 km. Afstand tot centrum van de stad circa 4,2 km; afstand tot grens bebouwd gebied circa 3 km; Franeker: diameter bebouwd gebied gemiddeld 2,5 km. Afstand tot centrum circa 3 km; afstand tot grens bebouwd gebied circa 2,3 km;
- Dokkum: diameter stedelijk gebied gemiddeld 2,5 km. Afstand tot centrum van de stad circa 4 km; afstand tot grens bebouwd gebied circa 3 km. Daarbij zijn aan de zuidzijde Rinsumageest, Damwoude, Wouterswoude en Driesum in het bundelingsgebied opgenomen vanwege de nabijheid van en de oriëntatie op Dokkum.

45

Concentratie van woningbouw in de stedelijke bundelingsgebieden is zowel een kwantitatieve opgave als een kwalitatieve opgave om wervende woonkwaliteiten voor alle doelgroepen te realiseren. De meeste stedelingen, ook zij die een landelijke woonwens hebben, willen in of bij de stad blijven wonen zolang het gewenste woonmilieu daar voldoende beschikbaar is.

Wij geven ons bundelingsbeleid invulling door in te zetten op een toename van de aandelen van de stedelijke bundelingsgebieden in de netto Friese woningtoename in de periode 2005-2015 ten opzichte van hun aandelen in de Friese woningvoorraad per 2004. Voor de bundelingsgebieden Drachten, Heerenveen/Joure en Sneek is hieraan een bovengrens gesteld. Onze inzet is in de laatste kolom van onderstaande tabel aangegeven.

Tabel III: aandelen bundelingsgebieden in woningvoorraad en woningtoename

BUNDELINGSGEBIEDEN	WONING- VOORRAAD 2004 (%)	WONING- TOENAME 1994 TOT 2004 (%)	WONING TOENAME 2005 T/M 2015 (%)
Bundelingsgebied Leeuwarden	19,2%	12,7%	>19,2%
Bundelingsgebied Drachten	9,1%	10,4%	>9,1% <11%
Bundelingsgebied Heerenveen/Joure	8,8%	11,4%	>8,8% <11,5%
Bundelingsgebied Sneek	6,5%	9,3%	>6,5% <9,5%
Bundelingsgebied Harlingen/Franeker	4,8%	3,8%	>4,8%
Bundelingsgebied Dokkum	3,3%	2,8%	>3,3%
Binnen bundelingsgebieden totaal	51,7%	50,4%	>51,7%
Buiten bundelingsgebieden	48,3%	49,6%	<48,3%
Fryslân totaal	100%	100%	100%

46

De zuidelijke bundelingsgebieden hebben een relatief grote dynamiek. Wij erkennen deze druk, maar willen de verhouding tussen het noorden en zuiden van de provincie niet onbeperkt laten schuiven. Daarom hebben wij voor de bundelingsgebieden in het zuiden van de provincie een bovengrens gesteld.

In de stedelijke bundelingsgebieden ligt de grootste woningbouwinspanning bij de stedelijke centra zelf, zowel kwantitatief als kwalitatief. Joure en Franeker hebben binnen hun bundelingsgebied een belangrijke taak te vervullen. De bijdrage van de overige kernen binnen de bundelingsgebieden is in kwantitatief opzicht beperkt. In het ontwerp streekplan zullen wij de verhoudingen binnen de bundelingsgebieden nader concretiseren.

In de stedelijke bundelingsgebieden dient een breed en divers aanbod aan woningtypen en woonmilieus beschikbaar te zijn om de (boven)lokale kwantitatieve en kwalitatieve woningvraag op te vangen. De bijdrage van de kleine kernen binnen de bundelingsgebieden is vooral kwalitatief, gericht op toevoeging van specifieke woonkwaliteiten aanvullend op de woonkwaliteiten

in en rond de stedelijke centra. Het zal dan vooral om meer dorps- en landelijke woonmilieus gaan die niet concurrerend zijn voor de stedelijke centra.

Wij vragen gemeenten rond de stedelijke centra voldoende mogelijkheden te bieden voor groen en waterrijk wonen in groenstedelijke woonmilieus. Naast groenstedelijk wonen is er een aanzienlijke vraag naar centrumstedelijk wonen in de vorm van appartementen met veel kwaliteit, maar ook in de vorm van bijvoorbeeld grondgebonden stadswoningen. Nieuwbouw zal goed moeten zijn afgestemd op de herstructureringsopgave in stedelijke wijken. Wij vragen in de stedelijke bundelingsgebieden daarnaast aandacht voor de ontwikkeling van landschap, natuur en water in combinatie met recreatieve functies, zodat aantrekkelijke stadsranden en stedelijke uitloopgebieden met veel ruimtelijke kwaliteit en recreatieve mogelijkheden ontstaan. Het is daar-mee tevens een zoekgebied voor recreatieve voorzieningen die gebonden zijn aan de ligging nabij stedelijk gebied, zoals maneges, volkstuincomplexen, (dag)recreatieterreinen, golf-terreinen, tuincentra, sportcomplexen en kinderboerderijen.

Woningbouwregio's

Om de leefbaarheid en de vitaliteit van heel Fryslân te bevorderen, en binnen het uitgangspunt van concentratie van woningbouw in de stedelijke bundelingsgebieden, gaan wij uit van een evenwichtige verdeling van woningen en van woningbouw over de regio's van Fryslân.

Fryslân is onderverdeeld in zeven woningbouwregio's. Deze staan op kaart 2 aangegeven. Wij sturen op een evenwichtige verdeling tussen de woningbouwregio's primair door woningbouwtaakstellingen voor de stedelijke bundelingsgebieden te hanteren. Om ook richting te kunnen geven aan de woningbouw buiten de bundelingsgebieden, geven wij indicaties voor de regionale woningbouwverdeling. Ons ruimtelijk beleid hiervoor is voldoende flexibel om bij aanzienlijk gewijzigde marktomstandigheden in te kunnen spelen op een aantoonbare extra woningvraag in een regio. In dat geval kunnen, binnen de principes van concentratie in de stedelijke bundelingsgebieden, de regionale verhoudingen wijzigen. Als vertrekpunt voor beleid nemen wij de beleidsmatige verdeling volgens Wenjen 2000+ van de woningbouwopgaven over de woningbouwregio's. Tot 2010 zijn de restrictiegetallen uitgangspunt van beleid. Nieuwe afspraken worden gemaakt op basis van de vrij beschikbare woningbouwruimte.

47

Tabel IV: Indicatieve aandelen woningbouwregio's in woningtoename

REGIO	WONINGBOUWAANDEEL
Stadsregio	28%
Noordoost	10,5%
Noordwest	7,5%
A7-zone	36,5%
IJsselmeerkust	7,0%
Zuidrand	9,0%
Eilanden	1,5%
Totaal	100%

Mocht de woningbehoefte in de toekomst aanzienlijk dalen door een verdere terugval van de migratie, dan is de natuurlijke ontwikkeling van de aanwezige bevolking nog meer bepalend voor de woningbehoefte. In dat geval blijven wij uitgaan van bovenstaande aandelen voor de woningbouwregio's, waarbij meer inspanning nodig kan zijn om de aandelen voor de stedelijke bundelingsgebieden te halen.

Vrij beschikbare woningbouwruimte

Onder de vrij beschikbare woningbouwruimte verstaan wij de woningbouwcapaciteit waarover nog geen definitieve bestuurlijke afspraken tussen gemeenten en provincie zijn gemaakt, of die vrijkomt door nieuwe afspraken. De vrij beschikbare woningbouwruimte - uitgaande van de prognose 2004 - bedraagt ongeveer 5.600 woningen tot 2016 (28.000 - 22.400 woningen). De vrij beschikbare woningbouwruimte kan in de streekplanperiode veranderen.

Wij vinden het belangrijk om de vrij beschikbare woningbouwruimte effectief te benutten door deze primair in te zetten voor de volgende ruimtelijke doeleinden:

- meer concentratie van woningbouw in de stedelijke bundelingsgebieden;
- meer ruimte voor gebieden met een aantoonbare extra druk op de woningmarkt, waarbij het accent op de stedelijke bundelingsgebieden blijft liggen.
Geaccepteerd wordt dat de verhoudingen tussen woninbouwregio's veranderen;
- meer ruimte voor oplossing van knelpunten in bestaand bebouwd gebied;
- meer ruimte voor oplossing van knelpunten bij kwaliteitsarrangementen in het landelijk gebied (zie hoofdstuk 2.2);
- ontwikkeling van de pilots landelijk wonen.

Sturing op woningbouwverdeling

Wij hanteren woningbouwrichtgetallen per regio en (daarvan afgeleid) per gemeente omdat deze het aangewezen instrument zijn om de gewenste woningbouwverdeling - naar bundelingsgebieden en regio's - te bereiken en te sturen op kwalitatieve doelen. In het kader van ons woonbeleid worden de richtgetallen tweejaarlijks geactualiseerd, met inachtneming van ruimtelijke doelstellingen.

48

2.1.3 Ruimte voor plaatselijke woningbehoefte

Goed en betaalbaar wonen voor iedereen is een belangrijke voorwaarde voor een leefbare ruimtelijke inrichting. Regio's en gemeenten krijgen - passend binnen de gegeven kaders voor bundelingsbeleid en woningbouwregio's - de ruimte om woningen te bouwen voor de woningvraag die voortkomt uit het gebied zelf en die wordt bepaald door de huishoudenontwikkeling van de aanwezige bevolking. Buiten de bundelingsgebieden vangen de regionale centra de woningbehoefte in de regio meer dan evenredig op. Daarnaast leggen wij een woonaccent op locaties in/bij kernen die goed met het openbaar vervoer ontsloten zijn.

Het accent op de regionale centra betekent dat het aandeel van deze kernen in de woningtoename van de gemeente minimaal enkele procentpunten meer dan evenredig dient te zijn in verhouding tot hun huidige aandeel in de woningvoorraad. Het accent op openbaar vervoerlocaties betekent dat geschikte woningbouwlocaties in de nabijheid van een knooppunt van openbaar vervoer zoveel mogelijk worden benut. Dit betekent dat schaal en omvang van de woningbouw de plaatselijke verhoudingen van zo'n kern in dat geval kunnen overstijgen.

Met deze inzet wordt buiten de bundelingsgebieden woningbouw gerealiseerd die qua aard en schaal inpasbaar is in de ruimtelijke karakteristiek van de vele kleine kernen op het platteland. Daarnaast wordt de positie van de regionale centra als belangrijke regionale verzorgingsclusters op het platteland versterkt en wordt een bijdrage geleverd aan het gebruik van het openbaar vervoer.

Wij vinden nieuwe dorpen in de zin van volledig nieuwe solitaire nederzettingen om landschappelijke redenen niet gewenst. Zo leveren wij een bijdrage aan de vitaliteit en het draagvlak van lokale voorzieningen in de bestaande kleine kernen.

Wij vinden dat binnen, maar zeker ook buiten de stedelijke bundelingsgebieden voldoende aandacht moet zijn voor de realisering van voldoende betaalbare en levensloopbestendige woningen in het lagere segment en het middensegment. Dit zowel in de huur- als in de koopsector. Daarbij vragen wij rekening te houden met herstructurering. Gemeentelijke plannen zijn voldoende flexibel om bij gewijzigde inzichten en behoeftes tot aanpassingen in de uitvoering te komen.

2.1.4 Fryslân als woonprovincie

Wij streven ernaar de woonkwaliteiten van Fryslân, zoals rust en ruimte, landschappelijke en natuurlijke waarden, veiligheid en woon-zorgcombinaties te benutten als sociaal-economische impuls voor Fryslân. We stimuleren hiermee dat mensen uit andere provincies naar Fryslân verhuizen. Een bijkomende doelstelling is om nieuwe (landelijke) woonvormen optimaal in te zetten voor ruimtelijke kwaliteitsverbetering op het gebied van landschap, natuur, water en recreatie.

Het grootste deel van de binnenlandse vestiging wordt opgevangen binnen de stedelijke bundelingsgebieden, met een sterk accent op de stedelijke centra zelf. Buiten de bundelingsgebieden zijn wij terughoudend met het opvangen van woonmigratie door deze te beperken tot specifiek dorpse en landelijke woonkwaliteiten waar aanvullend vraag naar is.

Er zijn in Fryslân reeds ruime mogelijkheden voor ruim, rustig, en landelijk wonen: in vrijkomende boerderijen en bebouwingsconcentraties in het landelijk gebied, in stads- en dorpsuitbreidingen met groen/blauwe woonmilieus en in de bestaande woningvoorraad van vele kernen op het platteland. *Tot op heden heeft dit niet geleid tot een positief binnenlands migratiesaldo.* De marktvrage is tot nu toe ook beperkt, zeker in het hogere en exclusieve marktsegment. Voorwaarde voor onze inzet is een goede woonpromotie, gericht op de verbreding van de Friese woningmarkt met woningzoekenden die een woonplek met een hoge landschappelijk recreatieve kwaliteit wensen die in andere landsdelen niet of moeilijk gevonden kan worden.

Met het bieden van ruimte voor landelijke woonkwaliteiten voorkomen we dat de maatschappelijke meerwaarde versnippert, daarmee per saldo gering is en dat er zelfs landschappelijke nadelen gaan optreden. Met de verspreiding van veelsoortige woningen over het onbebouwd landelijk gebied zal volgens ons snel sprake kunnen zijn van een waarneembare en voelbare aantasting van de groene open buitenruimte. Om deze reden beperken wij - naast de ontwikkeling van groene woonmilieus in de stedelijke bundelingsgebieden en kwaliteitsarrangementen in het landelijk gebied - de planologische ruimte tot een aantal pilots waarmee in de streekplanperiode ervaring kan worden opgedaan.

Pilots landelijk wonen

Samen met gemeenten selecteren wij een aantal pilots landelijk wonen. De pilots landelijk wonen zijn:

- Wij zien ruimte voor tien nieuwe landgoederen in Fryslân. Wij gaan uit van situering in de stedelijke bundelingsgebieden: twee nieuwe landgoederen in elk van de stedelijke bundelingsgebieden Leeuwarden, Drachten, Heerenveen/Joure en Sneek en één nieuw landgoed in elk van de stedelijke bundelingsgebieden Harlingen/Franeker en Dokkum.
- Bij een nieuw landgoed gaat het om een ruimtelijke en functionele eenheid met één hoofdgebouw van allure als cultuurhistorische uiting van deze tijd. Het hoofdgebouw heeft maximaal 3 woonheden en ligt op een perceel van meer dan 10 hectare, waar tevens nieuwe landschappelijke en natuurlijke waarden worden ontwikkeld. Meer dan 90% van de oppervlakte is openbaar toegankelijk. Ook vormen van bosbouw en landbouw kunnen deel uitmaken van een nieuw landgoed. Het hoofdgebouw heeft primair een woonfunctie maar daarnaast zijn lichte vormen van ambachtelijke bedrijvigheid passend bij het landgoed mogelijk, ook in eventuele bijgebouwen. De maatschappelijke meerwaarde van een nieuw landgoed moet aantoonbaar zijn, waarbij de ontwikkeling van landschappelijke en natuurlijke waarden door de overige functies wordt gefinancierd.
- Nieuwe landgoederen kunnen het stedelijke woonmilieu completeren en bijdragen aan de ontwikkeling van aantrekkelijke stadsranden en stedelijke uitloopgebieden. Het is van belang om de maatschappelijke meerwaarde van landgoederen zo gericht mogelijk in te zetten.
- Wij zien ruimte voor vijf landelijke woon-werkclusters, waar wonen, werken, en voorzieningen in een attractieve landschappelijke omgeving en in een bijzondere mix met elkaar worden gecombineerd. Er is ruimte voor drie pilots in Zuid-Fryslân en twee pilots in Noord-Fryslân. De clusters zijn gelegen bij een bestaande kern met een omvang van meer dan 1.500 -2.000 inwoners, afhankelijk van de omvang van het initiatief. Hierbij wordt geaccepteerd dat een cluster de plaatselijke verhoudingen van een kern enigszins kan overstijgen en dat een cluster niet is gericht op de opvang van de plaatselijke woningbehoefte. Een hoge beeldkwaliteit is uitgangspunt. De clusters sluiten aan bij landschappelijke kwaliteiten en structuren. De ontwikkeling van nieuwe landschappelijke en natuurlijke elementen geschiedt in een verhouding van circa 1 : 1 tot de omvang van het woongebied.
- Bij een woon-werkcluster gaat het om een min of meer afzonderlijke ruimtelijke en functionele eenheid. Ter indicatie gaat het om circa 30 tot 50 woon-werkeenheden per cluster. Op deze wijze kan een eigen, zonodig ruimtelijk afgeschermd sfeer ontstaan, zonder dat er sprake is van een volledig solitaire en geïsoleerde ligging in het landelijk gebied. De ontspannen woonsfeer overheerst. De mogelijkheden voor werken aan en bij huis zijn daarop afgestemd en zullen uitsluitend kleinschalig en milieuvriendelijk zijn (milieucategorie 1, bij uitzondering milieucategorie 2). Tot de cluster kunnen zorg- en recreatieve voorzieningen behoren.
- Wij hebben onder meer senioren, mensen met werk aan huis (vrije beroepen), kunstenaars en consultants als doelgroep op het oog, met als achterliggende filosofie: creatief en ontspannen werken in een inspirerende omgeving, waarbij wonen en werken meer met elkaar verweven zijn, ook op hogere leeftijd. Een goede bereikbaarheid en ligging bij een recreatiekern vormen pré's voor een locatie.

Voor de pilots wordt een deel van de vrij beschikbare woningbouwruimte gereserveerd. De ontwikkelingen rondom de pilots gaan we monitoren, met name op de herkomst van de nieuwe bewoners en de maatschappelijke meerwaarde en ruimtelijke kwaliteit die worden bereikt. Op grond hiervan bepalen wij of wij meer planologische ruimte gaan bieden om landelijke woonkwaliteiten te benutten.

2.1.5 Zorgvuldig ruimtegebruik

Om het toekomstige ruimteslag van wonen te beperken, worden nieuwe woningen zoveel mogelijk eerst in het bestaande bebouwde gebied van kernen opgevangen. Door het bestaande bebouwde gebied optimaal te benutten wordt bijgedragen aan een efficiënt gebruik van de ruimte en daarmee aan een duurzame ruimtelijke inrichting. Wij verstaan hier tevens onder dat rekening wordt gehouden met de ruimtelijke kwaliteiten en milieukwaliteiten in het bestaande bebouwde gebied.

Het benutten van ruimtewinst in bestaand bebouwd gebied is geen doel op zich. Het is een manier om de ruimtelijke kwaliteit te verhogen. Het gaat er om iedere plek functioneel zo goed mogelijk te benutten. Niet de hoeveelheid steen per m² telt, maar de hoeveelheid functie. Dit geldt ook voor nieuwe uitbreidingslocaties.

Het bestaande bebouwde gebied wordt gevormd door de bestaande bebouwde kernen van steden en dorpen. De grens van het bebouwde gebied vormt hierbij geen harde vaste grens, maar deze schuift mee met nieuwe gerealiseerde uitbreidingen.

Woningtoename

Wij streven er naar dat 30 tot 40% van de netto woningtoename in bestaand bebouwd gebied wordt gerealiseerd. Wij zetten hierbij voor de stedelijke centra in op 30%, omdat de bebouwingsdichtheid hier al relatief hoog is en de woningbouwopgave aanzienlijk is. Voor de regionale centra en de kleine kernen ligt de ambitie op 40%. Hier zijn meerdere passende woningbouwmogelijkheden – aansluitend bij de plaatselijke woningbehoefte en de ruimtelijke karakteristiek - in het bestaande bebouwde gebied te vinden. Het is daarom van belang om voldoende woningbouwcapaciteit te reserveren voor invullocaties in regionale centra en kleine kernen.

De streefcijfers liggen zo'n 5% boven de woningtoename die de afgelopen jaren in bestaand bebouwd gebied in Fryslân is gerealiseerd. De te verwachten vraag naar hoogwaardige appartementen en etagewoningen geeft onder meer aanleiding onze streefambitie te verhogen. Wij onderkennen dat de mogelijkheden sterk afhankelijk zijn van de plaatselijke omstandigheden, van de ruimtelijke kwaliteiten en milieukwaliteiten in een gebied, waaronder waardevolle groenstructuren en cultuurhistorische kenmerken. Er is dus lokaal maatwerk nodig.

Herstructurering

Wij vragen gemeenten de herstructureringsopgave te bekijken in relatie tot de totale kwantitatieve en kwalitatieve woningbouwopgave. Wij zetten bij herstructurering van de bestaande woningvoorraad van een kern in op 100% terugbouw binnen het bebouwde gebied, zodat er per saldo in de kern geen woningafname plaatsvindt. Woningen die bij herstructurering verdwijnen als gevolg van sloop of samenvoeging worden zoveel mogelijk teruggebouwd binnen het bebouwde gebied van de kern, inclusief de benutting van invullocaties. Wij vragen hierbij wel aandacht voor het behoud van voldoende groene, recreatieve kwaliteiten. Daarom is maatwerk ook hier nodig. Gemotiveerde afwijkingen zijn mogelijk, bijvoorbeeld wanneer de ruimtelijke kwaliteiten van een kern zich slecht verdragen met het bebouwen of intensiveren van bepaalde open plekken, terwijl bij de herstructurering van woonbuurten in de kern een afname van het aantal woningen

(verdunning) in verband met de gewenste woonkwaliteit dringend geboden is.

Woningdichtheid

Bij nieuwe woonuitbreidingen met een ruime, groene opzet gaan wij uit van een minimale dichtheid van gemiddeld circa 15 woningen per hectare woon- gebied, inclusief bijbehorende infrastructuur en groenvoorzieningen. Uitzonderingen hierop zijn denkbaar wanneer er sprake is van specifieke woonmilieus waar behoefte aan bestaat, passend bij de kern en de omgeving. Dit kan het geval zijn bij het ontwikkelen van landelijke woonmilieus in de stedelijke bundelingsgebieden of bij de pilots landelijk wonen. In de kleine kernen ligt meer nadruk op betaalbare woning-en die aansluiten bij de plaatselijke woningbehoefte, met een bijpassende hogere woningdichtheid.

De vraag naar meer kwaliteit van woning en woonomgeving en de bereidheid om daarvoor meer te betalen heeft de afgelopen decennia geleid tot bouwen in lagere dichtheden. Daarnaast zien we een toenemende vraag naar aantrekkelijke centrumstedelijke en centrumdorpse woonmilieus, waar hogere woningdichtheden mogelijk zijn. Per saldo denken wij dat de gemiddelde woningdichtheid op nieuwe woningbouwlocaties kan toenemen. Daarvoor is maatwerk op lokaal niveau nodig, waarbij het vooral aankomt op goede afspraken tussen gemeenten, planontwikkelaars en woningbouwcorporaties over de woningtypen. Daarnaast is een goed stedenbouwkundig ontwerp belangrijk.

2.1.6 Doorwerking ruimtelijk beleid

WAT DOEN WE ZELF

- Wij blijven in ons woonbeleid (Wenjen) (kwantitatief en kwalitatief) sturen met richtgetallen per regio en daarvan afgeleid per gemeente. De richtgetallen worden door ons regelmatig (tweejaarlijks) geactualiseerd. Ook ons woonbeleid wordt regelmatig herijkt.
- Wij doen regelmatig onderzoek naar de woningbouwopgaven. Dit vindt plaats via prognoseberekningen van de bevolkings- en huishoudenontwikkeling, woningbehoefteonderzoeken, thematisch onderzoek en monitoring van de voorraad- en planontwikkeling. Zonodig ontwikkelen wij acties om de kwantitatieve en kwalitatieve woningbouw op het gewenste niveau te brengen.
- Op basis van ons woonbeleid - in samenhang met ons ruimtelijk beleid - beoordelen we gemeentelijke woonplannen en zetten wij in overleg met gemeenten de vrij beschikbare woningbouwruimte in. Op basis van woonplannen maken wij prestatieafspraken voor de stedelijke centra.
- Wij reiken kennis, methoden en aansprekende voorbeelden in andere gemeenten aan voor het benutten van woningbouw mogelijkheden in bestaand bebouwd gebied.
- Samen met gemeenten selecteren wij pilots landelijk wonen en gaan we deze vervolgens monitoren aan de hand van meetpunten. Op grond hiervan gaan we beoordelen of wij meer planologische ruimte gaan bieden.
- In het kader van het stadsconvenant Leeuwarden spannen wij ons samen met de gemeente Leeuwarden in om de woningbouw bij Leeuwarden op het gewenste kwantitatieve en kwalitatieve niveau te houden en zo nodig te brengen zodat minimaal aan de taakstelling wordt voldaan.

[p.m.]

WAT VERWACHTEN WE VAN ANDEREN

- Gemeenten zorgen in woonplannen voor een actueel woonbeleid, gericht op de kwantiteit en kwaliteit van de lokale woningbouw; daarbij vindt afstemming met buurgemeenten en andere gemeenten in de woningmarktregio plaats.
- Passende woningbouw mogelijkheden in bestaand bebouwd gebied worden door gemeenten optimaal benut. Dit bij voorkeur op basis van een inventarisatie en analyse van het bestaande bebouwde gebied waarbij ook de herstructurering van de bestaande woningvoorraad wordt betrokken.
- Samen met betrokken (woningbouw)-partijen wordt door gemeenten concreet invulling gegeven aan een gevarieerd woningaanbod dat aansluit op de behoefte van de bevolking, met extra aandacht voor voldoende betaalbare woningen voor bijzondere doelgroepen. Nieuwbouw van woningen is daarbij afgestemd op de herstructureringsopgave voor de bestaande woningvoorraad. Bij de kleinere kernen ligt de nadruk op aansluiting bij de plaatselijke woningbehoefte in het gebied.
- Gemeenten reserveren voldoende woningbouwcapaciteit voor woningbouw mogelijkheden in bestaand bebouwd gebied, kwaliteitsarrangementen in het landelijk gebied, bijzondere doelgroepen, en voor toekomstige onvoorziene kansen en mogelijkheden op lokaal niveau. Voor woonlocaties wordt voldoende flexibiliteit in (bestemmings)plannen opgenomen, zodat aanpassingen van woningtypen tijdens de planuitvoering mogelijk zijn.

[p.m.]

53

2.2 Leefbaarheid en sociale samenhang

2.2.1 Inleiding

Bij leefbaarheid en sociale samenhang gaat het over hoe mensen hun woon- en leefomgeving beleven. Hierbij spelen bereikbaarheid van voorzieningen, de aanwezigheid van voldoende werkgelegenheid, de kwaliteit van woning en woonomgeving en de sociale verbanden een grote rol.

Fryslân is een leefbare provincie. Ondanks de verschraving van voorzieningen op het platteland zijn de meeste mensen in Fryslân tevreden over het voorzieningenniveau. Wel zou het postkantoor dichterbij moeten zitten en zijn er vooral op het platteland zorgen over de bereikbaarheid van huisartsen. De bereikbaarheid met het openbaar vervoer kan - net als landelijk - beter.

Naast de beschikbaarheid en de kwaliteit van (sociale) voorzieningen is ook de bereikbaarheid van voorzieningen van belang voor de leefbaarheid. Voorzieningen zijn redelijk over de provincie gespreid. Op kaart 3 zijn naast de stedelijke en regionale centra de 'complete' dorpen aangegeven waar minimaal een basisschool, supermarkt, huisarts en dorps huis aanwezig zijn. Er zijn in Fryslân geen regio's die wat deze basisvoorzieningen betreft structureel zijn onderbedeeld.

Het aantal dorps huizen is toegenomen. Dorps huizen ontwikkelen zich inmiddels met financiële steun van de provincie tot multifunctionele centra. De bovenlokale en (boven)regionale voorzieningen, zoals voortgezet, MBO- en HBO-onderwijs, ziekenhuizen, verpleeghuizen, zijn geconcentreerd in de grotere kernen. Deze zijn over het algemeen voldoende bereikbaar, hoewel de afstand tot delen van de Zuidwest- en Noordoosthoek van de provincie aanzienlijk is.

Leefbaarheid in de stad

De stedelijke centra in Fryslân hebben kunnen profiteren van de sterke economische ontwikkeling in de afgelopen periode. Daardoor zijn de sociaal-economische situatie en de leefbaarheid hier verbeterd. Wel is er nog sprake van een eenzijdige bevolkingsamenstelling en een in verhouding tot de kleine kernen hoge werkloosheid. In een aantal stedelijke wijken is sprake van een opeenstapeling van problemen in de vorm van hoge werkloosheid, een eenzijdig woningbestand, toenemende onveiligheid en overlast, verpaupering van openbare ruimte en vastgoed en afname van sociale samenhang en van het voorzieningenniveau. In sommige wijken is de leefbaarheid in een negatieve spiraal terechtgekomen.

In het landelijke Grote Stedenbeleid en bij integrale stedelijke vernieuwing zijn programma's ontwikkeld om de leefbaarheid op wijkniveau te verbeteren. Ook de fysieke leefomgeving levert een bijdrage aan de verbetering van de leefbaarheid, bijvoorbeeld door in wijken ruimte te reserveren voor voldoende (zorg)voorzieningen of functiemenging en meer variatie in woonbuurten en woningtypen te bevorderen.

Leefbaarheid op het platteland

Door schaalvergroting in diverse sectoren neemt het aantal (commerciële) voorzieningen op het platteland af. Afstanden worden betrekkelijker door de toegenomen automobilititeit, moderne communicatiemiddelen en nieuwe vormen van vraaggericht openbaar vervoer. Creatieve oplossingen zorgen ervoor dat voorzieningen voldoende bereikbaar blijven. Het belang van directe nabijheid van voorzieningen is kleiner geworden, terwijl het belang van bereikbaarheid van voorzieningen is toegenomen. Er zijn nieuwe voorbeelden van kleinschaligheid waarop de markt inspeelt. Toch kan de afname van het aantal voorzieningen een probleem vormen voor mensen die minder mobiel zijn, zoals ouderen en gehandicapten.

Tot 2015 zal naar verwachting van 1.000 tot 1.500 boerderijen in Fryslân de agrarische functie verdwijnen, circa 2 % per jaar van het aantal agrarische bedrijven. Vaak gaat het om beeldbepalende gebouwen. Niet voor iedere vrijkomende boerderij zal snel een vervangende woonfunctie beschikbaar zijn. Andere geschikte vormen van hergebruik, zoals recreatie en kleinschalige bedrijvigheid zijn tevens van belang. Daarnaast zijn er in het landelijk gebied andere gebouwen waarvan de oorspronkelijke functie is vervallen. Er bestaat op het platteland het risico van verpaupering, verrommeling en verlies van ruimtelijke kwaliteit.

De beschikbaarheid van betaalbare woningen voor de plaatselijke woningbehoefte loopt in kleine kernen terug. Vooral jonge starters kunnen moeilijk een geschikte woning vinden, waardoor er een eenzijdige bevolkingssamenstelling kan ontstaan (vergrijzing, ontgroening). Ook ouderen met een kleine beurs vinden in hun woonomgeving soms moeilijk een geschikte woning.

In de uitvoering van ons plattelandsbeleid worden lokale initiatieven ondersteund om de leefbaarheid en de vitaliteit van het platteland te verbeteren. Wij gaan uit van het actief benutten van kansen en het zoeken naar nieuwe mogelijkheden, naast het wegnemen van achterstanden.

2.2.2 Een ruimtelijke bijdrage aan leefbare steden

We streven naar verbetering van de leefbaarheid en de sociale samenhang in de stedelijke centra, in het belang van alle inwoners van Fryslân. Dit komt tot uitdrukking in:

- **het realiseren van een evenwichtige bevolking- en huishoudensamenstelling in de stedelijke centra door in te zetten op een meer gevarieerd en gedifferentieerd woningaanbod dat ook in het hogere segment keuzemogelijkheden biedt;**
- **het bijdragen aan een structureel lagere werkloosheid en een hoog stedelijk voorzieningenniveau in de stedelijke centra door ruimtelijke concentratie van gevarieerde werkfuncties en voorzieningen;**
- **het vergemakkelijken van de combinatie van arbeid en zorgtaken in de steden.**

Door variatie in de bevolkingssamenstelling in de stedelijke centra ontstaat er draagvlak voor een volledig voorzieningenniveau. Ook is voldoende bedrijvigheid en werkgelegenheid op diverse niveaus van groot belang. Investerings in de kennisinfrastructuur in de stedelijke centra dragen bij aan hoogwaardige werkgelegenheid voor afgestudeerden, waarmee innovatieve kennis en methoden voor Fryslân behouden kunnen worden. Met een goed woningaanbod kunnen de hogere inkomens en (jonge) gezinnen aan de stad worden gebonden. Zo zijn vrijstaande woningen en twee-onder-een-kap-woningen ondervertegenwoordigd in de stedelijke centra.

Door ook op wijkniveau meer gevarieerd te bouwen en de woonomgeving op te knappen, kan de variatie in de bevolkingssamenstelling worden bevorderd. Hiervoor zijn vooral gemeenten en corporaties aan zet. Een onderdeel daarvan vormt de bouw van eengezinswoningen en appartementen voor hogere inkomens op geschikte plekken. Met meer functiemenging kan de veelzijdigheid, de werkgelegenheid en de leefbaarheid op wijkniveau worden bevorderd. Ook de combinatie van arbeid en zorgtaken kan erdoor vergemakkelijkt worden. Het gaat hierbij om detailhandel, horeca, onderwijsvoorzieningen, kinderopvang, zorgvoorzieningen en kleinschalige en milieuvriendelijke vormen van bedrijvigheid en dienstverlening. De sociale samenhang in stedelijke wijken wordt daarnaast bevorderd door de aanwezigheid van wijkcentra en buurthuizen, waar diverse wijkactiviteiten en wijkfuncties bij elkaar komen.

2.2.3 Een ruimtelijke bijdrage aan een vitaal platteland

Wij streven naar behoud en versterking van de leefbaarheid en de vitaliteit van het platteland, vooral ten behoeve van de inwoners van het platteland zelf. Deze doelstelling komt tot uitdrukking in:

- het bevorderen van een evenwichtige bevolking- en huishoudensamenstelling op het platteland door ruimte te bieden voor de opvang van de plaatselijke woningbehoefte;
- het vasthouden van de plaatselijke werkgelegenheid door ruimte te bieden voor de ontwikkeling van lokale en regionale bedrijvigheid;
- het verbeteren van de ruimtelijke (kern)kwaliteiten van het platteland;
- het verbeteren van de bereikbaarheid van voorzieningen door het draagvlak voor bovenlokale en regionale voorzieningen in de regionale centra te behouden en te versterken en in te zetten op bereikbaarheid van deze voorzieningen vanuit de kleine kernen;
- het vergemakkelijken van de combinatie van arbeid en zorgtaken op het platteland.

Bij de selectie van de regionale centra zijn wij van een goede ruimtelijke spreiding over de provincie en van een goede bereikbaarheid uitgegaan. Uit kaart 4 blijkt dat bijna heel Fryslân binnen het bereik van 7½ tot 10 km van een regionaal centrum of stedelijk centrum ligt. Hierdoor is voor heel Fryslân sprake van een voldoende voorzieningenniveau, zeker in combinatie met het aanbod in de kleine kernen.

De leefbaarheid en de kwaliteit van het platteland zijn naar ons idee niet gediend met groot-schalige toevoegingen van woonfuncties, werkfuncties en voorzieningen. Gelet op de toegenomen verweving van steden en platteland is dat ook niet nodig. Op deze wijze kan er behoedzaam worden omgegaan met de landschappelijke, natuurlijke en cultuurhistorische waarden van het platteland. Dit is in het belang van de vitaliteit van het platteland zelf.

Wij werken bij de uitvoering van Plattelânsprojekten aan de verbetering van het netwerk aan basisvoorzieningen op het lokale schaalniveau door onder meer combinaties van basisvoorzieningen te benutten. Daarnaast versterken wij met concrete projecten de fysieke en de sociale infrastructuur. Dat geldt in het bijzonder voor dorpshuizen en multifunctionele centra.

2.2.4 Functies in het landelijk gebied

Het landelijk gebied is primair bestemd voor functies die een ruimtelijk-functionele relatie met het landelijk gebied hebben. Het gaat daarbij vooral om de functies landbouw, recreatie, natuur en waterberging en bestaande woon- en werkfuncties en voorzieningen. Voor de andere nieuwe functies, waaronder nieuwe woningen, niet-agrarische bedrijven, detailhandel en andere publiektrekkende functies, stellen wij de randvoorwaarde dat ruimte gezocht moet worden in of aansluitend aan kernen en dat een goede landschappelijke inpassing gewaarborgd is.

Van deze beleidslijn kan worden afgeweken wanneer er sprake is van kwaliteitsarrangementen of wanneer het niet mogelijk is om de bedoelde functies in of bij kernen te plaatsen. De locatie zal in zulke specifieke situaties steeds zorg-

vuldig gekozen moeten worden door zoveel mogelijk aan te sluiten bij bestaande bebouwingsconcentraties en bebouwde objecten in het landelijk gebied.

Kwaliteitsarrangementen als impuls

Wij constateren dat de afname van het aantal agrarische bedrijven de sociaal-economische vitaliteit van het landelijk gebied onder druk zet. In delen van het landelijk gebied is sprake van ruimtelijk kwaliteitsverlies door verstening, versnippering en verrommeling, verpaupering van (vrijkomende) bebouwing en door functionele achteruitgang. Wij zijn van mening dat verdere achteruitgang voorkomen kan worden door passende mogelijkheden voor functies en bebouwing en voor sloop van beeldverstorende gebouwen te bieden.

Wij versterken de vitaliteit van het platteland verder door 'kwaliteitsarrangementen'. Een kwaliteitsarrangement is een concreet project waarin nieuwe passende vormen van wonen, werken, recreëren, verzorging en/of de wijziging van bestaande functies gelijktijdig worden gecombineerd met een verbetering van de ruimtelijke kwaliteit in het landelijk gebied.

Bij kwaliteitsarrangementen hanteren wij de volgende algemene principes:

- Ruimtelijke kwaliteitsverbetering staat voorop. De functies passen gezien hun aard, schaal en uitstraling in de karakteristiek van het landelijk gebieden voegen daaraan nieuwe kwaliteiten toe. Dit kan per landschapstype verschillen;
- Kwaliteitsarrangementen dragen bij aan de vitaliteit van het platteland;
- Er is een zichtbare koppeling tussen de sociaal-economische functie en de ruimtelijke kwaliteitsverbetering;
- Extra woningbouw als onderdeel van kwaliteitsarrangementen past binnende kaders van hoofdstuk 2.1. Gemeenten reserveren hiervoor voldoende woningbouwcapaciteit. Bij uitzondering zetten wij bij knelpunten de vrij beschikbare woningbouwruimte in als het gaat om zeer bijzondere projecten, met een maximum per gemeente;
- Kwaliteitsarrangementen hebben in relatie tot het onderliggende wegennet geen onaanvaardbare verkeersaantrekkende werking en veroorzaken geen extra milieubelasting;
- Kwaliteitsarrangementen leveren geen beperking op voor de ontwikkelingsmogelijkheden van agrarische bedrijven in de omgeving;
- Gemeenten stellen hoge eisen aan beeldkwaliteit. Ook is er aandacht voor erfgoed, zowel als te behouden factor als inspiratiebron voor ontwikkeling.

Wij denken aan de volgende voorbeelden:

- hergebruik van vrijkomende (agrarische) bebouwing,
- verbetering van bebouwingslinten en bebouwingsclusters,
- recreatieve kwaliteitsverbetering,
- verplaatsing van agrarische bedrijven om maatschappelijk gewenste doelen te realiseren,
- ontwikkeling van nieuwe landgoederen, zie hoofdstuk 2.1.

Gemeenten zijn primair aan zet om invulling te geven aan kwaliteitsarrangementen. Betrokkenheid van onze kant is gewenst bij projecten met een bovenlokale uitstraling en bij projecten die niet direct aansluiten bij de genoemde voorbeelden en die wel een grote ruimtelijke

kwaliteitsverbetering kunnen opleveren. Voor een zorgvuldige beoordeling van concrete projecten is een goede procesbegeleiding noodzakelijk. Dit is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van gemeenten en provincie.

1. Hergebruik van vrijkomende (agrarische) bebouwing

Wij zetten met een passend hergebruik van vrijkomende (agrarische) bebouwing in op het instandhouden van beeldbepalende gebouwen in het landschap, het verwijderen van beeldversturende bebouwing, het behouden en versterken van de ruimtelijke kwaliteit van bebouwing en omgeving en het behoud van de sociaal-economische vitaliteit van het platteland. Wij beschouwen de beoordeling van de verschillende hergebruikvormen primair als een gemeentelijke taak. Wel hanteren wij een aantal criteria voor functies, bebouwing en sloop.

FUNCTIES

Wonen, recreëren, functies in de sfeer van natuur- en landschapsbeheer, cultuur/kunst, educatie, 'zachte' horeca (zoals een theeschenkerij, restaurant en/of logies), zorg en ontspanning zijn geschikt als vervangende functie. Wij stellen geen maximum aan het aantal wooneenheden, recreatieve eenheden of de zorgcapaciteit in een beeldbepalend gebouw. Wel zijn woonfuncties en zorgseenheden beperkt tot het oorspronkelijke boerderijgebouw met daarin de woning, of tot de voormalige bedrijfswoning wanneer het een modern agrarisch bedrijf betreft. Bij uitzondering kunnen nieuwe wooneenheden of zorgseenheden in een bijgebouw worden toegestaan wanneer het gaat om een karakteristiek gebouw dat samen met het hoofdgebouw een waardevol geheel vormt.

Bedrijfsfuncties en vormen van dienstverlening zijn als vervangende functies eveneens geschikt als:

- het gaat om activiteiten die zowel functioneel als qua ruimtelijke uitstraling passen bij het karakter van het omliggende landelijke gebied. De nadruk ligt op activiteiten met een *ambachtelijk of dienstverlenend karakter*. *Buitenopslag van goederen, materialen en voertuigen* is ongewenst; en
- het milieuvriendelijke bedrijven betreft zonder grote verkeersstromen, vooral in de milieucategorieën 1 en 2 en in voorkomende gevallen in categorie 3, wanneer dit past in de ruimtelijke en de functionele karakteristiek van de omgeving; en
- eventuele bijpassende detailhandel geen afbreuk doet aan het voorzieningenniveau in kernen. Detailhandel houdt overwegend verband met de agrarische productiefunctie en/of de recreatieve functie van het landelijk gebied.

In gebieden waar al verscheidene niet-agrarische bedrijven aanwezig zijn kunnen iets ruimere mogelijkheden nog passend in de omgeving zijn in vergelijking tot andere gebieden. Wij vragen gemeenten om de toegestane bedrijfstypen nader te regelen in het bestemmingsplan en met ondernemers afspraken te maken over toekomstige ontwikkelingsmogelijkheden.

BEBOUWING

Ook voor bebouwingsmogelijkheden op het perceel bieden wij ruimte voor gemeentelijk maatwerk. Centraal hierbij staat de silhouet van een erf (de compositie van meerdere gebouwen) die in belangrijke mate de waarde van het erf voor het landschap bepaalt. Behoud van de boerenmaat van het erf is hiervoor van belang. Instandhouding van beeldbepalende bebouwing is in veel gevallen gediend met een passende vervangende functie met toekomstperspectief. Daarvoor vinden wij enige aanvullende nieuwbouw bij een nieuwe functie aanvaardbaar, mits deze qua omvang duidelijk ondergeschikt is aan de oorspronkelijke boerderij en ingepast is in de landschappelijke karakteristiek van de omgeving.

Sloop van het voormalige boerderijgebouw met aanpalende gebouwen in combinatie met de herbouw van een woning of woon(zorg)gebouw is aanvaardbaar, wanneer de bouwtechnische en functionele staat van de boerderij zodanig slecht is dat zinvol hergebruik daarvan niet langer haalbaar is. De herbouw dient qua hoofdvorm en ruimtelijke uitstraling verwant te zijn aan die van een boerderij/ boerenschuur. Vervanging van een moderne agrarische bedrijfswoning door een qua schaal en uitstraling vergelijkbare woning is mogelijk.

SLOOP BEELDVERSTORENDE BEBOUWING (RUIMTE VOOR RUIMTE)

Sloop van beeldverstorende bebouwing kan op verschillende manieren worden bevorderd:

- Sloop kan in veel gevallen plaatsvinden bij hergebruik door passende functies, zeker bij ruimere mogelijkheden voor vervangend gebruik. Sloop is vaak (deels) al te financieren doordat de verkoopwaarde van het object bij sloop kan toenemen met 10%. Een bouwtitel voor een extra inpandige woning in een boerderij kan redelijkerwijs gekoppeld worden aan sloop van circa 750 m² bebouwing op het perceel. Sloop kan zo een onderdeel vormen van de afweging tot functiewijziging en bedongen worden bij planologisch medewerking. Wij zullen nader de mogelijkheden onderzoeken van een aanvullende generieke sloopsubsidie-regeling ter vergoeding van eventuele financiële tekorten;
- Vervolgens kan op het erf vervangende nieuwbouw voor een nieuwe passende niet-woonfunctie worden toegestaan, waarbij een aanzienlijk grotere omvang van gebouwen wordt gesloopt. Wij koppelen de mogelijkheid van vervangende nieuwbouw aan sloop van niet meer geschikte bebouwing, waarbij zorgvuldig met het bodemarchief en met het monumentale/beeldbepalende karakter van oude boerderijen en bijgebouwen moet worden omgegaan. Wij vragen gemeenten hoge eisen aan beeldkwaliteit te stellen.
- Voor de grotere knelpunten bieden wij de mogelijkheid om sloop van beeldverstorende bebouwing te financieren via compenserende woningbouw. In onze "ruimte voor ruimte"-regeling gaan wij uit van de verhouding: één extra bouwtitel voor een (vrijstaande) woning voor de sloop van in totaal minimaal 1.500 m² aan (agrarische) bebouwing of 5.000 m² aan kassen. De te slopen oppervlakte van meerdere bouwpercelen kan worden samengevoegd, met een minimum van 250 m² te slopen bebouwing per perceel. Ook de instelling van een (inter)gemeentelijk sloopfonds is mogelijk. Compenserende woningbouw dient bij voorkeur plaats te vinden in bebouwingslinten en -clusters in het landelijk gebied. Hiermee wordt een uitgesproken landelijk woonmilieu geboden, terwijl wordt voorkomen dat solitaire woonclusters in het landelijk gebied ontstaan. Compensatie op een solitair bestaand bouwperceel in het landelijk gebied kan bij uitzondering aanvaardbaar zijn. Dit zal nadrukkelijk gemotiveerd moeten zijn vanuit een aanzienlijke verbetering van de ruimtelijke kwaliteit ter plaatse, waarbij woningbouw goed aansluit bij het ruimtelijke bebouwingspatroon op het perceel.

60

2. Verbetering van bebouwingslinten en bebouwingsclusters

Wij streven met het toevoegen van passende, streekeigen woon- en werkfuncties naar verbetering van de ruimtelijke kwaliteit van bebouwingslinten en bebouwingsclusters in het landelijk gebied. Wij bieden ruimte voor het ter plaatse afronden, aanvullen of verdichten van deze linten en clusters onder de randvoorwaarde dat de ruimtelijke karakteristiek herkenbaar en beleefbaar blijft. Behoud van voldoende doorzichten en van ritme in massa en ruimte vorm- en hiervan een onderdeel.

Een bebouwingslint is een lijnvormige verzameling van gebouwen langs een weg en/of vaart in het landelijk gebied met geringe afstanden tussen de bouwkevels. Een bebouwingscluster is een vlakvormige verzameling van gebouwen bij een kruispunt van (vaar)wegen in het landelijk gebied. Er zijn in Fryslân meerdere voorbeelden van deze linten en clusters waarin van oudsher ook woonfuncties en niet-agrarische bedrijfsfuncties voorkomen. Bij een aantal bebouwingsconcentraties is sprake van een slechte tot matige (beeld)kwaliteit en dreigt fysiek en functioneel verval.

Bij toevoeging van passende functies gaat het om:

- functies in de sfeer van natuur- en landschapsbeheer, recreatie, cultuur, educatie, zorg en ontspanning;
- vormen van zakelijke, persoonlijke en maatschappelijke dienstverlening;
- agrarisch verwante bedrijvigheid;
- kleinschalige milieuvriendelijke bedrijvigheid die ook in de toekomst weinig ontwikkelingsruimte nodig heeft;
- nieuwe woningen op nieuwe bouwpercelen ter compensatie van sloop, zoals bij hergebruik van vrijkomende (agrarische) bebouwing is omschreven.

3. Recreatieve kwaliteitsverbetering

Wij streven bij recreatiebedrijven in de omgeving van natuurgebieden naar verbetering van de recreatieve kwaliteit gecombineerd met behoud en ontwikkeling van natuurlijke waarden, kwantitatief en/of kwalitatief.

Een voorbeeld hiervan is de uitbreiding van een camping met een passantenhaven, die wordt gecombineerd met een vermindering van de recreatiedruk in een nabijgelegen natuurgebied, hetzij door verspreide lig- en aanlegplaatsen in de omgeving te saneren, hetzij door voorzieningen aan te leggen waarmee de vaardruk geleid wordt naar minder kwetsbare delen. In dat geval is kwalitatieve compensatie van natuurwaarden mede mogelijk. Dit kan de vorm aannemen van een saldobenadering, waarbij natuurwaarden minimaal gelijk blijven.

4. Verplaatsing van agrarische bedrijven om maatschappelijk gewenste doelen te realiseren

Wij stimuleren de verplaatsing van een agrarisch bedrijf naar een nieuwe passende locatie, wanneer deze een wezenlijke belemmering vormt voor de realisering van een groot maatschappelijk belang. Bijvoorbeeld de realisering van de Ecologische Hoofdstructuur, het bereiken van de gewenste natuur kwaliteit in nabij gelegen natuurgebieden, of de aanleg van recreatieve voorzieningen. Mocht aangetoond worden dat bestaande financieringsmogelijkheden voor verplaatsing ontbreken of ontoereikend zijn, dan kan op beperkte schaal compenserende (woon)bebouwing worden ingezet. Hiervoor hanteren wij een aantal uitgangspunten:

- De nieuwe passende locatie is bij voorkeur een bestaande vrijkomende boerderijlocatie;
- Er zijn op de nieuwe locatie ruime agrarische ontwikkelingsmogelijkheden;
- Ter compensatie kan één extra bouwtitel voor een woning worden verleend. Daarnaast kan voor de sloop van niet beeldbepalende bebouwing op de vrijkomende locatie compenserende woningbouw worden ingezet. Gewenst is dat alle niet beeldbepalende bebouwing verdwijnt. Voor compenserende woningbouw gelden de uitgangspunten zoals eerder aangegeven. Voor beeldbepalende bebouwing wordt gezocht naar passende vervangende functies;
- Vervangende nieuwbouw voor een nieuwe passende functie is op het erf mogelijk wanneer dit aantoonbaar een verbetering van de ruimtelijke kwaliteit ter plaatse oplevert.

2.2.5 Doorwerking ruimtelijk beleid

WAT DOEN WE ZELF

- Wij dragen bij aan de procesbegeleiding en beoordeling van kwaliteitsarrangementen met kennis en deskundigheid. Kennis over en ervaringen met kwaliteitsarrangementen zullen wij verzamelen en uitwisselen, afgestemd met de uitvoering van plattelandsprojecten.
- Bij knelpunten in gemeentelijke woningbouwcapaciteit voor kwaliteitsarrangementen zetten wij de vrij beschikbare woningbouwruimte in voor zeer bijzondere projecten, met een maximum per gemeente.
- Wij evalueren in welke mate gemeenten concrete kwaliteitsarrangementen voor de beoogde doelstellingen hebben ingezet en daarbij passende (planologische) regelingen hebben opgenomen.
- Wij onderzoeken de mogelijkheid van een generieke subsidieregeling voor aanvullende vergoeding van sloop van beeldverstorende bebouwing in het landelijk gebied.
- Op basis van onze Nota Plattelandsbeleid werken wij met plattelandsprojecten aan verbetering van het netwerk aan basisvoorzieningen op het lokale schaalniveau en aan versterking van de fysieke en sociale infrastructuur op het platteland. In dit kader subsidiëren wij de realisering van dorpshuizen en multifunctionele centra.

[p.m.]

WAT VERWACHTEN WE VAN ANDEREN

- Gemeenten stimuleren en geven concreet invulling aan kwaliteitsarrangementen voor het landelijk gebied, inclusief een goede procesbegeleiding en beoordeling van projecten. Voor kwaliteitsarrangementen wordt door gemeenten voldoende woningbouwcapaciteit gereserveerd.
- Gemeenten beoordelen en regelen planologisch de hergebruikvormen in vrijkomende (agrarische) bebouwing, waaronder de toegestane bedrijfstypen.
- Gemeenten stellen regelingen op om zoveel mogelijk beeldverstorende bebouwing in het landelijk gebied gesloopt te krijgen (ruimte voor ruimte). In dat kader wordt de mogelijkheid van een (inter)gemeentelijk sloopfonds onderzocht.
- Verschillende organisaties kunnen inspelen op ruimte voor ruimte, zoals projectorganisaties, woningbouwcorporaties, ontwikkelingsmaatschappijen en makelaars.

[p.m.]

2.3 WERKEN

2.3.1 Inleiding

Werkgelegenheid

Tussen 1994 en 2004 heeft Fryslân een behoorlijke groei van de werkgelegenheid gekend, met name tot aan 2002. Meer dan de helft van de werkgelegenheid (52%) is geconcentreerd in de stedelijke centra, vooral in de industrie, de zakelijke dienstverlening en bij de publieke sector. De andere helft van de werkgelegenheid is verdeeld over de regionale centra (19%) en de plattelandskernen (29%). In de regionale centra gaat het dan vooral om banen in de industrie en bij de publieke sector. In de plattelandskernen is naast de industrie vooral de landbouw relatief sterk vertegenwoordigd.

Bedrijventerreinen

De uitgifte van bedrijventerreinen bedroeg tussen 1994 en 2004 gemiddeld 94 hectare per jaar. Dat is bijna twee keer zo veel als in 1994 werd voorzien. Zie onderstaande figuur. Doortrekking van de trend betekent dat er tot 2015 ongeveer 1.050 hectare aan nieuwe bedrijventerreinen zal worden uitgegeven. Dit is een hoog scenario aangezien het uitgiftepatroon vanaf 2001 is teruggelopen. Bij een laag scenario zal de uitgifte 700 hectare bedragen. Als ook rekening wordt gehouden met een ijzeren voorraad van 300 ha (dit is de voorraad die nodig is om ook in 2015 terstond uitgifbaar terrein te hebben, ongeveer 3¹/₂ maal de gemiddelde jaarlijkse uitgifte), bedraagt de totale behoefte aan nieuw bedrijventerrein in de periode 2005-2015 maximaal 1.350 ha.

Per begin 2004 hebben de Friese gemeenten 420 hectare direct uitgifbaar bedrijventerrein in voorraad. Daarnaast kan van 280 hectare bedrijventerrein verwacht worden dat deze tot 2015 uitgifbaar wordt. In totaal is daarmee 700 hectare bedrijventerrein als hard aanbod beschikbaar, waarvan bijna 60% in de stedelijke centra en 30% in de regionale centra. Bij een maximale behoefte van 1.350 ha betekent dit een planningsopgave van 650 hectare. Hiervan zijn al voor zo'n 400 ha plannen in voorbereiding.

Kantoren

De vier grote stedelijke centra hebben 800.000 m² bruto vloeroppervlakte (bvo) aan kantoren. Ruim 70% zit in Leeuwarden, de rest vooral in Heerenveen en Drachten.

De gemiddelde opname van nieuwe kantoorruimte was tussen 1998 en 2003 in Leeuwarden drie keer zo groot als in Heerenveen en Drachten. Sneek speelt een bescheidener rol. Dat geldt in sterkere mate ook voor Harlingen en Dokkum.

Een prognose van de toekomstige kantooropname voor een langere periode is met onzekerheden omgeven vanwege het cyclische karakter van de kantorenmarkt. Voor de vier grote stedelijke centra gaan wij uit van een voortzetting van de trend, waarbij de groei in Leeuwarden hoger zal liggen dan die in Drachten, Heerenveen en Sneek gezamenlijk. De ontwikkeling in Harlingen en Dokkum is daarop aanvullend. Voor de regionale centra wordt uitgegaan van kleinschalige kantoorontwikkeling van ongeveer 750-1250 m² bvo per centrum per jaar. De effecten van de Zuiderzeelijn zijn niet meegenomen in deze prognoses. Op grond hiervan komen wij tot een totale prognose voor nieuwe kantoorruimte in Fryslân van ongeveer 480.000 m² bvo voor de periode 2005-2015, met een ruimteslag van in totaal ongeveer 65 ha tot 2015.

Detailhandel en grootschalige voorzieningen

Detailhandel en voorzieningen zijn afhankelijk van de bevolkingsomvang binnen hun verzorgingsgebied. De detailhandel levert 15% van de totale werkgelegenheid. Het gemiddelde aanbod aan verkoopvloeroppervlakte detailhandel per inwoner van Fryslân bedraagt 1,8 m², vergeleken met 1,7 m² voor Nederland. In combinatie met een relatief

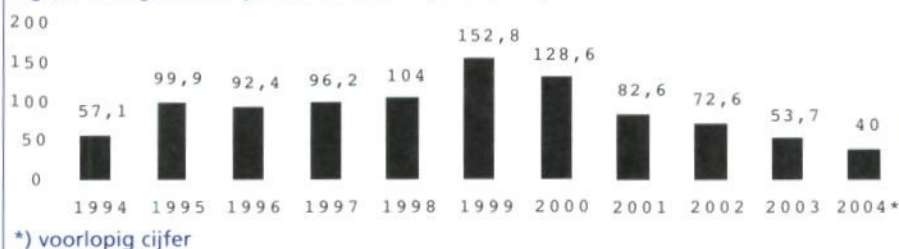
lager gemiddeld inkomen per inwoner en een langzaam groeiende bevolking, wordt in Fryslân geen grote toename van het winkelvloeroppervlak verwacht. Door schaalvergroting en brancheverbreding is er een risico van wegzuigen en verdringing van winkels uit het centrumgebied. Schaalvergroting leidt er ook toe dat detailhandel zich meer concentreert in de grotere plaatsen.

Onder perifere detailhandel (PDV) verstaan wij winkelvoorzieningen die qua aard niet meer in het kernwinkelgebied passen vanwege de volumineuze aard van de goederen of vanwege het gevaar voor de omgeving (zoals detailhandel in auto's, caravans, boten, keukens, meubelen, bouwmaterialen en brandbare en/of explosiegevaarlijke stoffen). Hieronder valt ook detailhandel als ondergeschikte nevenactiviteit van industrie en ambacht.

Onder grootschalige detailhandelsvestigingen op perifere locaties (GDV) verstaan wij winkelvoorzieningen die qua assortiment wel in het kernwinkelgebied passen, maar die qua omvang (> 1.500 m² verkoopvloeroppervlak) en bereikbaarheid buiten het kernwinkelgebied gevestigd willen zijn (zoals shopping malls, warenhuizen, factory outlet centers en superstores).

Ook andere voorzieningen (zoals horeca, theaters, bioscopen, zorginstellingen, scholen, bibliotheken, openbaar bestuur) zijn belangrijk voor de Friese economie. Ongeveer 1/3 van de totale werkgelegenheid is in deze sector geconcentreerd. Door de ligging van de kernen in Fryslân zijn de verschillende voorzieningen ook qua omvang goed gespreid. Grote veranderingen in het aanbod van vooral de meer grootschalige voorzieningen worden voor de komende jaren niet voorzien.

Figuur 1: Uitgifte bedrijventerreinen in Fryslân (in ha)

Tabel I: massa, opname en prognose kantoren in m² bruto vloeroppervlakte

	MASSA KANTOREN IN 2004	OPNAME KANTOREN PER JAAR IN 1998-2003	AFSPRAKEN 'RUIMTE VOOR WERK' OPNAME KANTOREN PER JAAR IN 2000-2010	PROGNOSE TOTALE OPNAME KANTOREN IN 2005-2015
Leeuwarden	574.000 (71%)	15.000	15.000	150.000
Drachten	78.000 (10%)	5.000	5.000	50.000
Heerenveen	82.000 (10%)	4.000	5.000	50.000
Sneek	40.000 (5%)	2.000	3.000	30.000
Harlingen	17.000 (2%)	--	--	20.000*)
Dokkum	17.000 (2%)	--	--	20.000
Regionale centra	--	--	--	160.000
Totaal	808.000	26.000		480.000

*) inclusief aanvullende kantoorfunctie Franeker
 -- geen cijfers beschikbaar

2.3.2 Vestigingsbeleid

Met ons vestigingsbeleid voor werkfuncties en voorzieningen streven wij naar:

- economische structuurversterking met een provinciaal werkgelegenheidsniveau dat overeenstemt met het landelijke gemiddelde;
- een ruimtelijke verdeling van werkfuncties die bijdraagt aan sterke steden en een vitaal platteland;
- een goede afstemming tussen de bereikbaarheidseisen van functies en de ontsluiting van locaties zodat de mobiliteit beheerst wordt;
- een goede ruimtelijke kwaliteit en een goede milieukwaliteit;
- voor de markt herkenbare en bruikbare vestigingslocaties.

Dit betekent dat er een goede afstemming is tussen vestigingscondities van functies en kenmerken van locaties: voor ieder bedrijf is een goede plek beschikbaar. Wij maken voor verschillende werkfuncties onderscheid tussen:

- vestigingsmogelijkheden naar typen kernen, waarbij wij vooral verantwoordelijk zijn;
- vestigingsmogelijkheden binnen kernen, waarbij vooral gemeenten aan zet zijn. Wij bieden gemeenten hiervoor een handreiking.

De verschillende werkfuncties (bedrijven, kantoren, detailhandel en voorzieningen) hebben verschillende vestigingscondities wanneer wordt gelet op de ruimtelijke consequenties zoals ruimtebeslag, verkeersaantrekkende werking, milieuhinder, onderlinge versterking van functies, ruimtelijke uitstraling en mogelijkheden van schaalvoordelen en kennisuitwisseling. In ons vestigingsbeleid benutten wij deze vestigingscondities om de gewenste ruimtelijke structuur te ondersteunen en te versterken en om nadelige effecten te voorkomen.

65

2.3.3 Vestigingsmogelijkheden naar typen kernen

Wij streven ernaar dat het type en de schaal van de werkfuncties aansluiten bij de kernenstructuur. Wij stellen specifieke vestigingscondities op om nadelige effecten te voorkomen en juist positieve effecten te genereren.

Wij hebben hieronder een overzicht van de vestigingsmogelijkheden voor werkfuncties bij kernen weergegeven. Daarbij is het begrip 'naar aard en schaal' nader geconcretiseerd. In concrete situaties kan hiervan gemotiveerd worden afgeweken wanneer dit past binnen de algemene doelstellingen van het vestigingsbeleid. In het vervolg van deze paragraaf is dit overzicht nader uitgewerkt.

	LEEWARDEN	OVERIGE STEDELIJKE CENTRA	REGIONALE CENTRA	BEDRIJFS CONCENTRATIE KERNEN	OVERIGE KLEINE KERNEN
BEDRIJVEN					
	AARD Alle categorieën	Alle categorieën (Harlingen: zware bedrijven water- en haven-gebonden; Sneek: zware bedrijven afwegen t.o.v. watersportprofiel; Dokkum: zware bedrijven afwegen t.o.v. toeristisch-recreatieve kwaliteiten)	lichte en modern-gemengde - bedrijven (tot categorie 4; in enkel geval ook categorie 5)	lichte bedrijven (tot categorie 3 tot 50 m.; bij uitzondering ook tot 100 m.)	lichte bedrijven (tot categorie 2)
	SCHAAL Alle categorieën	Alle categorieën	Zeer kleine tot middelgrote bedrijven (tot 10.000m ²)	Zeer kleine tot kleine bedrijven (tot 5.000m ²)	Zeer kleine bedrijven (tot 2.500m ²)
KANTOREN					
	AARD Alle categorieën	Zeer kleine tot middelgrote kantoren (tot 2500m ²) bij komst ZZJ bij Drachten en Heerenveen ruimere mogelijkheden maar wel complementair aan Leeuwarden	Zeer kleine tot kleine kantoren (tot 1.200m ²)	Zeer kleine kantoren (tot 600m ²)	Zeer kleine kantoren (tot 600m ²)
	VERHOUDING OVERIGE KERNEN Onbeperkt	Totale omvang passend bij schaal kern; hierover worden tussen betrokken gemeenten en provincie afspraken gemaakt	Totale omvang passend bij schaal kern	Totale omvang passend bij schaal kern	Totale omvang passend bij schaal kern
DETAILHANDEL					
	Alle categorieën	Alle categorieën, m.u.v. GDV	Alle categorieën, m.u.v. GDV	Alle categorieën, m.u.v. GDV, PDV beperkt	Alle categorieën, m.u.v. GDV, PDV beperkt
VOORZIENINGEN					
	Alle categorieën	Lokale tot bovenregionale voorzieningen; (boven)-provinciaal, mits gerelateerd aan thema en passend bij schaal/ ontsluiting kern	(Boven)lokale en regionale voorzieningen	(Boven)lokale voorzieningen	Lokale voorzieningen

Stedelijke centra

1. Bedrijven

Stedelijke centra hebben een opvangtaak voor bedrijven in alle segmenten. Leeuwarden, Drachten en Heerenveen bieden ruimte aan alle bedrijfscategorieën, passend bij hun positie en omvang. Sneek, Harlingen en Dokkum hebben vergelijkbare ontwikkelingsmogelijkheden, zij het dat:

- zware bedrijven bij Sneek qua aard en verschijningsvorm worden afgewogen ten opzichte van het recreatieve (watersport)profiel van Sneek;
- zware bedrijven bij Harlingen in hoofdzaak een water- en havengebonden karakter hebben, passend bij het profiel van Harlingen;
- voor Dokkum het accent ligt op lichte en modern-gemengde bedrijven (t/m

milieucategorie 4). Andere bedrijven worden afgewogen ten opzichte van de toeristisch-recreatieve kwaliteiten van Dokkum.

Voldoende voorraad van bedrijventerrein bij de stedelijke centra is van belang om adequaat en snel op de behoeften van bedrijven in te kunnen spelen, zowel kwantitatief als kwalitatief.

2. Kantoren

De stedelijke centra zijn de goede plekken voor kantoorvestigingen van enige omvang. Voor Leeuwarden zijn er geen beperkingen en bepaalt de markt het aanbod. Aanvullend hierop hebben de overige stedelijke centra mogelijkheden voor kleine en middelgrote kantoorvestigingen, waarbij de omvang van kantoorlocaties wordt afgestemd op de ontwikkelingsmogelijkheden van Leeuwarden. Kantoren zijn typisch stedelijke functies. Grotere kantoren profiteren van een stedelijk vestigingsklimaat en versterken dit ook. Op basis van de aangegeven prognoses maken wij met de betrokken gemeenten nadere afspraken. Franeker heeft een specifieke functie voor de opvang van kantoren van Harlingen.

3. Detailhandel

Kernwinkelgebieden zijn er mee gediend dat detailhandel daarbinnen wordt geconcentreerd. Vestiging hierbuiten is gewenst voor specifieke detailhandels-categorieën die binnen de kernwinkelgebieden moeilijk inpasbaar zijn dan wel afbreuk doen aan de kwaliteit daarvan. Het gaat hierbij om de categorieën PDV en GDV. Gemeenten geven invulling aan de mogelijkheden voor PDV waarbij aanvullende branches met een zeker volumineus karakter aan PDV kunnen worden toegevoegd, zoals detailhandel in bruin- en witgoed, supermarkten, fiets- en autoaccessoires en plant- en dierbenodigdheden.

GDV is mogelijk in Leeuwarden, gelet op de omvang en de status als centrale stad. Mede op basis van een door de Tweede Kamer aangenomen motie bij de behandeling van de Nota Ruimte zullen wij in de aanloop naar het ontwerp streekplan nader onderzoeken welke kansen en bedreigingen er voor dergelijke locaties (eventueel voor verschillende branches/sectoren) in Fryslân zijn. Wij constateren vooralsnog dat er in Fryslân geen grote stedelijke centra zijn waar GDV zonder meer past. Het gaat bij GDV om perifeer gelegen grootschalige winkels die uitsluitend bij (zeer) grote steden kunnen functioneren zonder wezenlijk afbreuk te doen aan het functioneren en de kwaliteit van het kernwinkelgebied. Daarnaast heeft GDV, gelet op de aanzienlijke schaal en de verdringingsmarkt waar het hier om gaat, in veel gevallen een wegzuigend effect op de winkelcentra in omliggende kernen. Om toch voor GDV in Fryslân een goede plek te kunnen bieden, zetten wij in op Leeuwarden als meest logische locatie. De gemeente Leeuwarden vult dit in, met aandacht voor de positie van het kernwinkelgebied.

67

4. Grootschalige voorzieningen

Grootschalige voorzieningen met grote bezoekersstromen en bovenregionale oriëntatie horen thuis in de stedelijke centra, Leeuwarden voorop. Aansluitend zijn bij een specifiek thema, zoals (water)sport, cultuurhistorie en/of (zee)haven (boven)provinciale voorzieningen bij de andere stedelijke centra mogelijk. Leeuwarden heeft als provinciehoofdstad de benodigde massa voor (boven)provinciale voorzieningen en heeft tal van voorzieningen op het terrein van onderwijs, cultuur, zorg en zakelijke dienstverlening. Bij een themagerichte benadering is maatwerk per kern nodig. Wij stellen een goede afstemming tussen en profilering van de stedelijke centra onderling als randvoorwaarde.

Regionale centra

1. Bedrijven

Regionale centra hebben een opvangtaak voor diverse categorieën (zeer) kleine tot middelgrote bedrijven met een bijbehorende mogelijkheid voor bedrijventerrein op voorraad. Passend bij de aard en schaal van regionale centra richten de opvangmogelijkheden zich op bedrijven in het lichte en modern-gemengde segment.

Regionale centra zijn met deze ruimte in staat om hun bijdrage aan een economische vitaal platteland waar te maken. Een gepaste voorraad van bedrijventerrein bij de regionale centra is van belang om adequaat en tijdig op de behoeften van bedrijven in te kunnen spelen, zowel kwantitatief als kwalitatief. Primair is er ruimte voor bedrijven in de milieucategorieën 1 t/m 4 (en in een enkel geval ook 5), met een kavelgrootte van maximaal 1 hectare. Een grotere schaal is in voorkomende gevallen mogelijk wanneer dit gemotiveerd wordt op grond van gebondenheid van het bedrijf aan het desbetreffende regionaal centrum.

2. Kantoren, detailhandel, voorzieningen

In de regionale centra zijn mogelijkheden voor kleinschalige (boven)lokale kantoorvestigingen die passen bij de functie van het betreffende regionale centrum. Bij de ontwikkeling van PDV-locaties houden gemeenten rekening met een goed functionerend kernwinkelgebied. Daarnaast hebben voorzieningen in regionale centra een regionaal karakter.

Wij gaan voor de regionale centra bij kantoren uit van een groei van gemiddeld 1.000 m² bvo per centrum per jaar. Dit kan per regionaal centrum naar schaal en omvang variëren. Net als bij de stedelijke centra zien wij voor de regionale centra mogelijkheden om aanvullende branches met een zeker volumineus karakter aan PDV toe te voegen. Hierbij wordt rekening gehouden met de beperktere schaal en omvang van de kernwinkelgebieden in de regionale centra.

Bedrijfsconcentratiekernen

1. Bedrijven

In gemeenten zonder een stedelijk en/of regionaal centrum, exclusief de Waddengemeenten, is voorraadvorming van bedrijventerrein mogelijk in de bedrijfsconcentratiekernen: Dronrijp, Heeg, Marrum, Stiens, Veenwouden en Winsum. De voorraad bedrijventerreinen is afgestemd op lichte en modern-gemengde bedrijven, voornamelijk in de milieucategorieën 1 en 2 en de lichte vorm van milieucategorie 3 (bij uitzondering ook overig milieucategorie 3). Met het benoemen van deze kernen komen wij tegemoet aan de wens om ook op het platteland tot verdere concentratie van bedrijvigheid te komen. Hiermee houden we landschappelijke kwaliteiten in stand en investeren we in het economisch vitaal houden van het platteland. Wij gaan uit van een kavelgrootte per bedrijf van maximaal 1/2 ha.

Bedrijfsconcentratiekernen hebben een functie voor de opvang van bedrijven van enige schaal en omvang, uit de plaats zelf en/of vanuit de omgeving, waarvoor de stap naar een regionaal centrum te groot is. Daarnaast kunnen ze tegemoet komen aan de behoefte van clustering van bedrijven die aan de landbouw gelieerd zijn en, waar van toepassing, van watersportgebonden bedrijven. Bij de selectie van bedrijfsconcentratiekernen is rekening gehouden met:

- voldoende ruimtelijke spreiding in relatie tot de lokale vraag en de ligging ten opzichte van regionale en stedelijke centra;
- aansluiting bij bestaande concentraties van bedrijven;
- een goede bereikbaarheid, waarbij van bestaande infrastructuur optimaal gebruik kan worden gemaakt.

2. Kantoren, detailhandel, voorzieningen

Voor deze functies is het onderstaande beleid voor kleine kernen van toepassing.

Kleine kernen

1. Bedrijven

Ruimte voor lokale bedrijven in kleine kernen draagt bij aan de levendigheid en de economische vitaliteit op het lokale schaalniveau. Primair wordt binnen het bestaande bebouwde gebied naar ruimte gezocht door functieveranderingen, het intensiveren en combineren van functies, of het benutten van open ruimten. Daarnaast is er ruimte voor nieuwe bedrijvigheid aan de rand van de kern onder de volgende voorwaarden:

- het totale ruimtebeslag van het bedrijf blijft, ook op langere termijn, beperkt en staat in een redelijke verhouding tot de schaal van de kern;
- een verantwoorde milieuhygiënische inpassing is gewaarborgd;
- rekening wordt gehouden met landschappelijke en cultuurhistorische waarden; dit stelt eisen aan de beeldkwaliteit en de wijze van landschappelijke inpassing;
- met de aanwezige infrastructuur zijn de bereikbaarheid, de verkeersveiligheid en de verkeersleefbaarheid in voldoende mate te waarborgen.

In kleine kernen is geen voorraadvorming van bedrijventerrein mogelijk.

Type en de schaal van bedrijven passen in de kleine kern, zowel ruimtelijk als milieuhygiënisch. Ter indicatie gaat het om relatief kleinschalige bedrijfstypen in de milieucategorieën 1 en 2. Wij verzoeken gemeenten om selectief met de geboden mogelijkheden om te gaan. Wanneer niet aan de bovengenoemde voorwaarden kan worden voldaan, werken wij actief mee aan vestiging in een bedrijfsconcentratiekern, een regionaal of stedelijk centrum. Wij wijzen voorts op de in hoofdstuk 2.2 aangegeven vestigingsmogelijkheden in vrijkomende (agrarische) bebouwing in het landelijk gebied. Vooral startende bedrijven kunnen hier een geschikte en betaalbare vestigingslocatie vinden.

69

2. Kantoren, detailhandel, voorzieningen

Kantoorfuncties, detailhandel en voorzieningen zijn afgestemd op de lokale verzorgingsfunctie van de kleine kernen. Wij zien hierbij geen of beperkte mogelijkheden voor PDV met een regionaal marktgebied, zoals keukens en woninginrichting. Uitbreiding van PDV met aanvullende branches vinden wij bij de kleine kernen niet gewenst vanwege de beperkte schaal van de kernwinkelgebieden.

Landelijk gebied

Naast de mogelijkheden voor bedrijfsvestiging via kwaliteitsarrangementen (hoofdstuk 2.2) is vestiging van bedrijven en voorzieningen in het landelijk gebied mogelijk wanneer dat om functionele redenen nodig is.

Functionele binding gaat op voor agrarische bedrijven waar de bijbehorende grond als productiemiddel wordt ingezet. Het gaat ook op voor recreatiebedrijven en bedrijven voor beheer van natuur en landschap, die afhankelijk zijn van de kernkwaliteiten van het landelijk gebied. Het kan bij uitzondering tevens gaan om (clustering van) bedrijven die sterk aan de landbouw verbonden zijn, zoals agrarische loonbedrijven en agrarische opslag, waarvan vestiging op een bedrijventerrein om diverse redenen ongewenst is. Een zorgvuldige ruimtelijke inpassing waarbij rekening wordt gehouden met de kernkwaliteiten van het landelijk gebied is daarbij randvoorwaarde.

Aan agrarische bedrijven verwante (collectieve) voorzieningen, zoals mestverwerking, mestbewerking, mestvergisting en houtvergassing kunnen hier een passende plek krijgen wanneer deze voornamelijk ten dienste staan van of verband houden met de bedrijfseigen agrarische activiteiten. Wanneer er geen sprake meer is van in hoofdzaak bedrijfseigen activiteiten, is concentratie van dit soort voorzieningen gewenst op daarvoor geschikte locaties. Daarbij wordt in volgorde onderzocht of een locatie mogelijk is:

- op bedrijventerreinen, glastuinbouwlocaties of rioolzuiveringslocaties;
- op een geschikt, voormalig agrarisch bouwperceel;
- als geen van beide opties mogelijk is, op een specifieke goed ontsloten agrolocatie in combinatie met vergelijkbare vormen van agrarisch verwante bedrijvigheid, zoals grondverzetbedrijven, landbouwmechanisatiebedrijven. In alle gevallen is een zorgvuldige landschappelijke inpassing van belang, gelet op de omvang en uitstraling van dergelijke voorzieningen.

Specifieke vestigingslocaties

Naast een optimale benutting van bestaande natte bedrijventerreinen zien wij ruimte voor ontwikkeling van nieuwe natte bedrijventerreinen:

- bij Leeuwarden langs het Van Harinxmakanaal;
- tussen Harlingen en Franeker langs het Van Harinxmakanaal;
- bij Harlingen in de vorm van een nieuwe uitbreiding van de zeehaven, bij voorkeur binnendijks. Wij sluiten een eventuele buitendijkse uitbreiding niet op voorhand uit. Hiervoor zal wel een afzonderlijke planologische afweging moeten plaatsvinden waarbij de landschappelijke, cultuurhistorische en natuurlijke waarden van zowel de Waddenzee als het binnendijks gelegen gebied betrokken worden;
- bij Drachten, Heerenveen en Sneek, gekoppeld aan de bestaande zijtakken van het Prinses Margrietkanaal;
- bij Burgum, in relatie tot de opwaardering van het Prinses Margrietkanaal naar klasse Va en in combinatie met de Centrale As.

70

Voor watersportgebonden bedrijven zijn de stedelijke en regionale centra en de recreatiekernen - voorzover deze aan geschikt vaarwater liggen - de primaire vestigingslocaties. Randvoorwaarde is dat de mogelijkheden aansluiten bij de aard en schaal van de kern en landschappelijk zorgvuldig worden ingepast.

2.3.4 Vestigingsmogelijkheden binnen kernen

Het is van belang dat werkfuncties en voorzieningen ook op het niveau van een kern op de goede plekken terecht komen. Hiervoor zijn gemeenten primair verantwoordelijk. Voor de invulling van dit deel van het vestigingsbeleid geven wij een handreiking met een onderscheid naar vier werkmilieus. Deze zijn beter van elkaar te onderscheiden naarmate kernen groter van omvang zijn. Wij hanteren de volgende uitgangspunten:

Centrummilieus en centrumrandmilieus

- Het centrummilieu is als kernwinkelgebied meestal het oudste deel van een kern met in sommige gevallen historisch waardevolle kenmerken. Het centrummilieu beschikt over een concentratie van werkfuncties, overwegend detailhandel, die bezoekers- en ruimte-intensief zijn. Het centrummilieu wordt intensief gebruikt door winkelend publiek.

- De centrumrandmilieus sluiten aan op het centrummilieu en zijn gegroepeerd rond een of meerdere verkeersmodaliteiten (knooppunten). Er is een schaalverschil tussen het centrum en de centrumrand. De werkfuncties hebben een intensieve functionele relatie met het centrummilieu, complementair of ondersteunend.
- We zetten in op versterking van de kwaliteiten en de aantrekkelijkheid van de centrummilieus als plekken van ontmoeting, dienstverlening, ontspanning en vermaak.
- We zetten in op het benutten van centrumrandmilieus voor centrumgerichte functies (zoals kantoren, PDV en eventueel supermarkten), die qua omvang, schaal en verkeersaantrekkingskracht niet goed in het centrummilieu passen.
- Voorzien wordt in de eventuele behoefte aan nieuwe deelcentra op geschikte knooppunten van verkeer en vervoer in het stedelijke gebied, met een goede afstemming met het functioneren van bestaande centra.

Perifere milieus

- Perifere milieus liggen op enige afstand van het centrummilieu of aan de rand van de kern. In perifere milieus zijn overwegend typen werkfuncties aanwezig die niet in de andere milieus inpasbaar zijn, zoals industrie-, transport- en distributiebedrijven of grootschalige detailhandelsvestigingen. Het perifere milieu is sterk verbonden met verkeersmodaliteiten en biedt ruimte voor de ontwikkeling van grootschalige werkfuncties.
- Wij zetten in op voldoende aanbod aan specifieke (bedrijven)terreinen voor nieuwe bedrijven en voorzieningen die vanwege veiligheid, hinder of verkeersaantrekkende werking niet gewenst zijn in de overige milieus. Een onderdeel hiervan vormt de reservering van terreinen voor inrichtingen met gevaarlijke stoffen en voor bedrijven en voorzieningen met veel verkeer- en vervoersstromen.
- Een passende aansluiting op verkeer- en vervoerverbindingen is belangrijk, bij voorkeur met verschillende modaliteiten.
- Bij het bepalen van de schaal en omvang van PDV (en GDV voor Leeuwarden), voorzover niet in centrumrandmilieus onder te brengen, is een goede afstemming met de winkelfunctie van de centrummilieus van belang.

71

Verspreide milieus

- De overige milieus met werkfuncties zijn verspreide milieus. Het gaat om één of enkele werkfuncties met een overwegend lokale oriëntatie. Er kan sprake zijn van verspreide vestigingen binnen een kern, bijvoorbeeld een wijkwinkelcentrum. Daarnaast kan ook sprake zijn van verspreide vestigingen in het buitengebied. Werkfuncties kunnen zowel verspreid als enigszins geconcentreerd voorkomen.
- Wij zetten in op menging van wonen en werken in de verspreide milieus ter bevordering van de levendigheid en werkgelegenheid op wijkniveau. Voorwaarde is een goede afbakening van de inpasbare bedrijfstypen om (toekomstige) milieuhinder te voorkomen.

2.3.5 Ruimtelijke kwaliteit

Bij de ruimtelijke inpassing van (nieuwe) werkfuncties vragen wij specifiek aandacht voor de volgende aspecten van ruimtelijke kwaliteit:

- **Voor efficiënt ruimtegebruik is het van belang dat bestaande bedrijvenlocaties benut worden alvorens nieuwe bedrijvenlocaties ontwikkeld worden.** Als gevolg van verandering van de aard of van de benodigde ruimte van de werkfuncties kan via herstructurering mogelijk ruimte gevonden worden.
- **Een goede beeldkwaliteit en een zorgvuldige landschappelijke inpassing van bedrijvenlocaties zijn extra belangrijk in historisch, landschappelijk of stedenbouwkundig waardevolle gebieden. In het bijzonder geldt dit voor**

zichtlocaties, watersportgebonden bedrijvigheid in open gebieden en bij de landschappelijke inpassing van agrarisch verwante bedrijvigheid en voorzieningen.

- Het benutten van kansen voor profilering van locaties voor specifieke typen werkfuncties, is positief voor de gebruiks-, belevings- en toekomstwaarde van die locaties. Samenwerking tussen gemeenten kan deze kansen bevorderen. Wij vervullen hierbij een stimulerende en faciliterende rol.
 - Kwaliteit is gediend met goede afspraken tussen gemeenten en bedrijven over parkmanagement, kleur-, vorm- en materiaalgebruik, opslag van goederen en beheer.
 - Bij de inrichting van een bedrijventerrein spelen eisen ten aanzien van externe veiligheid. Zo worden mogelijke conflicten tussen risicovolle inrichtingen en kwetsbare objecten waaronder winkels en kantoren - vermeden.
- Waar gewenst zullen wij gemeenten ondersteunen bij de invulling van deze aspecten.

2.3.6 Doorwerking ruimtelijk beleid

WAT DOEN WE ZELF	WAT VERWACHTEN WE VAN ANDEREN
<ul style="list-style-type: none"> • Wij ondersteunen gemeenten bij de ontwikkeling (en/of herstructurering) van werklocaties met onze expertise en kennis op het vlak van landschappelijke inpassing, stedenbouwkundig ontwerp en ruimtelijke kwaliteit. • Wij stimuleren een intensievere samenwerking tussen gemeenten, zodat de mogelijkheden voor profilering van werklocaties ten volle kunnen worden benut. • Wij maken met de betrokken gemeenten afspraken voor de komende jaren over de omvang van kantoorontwikkeling in de stedelijke centra in relatie tot onze inzet op een plus voor Leeuwarden. Deze afspraken worden om de vijf jaren geactualiseerd. • Wij werken actief mee aan vestiging van een lokaal bedrijf in een bedrijfsconcentratiekern, een regionaal of stedelijk centrum wanneer vestiging in een kleine kern onder de genoemde voorwaarden niet mogelijk is. • In SNN verband voeren wij het Kompasprogramma uit ter stimulering van diverse ruimtelijk-economische ontwikkelingsprojecten. Daarnaast werken wij aan de Strategische Agenda om ook voor de periode 2007-2013 van het rijk en de Europese Unie ruimtelijk-economische stimuleringsmiddelen te verkrijgen voor Noord-Nederland. <p>[p.m.]</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Gemeenten zorgen voor een voldoende en adequaat aanbod van werklocaties afgestemd op de vraag van bedrijven en voorzieningen. • Gemeenten onderzoeken of bestaande bedrijvenlocaties beter kunnen worden benut alvorens nieuwe bedrijvenlocaties worden ontwikkeld. • De betrokken gemeenten stemmen de kantoorontwikkelingen tussen de stedelijke centra op elkaar af. • Gemeenten benutten kansen om door onderlinge samenwerking bij te dragen aan profilering van werklocaties, waardoor de gebruiks-, belevings- en toekomstwaarde ervan toenemen. <p>[p.m.]</p>

2.4 NETWERKEN

2.4.1 Inleiding

Een goede netwerkstructuur is onmisbaar voor de mobiliteit van de inwoners van Fryslân en voor de sociaal-economische ontwikkeling van de provincie. Wij verstaan onder netwerken weg-, water-, spoor-, en leidingenverbindingen waarlangs mensen, goederen, diensten en informatie zich verplaatsen. Netwerken bepalen niet alleen de interne bereikbaarheid binnen Fryslân, maar ze zorgen ook voor de bereikbaarheid van Fryslân van buiten en daarmee voor de positionering van Fryslân in breder (inter)nationaal verband. Daarmee is de relatie tussen netwerken en ruimtelijke ontwikkelingen wederzijds: aan de ene kant trekken goed ontsloten locaties meer ruimtelijke dynamiek aan, aan de andere kant worden netwerken beter benut als ze zijn aangesloten op de meest dynamische locaties.

Wij verwachten een verdere groei van de mobiliteit. Zowel het personenvervoer als het vervoer van goederen en diensten (inclusief ICT) zal sterk blijven toenemen. Meer dan de helft (56%) van de personenverplaatsingen binnen Fryslân wordt per auto afgelegd. De meeste goederen worden per vrachtauto vervoerd, qua gewicht zo'n 75%. Het aantal autokilometers stijgt tot 2020 met bijna 50%, het goederenvervoer met 20%. Het gebruik van de fiets en het openbaar vervoer staan onder druk.

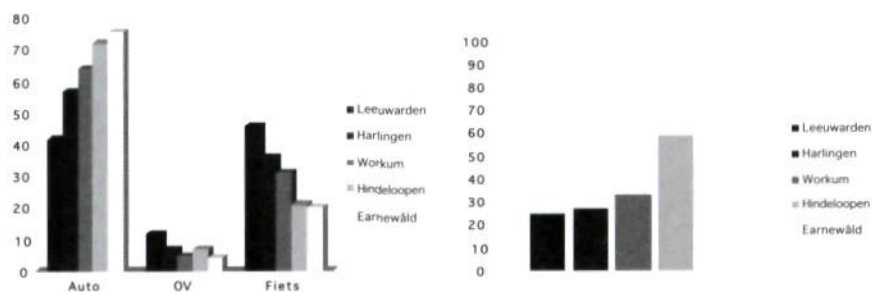
De toename van de mobiliteit is onder meer het gevolg van de toegenomen arbeidsparticipatie, de groei van de economie en de daarmee gepaard gaande welvaartstijgingen. Mobiliteit bevordert in z'n algemeenheid de leefbaarheid.

De toename van mobiliteit heeft echter ook nadelen: netwerken worden zwaarder belast waardoor de congestie toeneemt en vooral de stedelijke centra slechter bereikbaar worden. Knelpunt- en doen zich vooral voor bij Leeuwarden, Heerenveen/Joure en bij de aansluiting van Noordoost- en Zuidwest-Fryslân op het landelijke wegennet. Bij een toenemende mobiliteit nemen de milieubelasting en de verkeersonveiligheid ook toe.

Onderzoek toont aan dat bij een grotere concentratie van inwoners het gebruik van openbaar vervoer en fiets toeneemt en het aandeel van de auto afneemt. Dit wordt geïllustreerd in de onderstaande figuren voor vijf willekeurige in omvang variërende kernen.

Naast het netwerk voor het vervoer van goederen en personen is er ook een netwerk voor het transport van energie, water en informatie. Het gaat hier om gas-, elektriciteit- en waterleidingen, glasvezelnetten en overige ICT-verbindingen, communicatiemasten en straalpaden. Dit netwerk ligt deels bovengronds en deels ondergronds.

Onderzoek toont aan dat de invloeden van ICT op beperking van de fysieke mobiliteit tot nu toe gering zijn. De effecten van telewerken en boodschappen via internet wegen niet op tegen de groei van het aantal kris-kras verplaatsingen, de langere verplaatsingsafstanden en de blijvende noodzaak van persoonlijke contacten. Wel kan ICT een structurerende en wervende vestigingsfactor zijn voor bedrijfsvestiging.

Verdeling modaliteit (%)
Bron: VFR, Goudappel Coffeng, 2004

Autokilometers per 100 inwoners (per dag)

2.4.2 Optimale bereikbaarheid als doel

Wij streven naar een optimale interne en externe bereikbaarheid van Fryslân als belangrijke impuls voor economische ontwikkeling, de ruimtelijke structuur en de leefbaarheid. Bij het verbeteren van de bereikbaarheid staan een zorgvuldige ruimtelijke inpassing en veiligheidsaspecten centraal.

2.4.3 Bijdrage van het ruimtelijk beleid aan mobiliteitsbeheersing

De wijze waarop woningen, bedrijven, kantoren, winkels en recreatievoorzieningen zijn verspreid beïnvloedt het mobiliteitspatroon. Wij zetten met ons ruimtelijk beleid in op de beheersing van (auto)mobiliteit, zodat netwerken niet onnodig belast worden. Hierbij richten wij ons op:

- het concentreren van wonen, werken en voorzieningen;
- het benutten van bestaande infrastructuur;
- het stimuleren van goederenvervoer over water en spoor;

Concentratie van wonen, werken en voorzieningen

Wij zetten in op concentratie van wonen, werken en voorzieningen in primair de stedelijke centra en secundair de regionale centra. Verder vullen wij ons concentratiebeleid onder meer in door het bundelen van aanvullende woningbouw op een redelijke fietsafstand van de stedelijke centra. In combinatie met een uitgebreid stelsel van fietspaden in en rond de stedelijke centra stimuleren wij hiermee het gebruik van de fiets. Door verstedelijking te concentreren neemt het draagvlak voor openbaar vervoer toe. Tevens leidt de bundeling van functies gemiddeld tot kortere verplaatsingsafstanden.

Benutting van bestaande infrastructuur

Wij stemmen bereikbaarheidseisen van werkfuncties en ontsluitingskwaliteiten van locaties op elkaar af. Wij hebben dit uitgewerkt in hoofdstuk 2.3. Zo zijn werkfuncties met veel werknemers en bezoekers gediend met een centrale ligging en een goede ontsluiting met het openbaar vervoer en de auto. Werkfuncties met veel en zwaar (vracht)autoverkeer zijn gediend met een optimale wegontsluiting buiten woongebieden om. Specifiek bevorderen wij het goederenvervoer over water door bedrijvenlocaties aan vaarwater aan te prijzen voor watergebonden bedrijven.

Wij vragen gemeenten voor nieuwe grote woningbouwlocaties, voor de vestiging van grote publiekstrekkende voorzieningen, voor kantoren met veel personeel en voor bedrijven met grote goederenstromen een mobiliteitstoets uit te voeren. Uit deze toets blijkt of de bestaande verkeer- en vervoervoorzieningen de extra mobiliteit kunnen opvangen qua capaciteit en veiligheid. Tevens wordt daarbij ook de potentie voor openbaar vervoer in beeld gebracht. Bij deze toets betrekken gemeenten het voor het PVVP opgestelde kwaliteitsnetwerk goederenvervoer. Dit netwerk omvat de verbindingen die voor het goederenvervoer het meest belangrijk zijn en waarin de komende jaren met prioriteit geïnvesteerd zal worden.

Wij bieden passend bij onze kernenstructuur ruimte voor nieuwe ontwikkelingen bij knooppunten in de netwerkstructuur. Naast onze algemene inzet op concentratie van wonen, werken en voorzieningen in de stedelijke en regionale centra leggen wij een woonaccent bij kleine kernen met een goede openbaar vervoerontsluiting.

Zo kan bijvoorbeeld woningbouw bij kernen met een treinstation het draagvlak voor deze openbare vervoerlijnen versterken. Ook zetten wij op termijn bij de nieuwe stationslocaties van de Zuiderzeelijn in op concentratie van nieuwe (hoog)-stedelijke functies.

Openbaar vervoer is afhankelijk van de beschikbaarheid van vraag naar dit vervoer. Een goede uitvoering van ons streekplanbeleid is van invloed op het slagen van een goed openbaar vervoersbeleid in het PVVP.

Stimuleren goederenvervoer over water en spoor

Wij stimuleren het goederenvervoer over water en spoor omdat dit minder belastend is voor het leefmilieu. Hiertoe bevorderen wij de beschikbaarheid van voldoende natte bedrijventerreinen met overslagvoorzieningen. Wij vinden het vervolgens van belang dat deze terreinen vrijwel uitsluitend worden toebedeeld aan vaarweggebonden bedrijven en bedrijven met omvangrijke goederenstromen die voor vervoer over water geschikt zijn. Wij verzoeken gemeenten om hiermee rekening te houden. Het meeste vervoer vindt plaats over het Prinses Margrietkanaal, dat wordt opgewaardeerd naar CEMT-klasse Va. Daarnaast zijn het IJsselmeer, het Van Harinxmakanaal en de zijtakken van het Prinses Margrietkanaal van belang.

De mogelijkheden voor een verdere ontwikkeling van goederenvervoer per spoor zijn in Fryslân meer beperkt. Wij zien vooral kansen bij het enige multimodale knooppunt te Leeuwarden, waar spoor- en wegverbindingen bij elkaar komen.

2.4.4 Versterking van de netwerkstructuur ter ondersteuning van de ruimtelijke structuur

75

Wij zetten de netwerkstructuur strategisch in voor de ondersteuning en versterking van de gewenste ruimtelijke structuur. Hierbij richten wij ons op de volgende punten:

- Versterking van de Noordelijke Ontwikkelingsas;
- Verbetering van de bereikbaarheid en doorstroming van de stedelijke centra;
- Verbetering van de regionale bereikbaarheid;
- Verbetering van de bereikbaarheid binnen stedelijke gebieden;
- Impuls voor de beroepsvaart

Versterkingen in de netwerkstructuur staan globaal op kaart 5 aangegeven.

Het PVVP regelt de afstemming tussen het verkeer- en vervoersysteem en de verplaatsingsbehoeften van personen en goederen, met aandacht voor de (verkeers-)veiligheid en de kwaliteit van de leefomgeving. Daarbij is de ruimtelijke structuur bepalend voor de kwaliteit van de voorzieningen van wegen en fietspaden.

Verbeteringen in de infrastructuur zijn primair gericht op het oplossen van verkeerskundige knelpunten, zoals het verbeteren van de capaciteit, de kwaliteit van de bereikbaarheid of de veiligheid. Wel kan na verloop van tijd blijken dat een betere ontsluiting van een kern of regio resulteert in een extra vraag naar bijvoorbeeld wonen en werkfuncties. Of daaraan tegemoet wordt gekomen zal worden afgewogen tegen meerdere aspecten, zoals de ruimtelijk-economische ontwikkeling van een regio die ons voor ogen staat, de ligging van de kern(en) in de regio, het voorzieningenniveau, de omvang van de kern en de kwetsbaarheid van de omgeving.

Binnen de provinciale aantoonbare behoefte bieden wij bij integrale gebiedsontwikkeling de mogelijkheid om een programma voor wonen en/of werken voor financiële verevening in te zetten. Het (eventuele) programma voor wonen en/of werken zal alleen in specifieke gevallen van provinciaal belang ingezet worden. De Centrale As is voor ons een dergelijk project. Met dit programma kunnen wij flexibel inspelen op ontwikkelingen binnen de provincie, zonder daarbij afbreuk te doen aan ons algemene ruimtelijke beleid met de daaraan gekoppelde kernenstructuur en programma's voor wonen, werken en voorzieningen. Dit houdt concreet in dat wij mogelijkheden bieden voor vormen van ontwikkelingsgericht werken mits die niet zullen concurreren met onze inzet op ontwikkelingsprojecten gericht op de grotere stedelijke centra, zoals de Zuiderzeelijn en de Haak om Leeuwarden.

Versterking Noordelijke Ontwikkelingsas

Wij zetten met andere partners in op de versterking van de Noordelijke Ontwikkelingsas. Wij streven hierbij naar de aanleg van een snelle (inter)nationale spoorverbinding tussen Groningen en Amsterdam, de Zuiderzeelijn (ZZL). Om de effecten op landschap en natuur te beperken zetten wij in op bundeling van het tracé met de A6/A7. In Fryslân zijn halteplaats- en voorzieningen in Heerenveen, Drachten en Leeuwarden. Vooral hier zullen wij op termijn de ruimtelijk-economische effecten van de Zuiderzeelijn faciliteren.

In een afzonderlijke tracéprocedure wordt het exacte tracé bepaald. Wij verwachten dat de meeste effecten zich ná de streekplanperiode zullen gaan voordoen. Met dit streekplan sorteren wij uiteraard wel voor op de komst van de ZZL.

76

Wij versterken de Noordelijke Ontwikkelingsas verder met de opwaardering van het Prinses Margrietkanaal naar CEMT-klasse Va, zodat grotere en zwaardere schepen hiervan gebruik kunnen maken.

Een groot deel van de vaarwegverbreding en verdieping is inmiddels gerealiseerd. Daarnaast worden meerdere kunstwerken nog verbeterd of vervangen. Als vaarwegbeheerder werken wij hierbij nauw samen met het rijk, die eindverantwoordelijk is.

Verbetering bereikbaarheid en doorstroming stedelijke centra

De stedelijke centra zijn aangesloten op (inter)nationale infrastructuur en zijn onderling verbonden door stroomwegen.

Gelet op de omvang van deze centra, bieden ze draagvlak voor meest hoogwaardige vormen van openbaar vervoer. De bereikbaarheid van enkele stedelijke centra staat door de verkeers- toename onder druk.

LEEWARDEN, HARLINGEN

Wij streven naar een verdere verbetering van de bereikbaarheid van en de doorstroming van het autoverkeer bij Leeuwarden en Harlingen. Hiertoe zetten wij primair in op de versterking van de ontsluitingsas Afsluitdijk - Leeuwarden - Drachten, bestaande uit:

- De verdubbeling van de Wâldwei tussen Leeuwarden en Drachten, met op termijn een uitvoering als autosnelweg;
- De aanleg van de ontbrekende schakel tussen de A31 en A32, de Haak om Leeuwarden.

De Haak ontlast Leeuwarden van doorgaand verkeer. Daarnaast heeft deze weg een functie

voor de bereikbaarheid van Leeuwarden en de ontsluiting van Leeuwarden-Zuid door middel van een daarop aantakende nieuwe westelijke ontsluitingsweg;

- De verdubbeling van de N31 tussen Zurich en Harlingen, ook uit veiligheidsoverwegingen, met op termijn een uitvoering als autosnelweg;
- Het op termijn verdubbelen van de N31 bij Harlingen.

Daarnaast zetten wij bij Leeuwarden in op de aanleg van de Noordwest-tangent. Met de Noordwest-tangent krijgt het gebied ten noorden van Leeuwarden een betere aansluiting op het landelijke wegennet. Ook wordt Leeuwarden ontlast van doorgaand verkeer. Het biedt tevens een alternatieve route voor het verkeer met een herkomst of bestemming in Leeuwarden.

Ook zien wij kansen om de realisering van een voorstadhalte bij Werpsterhoek te combineren met een verdere opwaardering van de spoorwegverbinding Groningen-Leeuwarden. Deze maatregelen voorzien in een betere bereikbaarheid per spoor van twee toekomstige grote strategische werklocaties in Noord-Nederland (Werpsterhoek te Leeuwarden en Europapark te Groningen).

DRACHTEN

Voor Zuidoost-Fryslân zetten wij in op de verbetering van de verbinding met Drenthe en Duitsland door de N381 Drachten - Drentse grens op te waarderen tot stroomweg.

Hiermee structureert de N381 het verkeer in Zuidoost-Fryslân nader. Passend binnen het algemene streekplanbeleid, bieden wij ruimte om de eventueel op termijn groeiende behoefte aan wonen, werken en voorzieningen in de regio op te vangen.

HEERENVEEN, JOURE

Wij streven ernaar om uiterlijk 2015 een structurele verbetering in de doorstroming van het verkeersknooppunt Joure gerealiseerd te krijgen.

Sinds de realisering van het klaverblad Heerenveen is een deel van de doorstromingsproblemen verplaatst naar het verkeersknooppunt Joure. De verwachting is dat Joure een steeds groter knelpunt zal worden.

SNEEK

Wij bevorderen de doorstroming van het autoverkeer op de A7 bij Sneek door de zuidelijke rondweg te verbeteren en een nieuw wegtracé met aquaduct aan te leggen om het bedrijventerrein De Hemmen tussen de Geeuw en Folsgare.

DOKKUM

Om de verbinding van Noordoost-Fryslân met het landelijke wegennet te verbeteren waarderen wij het wegtraject Dokkum-Burgum-Nijega op tot belangrijke stroomweg. Met deze zogenaamde Centrale As zetten wij in op het beter ontsluiten van Noordoost-Fryslân en van Dokkum in het bijzonder. Wij beschouwen de Centrale As ook als een belangrijke ruimtelijk-economische impuls voor Noordoost-Fryslân.

Verbetering regionale bereikbaarheid

Regionale centra zijn minimaal verbonden via gebiedsontsluitingswegen.

Openbaar vervoer wordt voor regionale centra, voor de kleine kernen en het landelijk gebied aangeboden op basis van voldoende vraag.

In Zuidwest-Fryslân ondervindt de doorstroming van het verkeer bij waterovergangen vooral in de zomer problemen. Om de doorstroming bij Lemmer te verbeteren zoeken wij op korte termijn naar oplossingen voor een betere doorstroming van het verkeer op de huidige rondweg. Voor de langere termijn zoeken wij naar oplossingen waarbij zowel de huidige rondweg als andere varianten in beeld komen. Daarnaast zetten we bij het Fries Meren-project met de volgende maatregelen in op het verbeteren van het recreatieve product:

- aanleg rondweg Woudsend met aquaduct (N354);
- aanleg aquaduct Galamadammen bij Koudum (N359);
- aanleg aquaduct Jeltseloot bij Hommerts (N354);
- aanleg aquaduct onder De Geeuw bij Sneek (A7).

Verbetering bereikbaarheid (binnen)steden

In aansluiting op de hierboven genoemde verbeteringen van de netwerken, vinden wij een goede bereikbaarheid van binnensteden noodzakelijk.

Gemeenten zijn primair verantwoordelijk voor de goede bereikbaarheid van hun binnensteden. Wij ondersteunen gemeenten door een goede afstemming met andere wegbeheerders te stimuleren. De bereikbaarheidsstrategie voor heel Leeuwarden, waarbij rijk, provincie en gemeente samenwerken en waarvan de Haak om Leeuwarden onderdeel uitmaakt, is hier een goed voorbeeld van. Onze rol is hier vooral die van gebiedsregisseur, medefinancier en medewegbeheerder.

78

Impuls voor de beroepsvaart

Om de positie van de zeehaven Harlingen nu en in de toekomst te waarborgen is de bereikbaarheid vanaf de Noordzee en het IJsselmeer van groot belang. Daarom zetten wij in op voldoende diepgang van de vaargeulen naar Harlingen vanaf de Noordzee en het IJsselmeer.

Ook waarderen wij Prinses Margrietkanaal op tot CEMT-klasse Va. De zijtakken naar Drachten, Heerenveen en Sneek zijn met klasse IV voorlopig voldoende toegerust. Hernieuwd onderzoek naar de opwaardering van de zijtak naar Drachten wordt actueel bij een stijging van het vervoer tot 2 miljoen ton laadvermogen. Daarnaast kunnen situaties waarbij sprake is van een onaanvaardbare aantasting van natuurwaarden en/of waarbij door recreatief medegebruik van de vaarweg de veiligheid in het geding is, aanleiding vormen om hernieuwd onderzoek te starten naar de gebruiksmogelijkheden van deze vaarroute.

Voor het bepalen van nut en noodzaak tot opwaardering van het Van Harinxmakanaal tot CEMT-klasse Va wordt nog een aantal aspecten onderzocht.

Ruimtelijke inpassing van infrastructuur

Bij de ruimtelijke inpassing van infrastructuur staat een goede ruimtelijke kwaliteit voorop. Dit geldt zowel voor nieuwe infrastructuur als voor aanpassingen van bestaande infrastructuur. Dit doen wij door:

- nieuwe infrastructuur te bundelen met bestaande infrastructuur;
- een goede landschappelijke inpassing te bevorderen;
- geluidhinder, luchtverontreiniging en onveiligheid zoveel mogelijk te beperken;
- versnippering van natuurlijke waarden bij aanleg van nieuwe infrastructuur te beperken door ecologische verbindingen zoveel mogelijk te respecteren;
- versnippering van natuurlijke waarden bij bestaande infrastructuur te beperken door bij ecologische knelpunten inrichtingsmaatregelen op te stellen en uit te voeren;
- inrichting en vormgeving, afhankelijk van het gebruikersdoel.

Reserveringszones infrastructuur

Wij hanteren reserveringszones langs de belangrijkste verbindingen om te voldoen aan (toekomstige) eisen op het gebied van capaciteit, gebruik, beheer en veiligheid van vaar-, spoor- en wegverbindingen. Deze reserveringszones dienen in beginsel bebouwingsvrij te blijven. Wij staan nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen binnen deze zones toe, voorzover het (toekomstige) functioneren van de verbinding en de veiligheid ter plaatse zich hier niet tegen verzetten. In de handleiding gemeentelijke plannen zullen wij de reserveringszones concreet aanduiden.

2.4.5 Leidingen, ICT en luchthavens

Leidingen en ICT

Bij het zoeken naar locaties voor (te vervangen) bestaande en nieuwe leidingen, straalpaden en masten gaan wij uit van de volgende uitgangspunten:

- Nieuwe en te vervangen tracés van leidingen worden gebundeld met groot-schalige infrastructuur en/of met bestaande leidingennetwerken;
- De initiatiefnemer houdt rekening met landschappelijke, natuurlijke en cultuurhistorische waarden;
- De bij de leidingnetwerken behorende bebouwing, zoals schakel-, compressor- en regelstations, worden in beginsel op bedrijventerreinen gebouwd;
- Bestaande straalverbindingspaden worden niet door bebouwing belemmerd en bij nieuwe tracés wordt rekening gehouden met bestaand en toekomstige bebouwing en beplanting;
- Het beleid voor zendmasten hebben wij uitgewerkt in hoofdstuk 2.7.

De belangrijkste bestaande transportleidingen en straalpaden met ruimtelijke consequenties zijn op kaart 6 aangegeven.

Luchthavens

Bij een goede ruimtelijke en milieukundige inpassing bieden wij ruimte aan eventueel noodzakelijke uitbreiding en/of verplaatsing van de in Fryslân aanwezige burgerluchthavens.

Wij zijn overigens van mening dat uitbreiding van de beschikbare burgerluchthavens niet urgent is. In Fryslân speelt de burgerluchtvaart geen belangrijke rol. Er zijn twee burgerluchtvaartterreinen, op Ameland en bij Drachten. Deze hebben een zeer beperkte betekenis als vervoervoorziening. Ook het beperkte medegebruik van de militaire vliegbasis Leeuwarden speelt een

bescheiden rol. Wel behoort de luchtmachtbasis Leeuwarden tot de top-vijf van werkgevers van Fryslân. Zij is daarmee een economische factor van belang. Voor Fryslân is de bereikbaarheid van de nationale luchthaven Schiphol van groter belang, vooral per trein. Daarnaast heeft ook de regionale luchthaven Groningen/Eelde een functie voor Fryslân.

De luchtvaart legt door aanvliegeroutes, geluidszoneringen en externe veiligheidseisen beperkingen op aan het omliggende gebied.

Voor de vliegbasis Leeuwarden is het Ministerie van Defensie het bevoegde gezag. Voor de luchthavens Ameland en Drachten zal de voorgenomen decentralisatie van bevoegd gezag naar onze provincie naar verwachting in 2007 plaatsvinden. Met uitzondering van de aanvliegeroutes worden wij daarmee bevoegd gezag voor de vaststelling van de milieuruimte en de handhaving hiervan.

2.4.6 Doorwerking ruimtelijk beleid

WAT DOEN WE ZELF	WAT VERWACHTEN WE VAN ANDEREN
<ul style="list-style-type: none"> • Het PVVP is ons beleidskader voor vernieuwingen en verbeteringen van netwerkverbindingen. Voor belangrijke infrastructurele projecten in de provincie voeren wij tracéprocedures uit, waar nodig gekoppeld aan MER. • Wij werken samen met andere netwerkbeheerders om effectieve en efficiënte oplossingen van knelpunten in het netwerkstelsel gebiedsgewijs te realiseren. Bijvoorbeeld om bereikbaarheidsproblemen van (binnen)-steden op te lossen wanneer ook andere wegbeheerders dan gemeenten daarvoor nodig zijn. In het geval van de Noordelijke Ontwikkelingsas gaat het ook om samenwerking in SNN-verband. • Wij werken aan de instelling van een mobiliteitsfonds bereikbaarheid Leeuwarden. • In de handleiding gemeentelijke plannen geven wij ruimtelijke zoneringen aan rond infrastructuur die conform landelijke of provinciale normeringen bebouwingsvrij dienen te blijven. • In de handleiding gemeentelijke plannen geven wij een handreiking voor een praktische invulling van de mobiliteitstoets. • Voor het bepalen van nut en noodzaak tot opwaardering van het Van Harinxmakanaal tot CEMT-klasse Va voeren wij op een aantal punten nog nader onderzoek uit. • Binnen ons reguliere onderhoudsprogramma nemen wij maatregelen om bij de grootste ecologische knelpunten de barrièrewerking van infrastructuur met inrichtingsmaatregelen op te heffen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Gemeenten dragen zorg voor een goede bereikbaarheid van binnensteden voor de auto, de fiets en het openbaar vervoer. • Gemeenten voeren een mobiliteitstoets uit voor nieuwe grote locaties voor woningen, bedrijven, voorzieningen en/of kantoren, waarbij beoordeeld wordt of de nieuwe locatie qua bereikbaarheid en veiligheid geschikt is voor de te verwachten verkeersstromen. • Voor zover van toepassing kennen gemeenten een extra woonaccent toe aan kernen met een goede openbaar vervoerontsluiting en worden nieuwe woonlocaties daar zo dicht mogelijk bij gesitueerd. • Het rijk geeft uitvoering aan de afspraken die in SNN-verband zijn gemaakt over de versterking van de Noordelijke Ontwikkelingsas.
[p.m.]	[p.m.]

2.5 LANDBOUW

2.5.1 Inleiding

De landbouw heeft in Fryslân van oudsher een sterke positie met goede productieomstandigheden. De landbouw is met 80% van de landoppervlakte de grootste ruimtegebruiker in onze provincie. Daarmee is de sector van groot belang als beheerder van de groene ruimte. Het is tevens een belangrijke economische factor: de aanverwante bedrijvigheid meegerekend, is de sector verantwoordelijk voor 71/2% van de Friese werkgelegenheid.

De toekomst van de landbouw is in hoge mate afhankelijk van Europees landbouwbeleid en van marktontwikkelingen. Door afnemende prijssubsidies, de overgang naar inkomenssteun en de opkomst van nieuwe EU-lidstaten wordt de concurrentie in de landbouw groter. Ook in Fryslân staat de positie van de landbouw onder druk. Dit blijkt onder meer uit de gestage afname van het aantal agrarische bedrijven. Naast de gevolgen voor de werkgelegenheid en de vitaliteit van het platteland raakt dit ook het beheer van delen van het landelijke gebied.

In de landbouw zijn twee ontwikkelingsrichtingen zichtbaar:

- Een proces van schaalvergroting waarbij een gespecialiseerde landbouw ontstaat met grote tot zeer grote bedrijven. Melkveehouderijen groeien in de streekplanperiode door naar gemiddeld ruim 200 koeien, met uitschieters naar boven;
- Een ontwikkeling van verbreding en verdieping. Verbreding betekent dat agrarische bedrijven hun inkomen verdienen door de bedrijfsvoering mede te richten op andere diensten, zoals natuur- en landschapsbeheer, wateropvang, recreatie en zorg. Verdieping betekent dat agrarische bedrijven zich specialiseren en aan een product extra waarde toevoegen, bijvoorbeeld door zelf kaas te bereiden en aan huis te verkopen. Ook hier is schaalvergroting te verwachten.

We verwachten dat beide richtingen zich naast elkaar ontwikkelen. Daarnaast is er een tendens tot meer kapitaalintensieve teelten zoals glastuinbouw, bloembollen-, lelie- en heesterteelt. Ook de teelt van energiegewassen (biomassa) is een nieuwe ontwikkeling.

Wij verwachten een verdere afname van het aantal agrarische bedrijven met gemiddeld 2 tot 4% per jaar. De overblijvende bedrijven zullen gemiddeld een grotere omvang hebben. Tevens verwachten we dat de trendmatige afname van het landbouwareaal zich de komende jaren zal doorzetten met 4 à 6% tot 2015. De afname van het aantal agrarische bedrijven met bijbehorende grond zal deels gecompenseerd worden door de schaalvergroting en extensivering van het grondgebruik bij de overblijvende bedrijven, mede door nieuwe mestwetgeving.

Sectoren

Ongeveer 70% van de landbouwgrond wordt gebruikt door de melkveehouderij, die met circa 4.000 bedrijven de grootste bedrijfstak van de Friese landbouw is. De melkveehouderij is een essentiële schakel in de hele keten van ermee verbonden bedrijvigheid, variërend van toeleverende bedrijven tot kennisinstututen.

De overige 30% van de landbouwgrond is in gebruik bij vooral de akkerbouw en in beperkte mate bij de (glas)tuinbouw en de bollenteelt. De circa 650 akkerbouwbedrijven zijn in het noordelijke kleigebied geconcentreerd en vooral gericht op de pootaardappelteelt. Ook de vollegrondstuinbouw is hier met name te vinden. De omvang van de tuinbouw is beperkt en lijkt zich te stabiliseren.

Wij verwachten dat de melkveehouderij in Fryslân een sterke sector blijft en in areaal nog zal kunnen uitbreiden. De melkveebedrijven hebben in Fryslân een relatief grote bedrijfsomvang,

gunstige productiefactoren en een sterke kennis-toeleverings-, en verwerkingsstructuur.

Het areaal akkerbouw zal naar verwachting inkrimpen, hoewel de pootaardappelteelt als stabiele sector binnen de akkerbouw waarschijnlijk gelijk zal blijven. De wisselteelt die hierbij nodig is zal zich in combinatie met de teelt van graslandgewas voor melkveehouders verder kunnen ontwikkelen waarmee ook de mineralen uit meststoffen kunnen worden afgezet. Ook andere vergelijkbare mengvormen tussen bedrijfstypen kunnen zich verder gaan ontwikkelen.

Op de volgende pagina is een overzicht opgenomen van de ruimtelijke inrichtingswensen van de melkveehouderij en de akkerbouw in de komende jaren.

De netto oppervlakte glastuinbouw in de provincie bedraagt op dit moment ruim 100 hectare (bruto circa 250 hectare). De glastuinbouw is geconcentreerd op enkele locaties in Noordwest-Fryslân, waaronder een grote nieuwe concentratie bij Berlikum. Er is vraag naar meer ruimte voor glastuinbouw.

Van de houtproductie wordt voor de toekomst geen aanzienlijke toename verwacht. Dit kan veranderen bij een toenemend houttekort en bij nieuwe mogelijkheden voor biomassa en daaraan gekoppeld nieuwe subsidiemogelijkheden. De meeste boomkwekerijen zijn geconcentreerd op de zandgronden. Uitbreiding daarvan past bij de tendens tot meer kapitaalintensieve teelten.

De intensieve veehouderij in Fryslân heeft een beperkte omvang en is geconcentreerd in de Friese Wouden, in enige mate in het veenweidegebied en plaatselijk in het noordelijke kleigebied als neventak van enkele akkerbouwbedrijven. De ingezette reconstructie van de intensieve veehouderij op andere zandgronden van Nederland veroorzaakt naar verwachting geen grote overloop naar Noord Nederland. Wel zal er enige groei zijn als tweede tak bij akkerbouwbedrijven.

De binnen-, IJsselmeer- en sportvisserij levert, in combinatie met visverwerking, ruim 1.000 arbeidsplaatsen op. Dit is ca. 0,6% van de Friese werkgelegenheid. De visserij heeft te maken met veranderlijke visstanden en is afhankelijk van een goede waterkwaliteit.

De biologische landbouw maakt na een relatief sterke groei van de afgelopen jaren circa 2% uit van het totale landbouwareaal. Er is een algemene ontwikkeling naar meer duurzame landbouw, waarbij de traditionele en de biologische landbouw verder naar elkaar toe groeien.

Tabel I: overzicht van ruimtelijke inrichtingswensen voor de melkveehouderij en de akkerbouw

	MELKVEEHOUDERIJ	AKKERBOUW
Omvang en indeling agrarisch bouwblok met bebouwingsmogelijkheden	Tot 1½ à 2 ha.; bij 'vee op stal' is veel stal-, manoeuvreer- en opslagruimte nodig; vanwege hygiëne meer behoefte aan gescheiden aan- en afvoerwegen; eventuele noodzaak tweede bedrijfswoning	Tot 1½ à 2 ha; ruimte nodig voor grote loodsen (koelloodsen, opslagloodsen), ook qua bouwhoogten
Omvang en indeling agrarische percelen/mogelijkheden bewerking en inrichting	Tot 5 à 6 ha voor graslandgebieden; bij 'vee op stal' tot 10 ha; vorm rechthoek tot vierkant; binnen redelijke afstand van bouwblok	Tot ca 10 ha voor bouwlandgebieden; vorm rechthoek tot vierkant; binnen redelijke afstand van bouwblok; uitruil gronden met melkveehouderij in verband met wisselteelt; vlakke percelen gewenst
Ontsluiting en bereikbaarheid	Rekening houden met zwaar transportmaterieel, binnen en buiten kavels als ook op de openbare weg; voorkeur voor percelen dicht bij huis met minimaal gebruik openbare weg	Rekening houden met zwaar transportmaterieel, binnen en buiten kavels als ook op de openbare weg; laad- en los plaatsen langs de openbare weg; voorkeur voor percelen dicht bij huis met minimaal gebruik openbare weg
Collectieve voorzieningen	Mestopslag, voeropslag, machineopslag, mestvergisting	Opslag (poot) aardappelen e.a., machineopslag, mestopslag, biovergisting
Waterhuishouding	Voldoende ontwatering (voorkeur minimaal 90 cm), beschikbaarheid water van voldoende kwaliteit, mogelijkheid tot drainage	Voldoende ontwatering (voorkeur minimaal 100 cm), beschikbaarheid water van voldoende kwaliteit, mogelijkheid tot drainage

2.5.2 Ruimte voor een vitale en duurzame landbouw

Wij streven in de hele provincie naar een vitale en duurzame landbouw vanwege de belangrijke bijdrage aan de sociaal-economische vitaliteit van het platteland, het beheer van het landelijk gebied en de Friese economische structuur. In het landelijk gebied worden buiten natuurgebieden voldoende ruimtelijke ontwikkelingsmogelijkheden voor de landbouw geboden. Binnen natuurgebieden is ruimte voor visserij die op een duurzame wijze gebruik maakt van de natuurlijke kwaliteiten.

Om de landbouw vitaal en duurzaam te kunnen houden zijn plaatselijk forse aanpassingen en transformaties nodig. Wij zetten onze beschikbare (financiële) instrumenten gericht in voor verbetering van de externe productieomstandigheden van de landbouw. Daarnaast dragen wij samen met gemeenten zorg voor het begeleiden van de ruimtelijke consequenties van schaalvergroting, intensivering, verbreding en verdieping van de landbouw.

Voor ontwikkeling van agribusinesscomplexen bieden wij ruimte mits sprake is van een zorgvuldige locatiekeuze gekoppeld aan een goede landschappelijke

en milieuhygiënische inpassing, en van een adequate ontsluiting. Het gaat hier om geconcentreerde vormen van landbouw waarbij verschillende agrarische activiteiten gecombineerd worden. Omdat hierbij vaak sprake is van aanzienlijke bebouwing en verkeersaantrekkende, is een zorgvuldige ruimtelijke inpassing op basis van lokaal maatwerk nodig. De kernkwaliteiten van de landschapstypen vormen hiervoor het vertrekpunt.

Wanneer verandering van grondgebruik uiteindelijk tot verplaatsing van agrarische bedrijven leidt, zullen wij hierin (al of niet via het landinrichtingsinstrumentarium) bemiddelend optreden. Wij onderzoeken de mogelijkheden om hiervoor een eventuele provinciale grondbank in te stellen.

2.5.3 Ontwikkelingsruimte binnen kernkwaliteiten landschapstypen

Bij het bieden van ontwikkelingsruimte voor de landbouw zetten wij tevens in op de blijvende herkenbaarheid van de verschillende landschapstypen in Fryslân. Ook nieuwe landschappelijke kenmerken kunnen hierbinnen ontwikkeld worden.

Voor het veenweidegebied zetten wij in op behoud en versterking van de landbouwfunctie als belangrijke drager van het veenweidelandschap, zie hoofdstuk 2.9. Wij streven naar voldoende ruimte voor de ontwikkeling van agrarische bouwblokken en voor perceelsverruiming, zodanig dat een efficiënte agrarische bedrijfsvoering mogelijk is en rekening gehouden wordt met landschappelijke kernkwaliteiten.

86

Wij zijn van mening dat de ruimtelijke consequenties van schaalvergroting en intensivering in de landbouw te combineren zijn met landschappelijke kernkwaliteiten. Wel kan spanning optreden in de houtwallengebieden, in mindere mate elzensingelgebieden en in specifieke kleinschalige situaties. Hier zien wij kansen voor verbreding van agrarische activiteiten met recreatie, natuur- en landschapsbeheer (groene en blauwe diensten), naast het naar aard en schaal vergroten van percelen.

Voor de inpassing van grotere agrarische bouwblokken is vooral de landschappelijke situering van belang, met aandacht voor de beplanting, erfelementen, de nokrichting van gebouwen en kleur- en materiaalgebruik. Een maximale maat voor de omvang van een agrarisch bouwblok is hierbij minder belangrijk dan het leveren van landschappelijk maatwerk. Bij perceelsverruiming vragen wij aandacht voor landschappelijke inpassing door de benutting van bestaande landschappelijke elementen.

De steeds groter wordende landbouwmachines vereisen geschikte wegen, zonder de landschappelijke kernkwaliteiten aan te tasten. Mogelijk zal plaatselijk regulier en landbouwverkeer moeten worden gescheiden. Recent gestart landbouwkundig onderzoek zal ook duidelijkheid geven over de ontsluitingsbehoefte per streek. Het instrument landinrichting zal waar nodig ingezet kunnen worden.

Om de inkomensbasis voor agrariërs te vergroten bieden wij aan agrarische bedrijven ruimte om op het erf (inclusief bebouwing) nevenactiviteiten te ontwikkelen die aan de agrarische activiteiten gebonden zijn. Hiertoe zullen wij bevorderen dat agrariërs die maatschappelijke doelen in hun bedrijfsvoering

opnemen voldoende vergoedingen krijgen in de vorm van groene en blauwe diensten. Kamperen bij de boer, melk- en kaasverkoop aan huis, en andere agrarisch gerelateerde activiteiten zoals mestvergisting, maar ook zorgfuncties, ondergeschikte ambachtelijke bedrijfsfuncties e.d. kunnen goed op het erf (inclusief bebouwing) ingepast worden.

Sectoren

Wij bieden ruimte voor de uitbreiding van de glastuinbouw in Noordwest-Fryslân met maximaal 450 hectare bruto. Het zoekgebied voor concentratie van nieuwe glastuinbouw hebben wij op kaart 1 aangegeven.

Dit zoekgebied beschouwen wij als landbouwwontwikkelingsgebied waar specifieke ontwikkelingsmogelijkheden voor volwaardige glastuinbouwbedrijven aanwezig zijn. Buiten dit zoekgebied zijn de ontwikkelingsmogelijkheden voor glastuinbouw beperkt tot een ondersteunende tak bij overige agrarische bedrijven. Bestaande glastuinbouwbedrijven houden mogelijkheden voor reguliere uitbreiding.

Noordwest-Fryslân is één van de nationale projectlocaties voor glastuinbouw voor de opvang van 'uitplaatsing' van glastuinbouw uit het westen van het land. De beoogde uitbreiding van de glastuinbouw draagt bij aan de vorming van een volwaardig glastuinbouwgebied met bijbehorende schaalvoordelen en creëert nieuwe werkgelegenheid. Voor de exacte locatiekeuze wordt momenteel een Milieu Effect Rapportage (MER) uitgevoerd. Afhankelijk van de voortgang van het MER-traject nemen wij voorkeurslocaties op in het ontwerp streekplan.

Voor de mogelijkheden van houtteelt, boom- en sierteeltkwekerijen met de bijbehorende schuur-, tussen- en boogkassen staan wij gebiedsgericht maatwerk door gemeenten voor. De kernkwaliteiten per landschapstype zijn hierbij uitgangspunt. Voor de mogelijkheden voor collectieve agrarische voorzieningen wordt verwezen naar hoofdstuk 2.3.

87

Wij verbeteren de condities voor de pootardappelteelt door hiervoor de externe productieomstandigheden te optimaliseren. Hierbij denken wij aan het (tegen aanvaardbare kosten) bevorderen van voldoende goed oppervlaktewater, het creëren van voldoende mogelijkheden voor *moderne schuren en goed bruikbare percelen*. *Randvoorwaarden hiervoor zijn wel een beperking van de milieubelasting en een zorgvuldige landschappelijke inpassing en beeldkwaliteit.*

Wij accepteren de gevolgen van de ammoniakregelgeving voor de uitbreiding en vestiging van (intensieve) veehouderij in de nabijheid van gevoelige natuurgebieden. De mest- en milieuwetgeving bieden voldoende waarborgen voor een verantwoorde ruimtelijke inpassing van intensieve veehouderij met inbegrip van een tweede tak bij een agrarisch bedrijf. Wij vertalen nieuwe wetgeving in ons Provinciaal Milieubeleidsplan, waarbij er een goede belangenafweging tussen de veehouderijsector en kwetsbare natuurwaarden plaatsvindt. Ook wijzen wij de voor ammoniak meest gevoelige natuurgebieden aan. Voor veehouderijbedrijven die zich in de nabijheid van kwetsbare natuur niet verder kunnen ontwikkelen zoeken wij naar mogelijkheden van flankerend beleid. Het streven daarbij is dat zowel de landbouw als natuur en milieu verbeteren.

Om geurhinder te voorkomen is het van belang dat tussen veehouderijbedrijven en stankgevoelige objecten zoals woningen, scholen voldoende afstand wordt aangehouden. De aan te houden afstand (geurcontour) is afhankelijk van de gevoeligheid van de omgeving waarin de veehouderij ligt, van het aantal geurgehinderden en van het aantal geureenheden: maatwerk is dus nodig.

Wij bieden ruimte voor binnen-, IJsselmeer-, en sportvisserij voorzover dit niet ten koste gaat van een gezonde natuurlijke visstand en aansluit bij de overige natuurlijke kwaliteiten van de gebieden. Buiten de EHS is daarnaast ruimte voor viskweek in geïsoleerd water dat geen onderdeel vormt van grotere watersystemen, en binnen de speelruimte die de Kaderrichtlijn Water hiervoor biedt.

2.5.4 Doorwerking ruimtelijk beleid

WAT DOEN WE ZELF	WAT VERWACHTEN WE VAN ANDEREN
<ul style="list-style-type: none"> • Wij bevorderen dat agrariërs die maatschappelijke doelen in hun bedrijfsvoering willen opnemen, voldoende vergoedingen krijgen voor groene en blauwe diensten. Daarbij houden wij rekening met de landschappelijke kwaliteiten van gebieden. • Voor de exacte locatiekeuze van nieuwe glastuinbouw loopt momenteel een MER-traject; in het ontwerp streekplan beslissen wij nader over de vervolgprocedure. • Wij zetten onze beschikbare (financiële) instrumenten in voor verbetering van de externe productieomstandigheden van de landbouw (ontsluiting, waterhuishouding), rekening houdend met landschappelijke kernkwaliteiten. Hieronder valt ook de inzet van het instrument landinrichting. • Bij veranderingen van grondgebruik die leiden tot verplaatsing van agrarische bedrijven, zullen wij bemiddelend optreden. Daarvoor onderzoeken wij de mogelijkheden voor het instellen van een provinciale grondbank. • Wij geven invulling aan flankerend beleid voor veehouderijbedrijven die zich in de nabijheid van kwetsbare natuur niet verder kunnen ontwikkelen. • Wij geven financiële ondersteuning aan kansrijke initiatieven voor duurzame landbouw (inclusief initiatieven in de biologische landbouw). • Wij verwerken de eventuele ruimtelijke consequenties van lopend landbouwkundig onderzoek naar agrarische structuurverbetering in het ontwerp streekplan. <p>[p.m.]</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Gemeenten bieden voldoende planologische ruimte voor de ontwikkeling van agrarische bouwblokken (incl. passende mogelijkheden voor nieuwe agrarische voorzieningen zoals mestvergistings e.d.) en voor perceelsverruiming. Dit zodanig dat efficiënte bewerking mogelijk is en tevens rekening gehouden wordt met landschappelijke kernkwaliteiten, landschappelijke inpassing en beeldkwaliteit. • Gemeenten stellen specifieke planologische regelingen op voor inpassing van agribusinesscomplexen, glastuinbouw, houtteelt, boom- en sierteeltkwekerijen, poot aardappelteelt, met de bijbehorende schuur-, tussen- en boogkassen en schuren. Daarbij wordt rekening gehouden met de kernkwaliteiten per landschapstype. • Gemeenten leveren maatwerk voor afstemming tussen veehouderijbedrijven en stankgevoelige objecten. <p>[p.m.]</p>

2.6 RECREATIE & TOERISME

2.6.1 Inleiding

Recreatie en toerisme vormen een belangrijke economische en maatschappelijke factor in Fryslân. De sector heeft met bijna 22.000 (part-time) banen een aandeel van circa 8% in de totale Friese werkgelegenheid. Van die banen is 37% te vinden in de stedelijke centra, de overige 63% op het platteland waarvan 1/3 in de regionale centra en 2/3 daarbuiten. De sector is van belang voor de werkgelegenheid en het imago van de stedelijke centra en biedt op het platteland compensatie voor verlies van agrarische werkgelegenheid. In Zuidwest-Fryslân loopt het aandeel van de sector in de totale werkgelegenheid op tot lokaal 15%. Daarnaast leveren recreatie en toerisme een wezenlijke bijdrage aan het behoud van voorzieningen in kleine kernen en zijn recreatievormen in delen van het landelijk gebied van invloed op de karakteristiek en het beheer van landschap en natuur. Goede toeristische voorzieningen zijn belangrijk voor het welzijn van de eigen inwoners.

Tot de meest in het oog springende recreatieve en toeristische gebieden in Fryslân behoren de Waddenzee met de Waddeneilanden, de IJsselmeerkust, het Friese merengebied, Gaasterland, het noordelijk terpengebied en de vier nationale parken Lauwersmeer, Schiermonnikoog, Drents-Friese Wold en de Alde Feanen (i.o.). Ook daarbuiten zijn nog vele recreatief aantrekkelijke locaties met diverse kwaliteiten, zoals de vele aantrekkelijke historische steden en kleine kernen.

De capaciteit in de verschillende sectoren is aanzienlijk toegenomen, zie de onderstaande tabel:

CAPACITEIT RECREATIE EN TOERISME	1994	2003	ONTWIKKELING 1994-2003
Hotels/pensions (aantal bedden)	8.100	8.200	0,5%
Campings (standplaatsen)	25.500	27.000	6%
Bungalows (aantal huisjes)	5.200	7.200	38%
Groepsaccommodaties (aantal bedden)	12.200	12.400	2%
Totale overnachtingcapaciteit	51.000	54.800	7,5%
Jachthavens (aantal ligplaatsen)	24.000	30.500	27%
Bootverhuur (aantal boten)	2.600	3.000	16%

Naast een groei in de overnachtingcapaciteit bij recreatiewoningen heeft ook de watersportsector een aanzienlijke groei gerealiseerd. Het aantal ligplaatsen is zowel absoluut als relatief sterk toegenomen, vooral langs de IJsselmeerkust en in het centrale merengebied. Momenteel herbergt de vaarrecreatieve sector ruim 4.000 arbeidsplaatsen, waarvan 3.200 fulltime. Ook de aanverwante, watersportgebonden bedrijvigheid is bij een aantal recreatiekernen tot sterke ontwikkeling gekomen. Het ruimtebeslag voor toeristisch-recreatieve voorzieningen is met 300 ha aanzienlijk minder toegenomen dan de 1.000 ha die in het Streekplan 1994 waren verwacht.

Voor dagrecreatie zijn er allerlei vormen van vrijetijdsbesteding mogelijk, variërend van watersport, natuur-, cultuur- en plattelandstoerisme, fiets- en wandeltochten, sportvissen, bezoek aan een attractiepark, de nationale parken met bezoekerscentra of evenementen en festivals, tot winkelen in aantrekkelijke binnensteden en dorpen, sport(beleving), horeca- en bioscoopbezoek. In vergelijking met Groningen en Drenthe is het aantal

dagattracties in Fryslân groot: er zijn 92 dagattracties met meer dan 1.000 bezoekers, waaronder 76 musea. Het bezoekersaantal is in verhouding echter gering. Van de 13 toeristische dagattracties in Noord Nederland die meer dan 100.000 bezoekers per jaar trekken, liggen er slechts 3 in Fryslân.

De consument wordt steeds kritischer en vraagt om meer afwisseling, meer kwaliteit en ruimte in het aanbod van recreatieve voorzieningen. De consument heeft ook meer te kiezen, vooral met de opkomst van de voormalige Oostbloklanden en met het aanbod van goedkope vliegvakanties. Fryslân is als toeristische bestemming geen vanzelfsprekende keuze meer. Stabiliserende en deels afnemende bezettingsgraden en de teruglopende capaciteit vanaf 2000 in een aantal sectoren wijzen op een zekere marktverzadiging. Anderzijds zijn er ook kansen voor Fryslân. Het aantal (koopkrachtige) 55-plussers neemt toe, er is een groot potentieel aan bezoekers uit Oost-Europa en er is veel belangstelling voor cultuurhistorie.

2.6.2 Ruimtelijke condities voor kwaliteitsverbetering

Wij streven naar kwaliteitsverbetering van recreatieve voorzieningen. Wij bevorderen dat recreatie en toerisme als (nieuwe) sociaal-economische drager en als beheerder van landschap, natuur en erfgoed ten volle wordt benut. Herkenbaarheid van de Friese landschappelijke kernkwaliteiten is hierbij randvoorwaarde. Kwaliteitsverbetering vraagt in een aantal gevallen om meer ruimte, zowel voor bestaande als voor nieuwe voorzieningen. Die ruimte bieden wij.

90

Bij het bieden van ruimte nemen wij in aanmerking dat het totale ruimtebeslag van de bedrijfstak vergeleken met andere sectoren relatief beperkt is. Aan de andere kant wordt er ook rekening mee gehouden dat recreatieve voorzieningen vaak nabij natuurgebieden liggen en van invloed zijn op de recreatieve druk in die natuurgebieden. Daarnaast hebben recreatieve voorzieningen landschappelijke uitstraling. Zowel landschappelijke als natuurlijke waarden vormen basiskwaliteiten voor recreatie en toerisme.

Concentratie van recreatieve voorzieningen

Wij zetten in op de concentratie van grootschalige en intensieve recreatieve voorzieningen in de stedelijke en regionale centra en in de volgende recreatiekernen: Appelscha, Akkrum, Bakkeveen, Earnewâld, Echtenerbrug, Heeg, Hindeloopen, Holwerd, Idskenhuzen, Koudum, Langweer, Noordwolde, Oosterzee, Oostmahorn, Oudega (Wymbritseradiel), Oudemirdum, Oldeberkoop, Sloten, Stavoren, Terherne, Wergea en Woudsend. Deze kernen staan op kaart 1 en kaart 7 aangegeven. Aard en schaal van recreatieve ontwikkelingsmogelijkheden sluiten aan bij de karakteristiek en de functie van de recreatiekern, rekening houdend met omgevingsfactoren. Naar aard en schaal passende recreatieve initiatieven - zoals een kleine jachthaven, kleinschalige logiesaccommodaties, dorpslogementen, een horeca-uitspanning met speeltuin, een passantencamping en kamperen bij de boer -, zijn ook buiten de bovengenoemde kernen mogelijk.

Concentratie bevordert de onderlinge versterking tussen recreatieve functies en daarmee de herkenbaarheid voor toeristen. Bijkomend voordeel is dat versnippering van het recreatieve aanbod met bijbehorende landschappelijke consequenties wordt voorkomen. Wij vinden dat een

passend aanbod van toeristisch-recreatieve voorzieningen en accommodaties thuishoort bij de functies en de opvangtaak van de stedelijke en regionale centra.

Daarnaast onderscheiden wij recreatiekernen die, naast uitbreiding en vernieuwing van bestaande voorzieningen, een opvangtaak voor nieuwe voorzieningen hebben. Dit vooral in de sfeer van verblijfsaccommodaties. De meeste recreatiekernen liggen bij natuurgebieden waar recreatief medegebruik mogelijk is. Dat biedt in algemene zin ruimte voor verdere recreatieve ontwikkeling en de daarbij behorende recreatieve druk(verhoging). Concrete initiatieven moeten vervolgens nog wel nader worden beoordeeld op effecten op de plaatselijke natuurwaarden. Voor de kustplaatsen langs het IJsselmeer en voor de kernen Terherne, Earnewâld, Oostmahorn, Bakkeveen en Appelscha zullen de ecologische randvoorwaarden voor recreatieve ontwikkeling in het ontwerp streekplan verder worden ingevuld. Dit gebeurt op basis van de nog op te stellen nadere zonering voor de betreffende EHS-gebieden in het ontwerp streekplan.

Het concept van recreatiekernen is niet geschikt voor de Waddeneilanden. Dit laat onverlet dat de Waddeneilanden een zeer belangrijke toeristisch-recreatieve functie hebben en in belangrijke mate van recreatie en toerisme afhankelijk zijn. De bijzondere landschappelijke en natuurlijke waarden zijn verweven met de toeristisch-recreatieve betekenis van de Waddeneilanden. Deze waarden bepalen dan ook voor een groot deel de ontwikkelingsmogelijkheden voor recreatie en toerisme op de eilanden, waarbij in het algemeen de nadruk meer ligt op kwaliteit dan kwantiteit. Er zijn wel accentverschillen per eiland. In hoofdstuk 3 zal dit specifiek per eiland verder worden uitgewerkt.

Verbetering en uitbreiding toeristisch-recreatieve netwerken

Wij streven naar verdere verbetering en uitbreiding van de toeristisch-recreatieve netwerken en naar versterking van de onderlinge samenhang. De belangrijkste toeristisch-recreatieve netwerken in Fryslân zijn op kaart 7 aangegeven. *De aantrekkelijkheid van de netwerken wordt vergroot door op logische punten langs en nabij de netwerken passende voorzieningen voor dag-, verblijfs- en vaarrecreatie mogelijk te maken.* Hiervoor hebben wij in eerste instantie de recreatiekernen op het oog. Ook tussenliggende punten langs en nabij de netwerken zijn hierbij in beeld, bijvoorbeeld bij (vrijkomende) boerderijen en bestaande concentraties van recreatieve voorzieningen. Wij zetten in op het opheffen van bestaande barrières en het voorkomen van *nieuwe barrières.* *Bij doorsnijding van een bestaand toeristisch netwerk door nieuwe infrastructuur wordt gekeken naar reële mogelijkheden om de barrièrewerking op te heffen.*

Wij streven er naar om de toerist in Fryslân meer mogelijkheden en meer afwisseling te bieden. Ook de inwoners van Fryslân profiteren hiervan. In het kader van het Fries merenproject werken wij aan een aanzienlijke kwaliteitsverbetering van het Friese vaarnetwerk. Ook verbeteren wij in diverse projecten fiets-, wandel-, en ruiterroutes. Daarbij betrekken wij tevens de mogelijkheden voor recreatief medegebruik van natuurgebieden en cultuurhistorische kwaliteiten.

Naast het vaarwegennetwerk voor de grote watersport zijn er meerdere waterwegen die van betekenis zijn voor vormen van kleine watersport, waaronder sloepvaren, kanovaren, roeien en schaatsen. Bij de ruimtelijke belangenafweging kennen wij aan het netwerk voor de grote watersport een zwaarder toeristisch-recreatief belang toe dan aan het onderliggende netwerk van kleinere vaarwegen.

Kwaliteitsverbetering, landschappelijke en natuurlijke inpassing

Sommige plannen voor recreatieve kwaliteitsverbetering staan op gespannen voet met ter plekke aanwezige landschappelijke of natuurlijke waarden. Met de inzet van kwaliteitsarrangementen is het mogelijk om eventuele belemmeringen op te heffen. Hierbij wordt ook de eventuele noodzaak tot compensatie van natuurlijke of landschappelijke waarden betrokken. Aan de hand van de kwetsbaarheid en de natuurdoelen van de EHS-gebieden hebben wij in algemene zin de mate van (recreatief) medegebruik in de verschillende EHS-gebieden bepaald, waarbij in sommige gevallen nog een nadere zonering plaats vindt. Zie hoofdstuk 2.10.

Verblijfsrecreatie

Bij verblijfsrecreatie leggen wij het accent op verbetering van de kwaliteit van het bestaande aanbod. Daarnaast zien wij ruimte voor nieuwe initiatieven tot en met het middelgrote segment. Bij kampeerterreinen is ruimte tot 200 standplaatsen, bij recreatiebungalow- en appartementencomplexen tot 50 verblijfseenheden. Wanneer een initiatief specifieke recreatieve kwaliteiten toevoegt bieden wij bij uitzondering ruimte voor meer verblijfsrecreatieve eenheden, onder voorwaarde van een grotere provinciale betrokkenheid. Nieuwe initiatieven zijn mogelijk bij de stedelijke en regionale centra en de recreatiekernen, zeker bij vaste verblijfsvoorzieningen (recreatiewoningen). Hiervan kan gemotiveerd worden afgeweken. In alle gevallen vragen wij om een goede ruimtelijke en landschappelijke inpassing.

Gelet op de bezettingsgraden is er nog voldoende ruimte om een groei van het aantal overnachtingen op te vangen. Er is vooral behoefte aan kwaliteitsverbetering van bestaande capaciteit en minder aan kwantitatieve groei. Hieronder valt onder meer de omzetting van bestaande standplaatsen voor kampeermiddelen in recreatiewoningen, waarbij aandacht gewenst is voor behoud van voldoende mogelijkheden voor betaalbare recreatie. Vooral de toegenomen belangstelling voor cultuur en cultuurtoerisme biedt kansen voor het aantrekken van nieuwe doelgroepen verblijfsrecreanten. Initiatieven voor kwaliteitsverbetering komen vanuit de markt. Wij beschouwen het als onze rol om voor deze initiatieven samen met gemeenten ruimtelijke mogelijkheden te creëren. Daarnaast is op een gepaste schaal kwantitatieve groei mogelijk, zeker als dat een impuls oplevert voor kwaliteitsverbetering van het totale verblijfsrecreatieve aanbod.

Voor nieuwe verblijfsrecreatieve initiatieven buiten de stedelijke en regionale centra en de recreatiekernen stellen wij eisen aan landschappelijke en natuurlijke inpassing. Bij nieuwe initiatieven worden landschappelijke en natuurlijke elementen toegevoegd in een verhouding tussen het oppervlak aan nieuw recreatieareaal en het oppervlak aan nieuwe natuur- en landschapselementen van minimaal 1:1. Nabij de Nationale Parken wordt uitgegaan van een verhouding 1:3.

Gemeenten kunnen dit voor concrete initiatieven in een kwaliteitsarrangement nader invullen, rekening houdend met lokale omstandigheden. Zonder andere gebieden uit te sluiten, zien wij op voorhand vooral kansen in:

- de omgeving van het Nationaal Park Lauwersmeer;
- de omgeving van het Nationaal Park Drents-Friesche Wold;
- Gaasterland;
- Friese Wouden en
- Tjeukemeer, aan de zuidoever.

Kleinschalige kampeervoorzieningen en verblijfsvoorzieningen in bestaande gebouwen - tot 15 verblijfseenheden - zijn buiten de natuurgebieden in de hele provincie mogelijk. Daar waar het behoud van de karakteristiek van beeldbepalende bebouwing betreft, is dit een belangrijker criterium dan het aantal daarin onder te brengen verblijfseenheden.

Kleinschalige verblijfsrecreatieve voorzieningen, zoals kamperen bij de boer, vormen een belangrijke basis voor plattelands-, cultuur- en natuurtoerisme. Ook leveren deze voorzieningen een belangrijke bijdrage aan de versterking van de recreatieve netwerken. Kleinschalige verblijfsrecreatie leent zich bij uitstek als nevenfunctie bij agrarische bedrijven of als vorm van hergebruik in voormalige boerderijen, vooral wanneer deze langs recreatieve routes liggen. Wij vragen gemeenten om met het vervallen van de Wet op de openluchtrecreatie (WOR) per 1 januari 2008 de mogelijkheden voor kleinschalige verblijfsrecreatie nader aan te geven. Hierbij blijft er een onderscheid met meer grootschalige reguliere verblijfsvormen. Een goede landschappelijke en natuurlijke inpassing van kleinschalige verblijfsvoorzieningen vinden wij gewenst.

Wij vinden bestemmingswijziging van bestaande recreatiewoningen in permanente woningen in algemene zin ongewenst. Als uitzondering werken wij onder de volgende voorwaarden mee aan de omzetting naar een permanente woonbestemming:

- het gaat om recreatiewoningen waarvan vaststaat dat deze al voor 1 november 2003 permanent werden bewoond; en
- het gaat om recreatiewoningen die in of aansluitend aan een bestaande woonkern liggen; en
- het gaat om recreatiewoningen buiten de ecologische hoofdstructuur; en
- in het geval van een huisjesterrein, het gaat om een complex dat voor minimaal 50% permanent bewoond wordt en niet bedrijfsmatig wordt geëxploiteerd; en
- het gaat om woningen die voldoen aan de reguliere woningbouwvoorschriften, zoals het bouwbesluit en milieuwetgeving; en
- de bestemmingswijziging moet qua aard en schaal passen bij de kern en mag er niet toe leiden dat er een grote inbreuk op de geplande woningbouwprogrammering plaatsvindt.

Hiermee streven wij naar behoud van de capaciteit van bestaande verblijfsrecreatie en de aantrekkelijkheid daarvan voor recreanten. Dit voorkomt een extra beslag op het landelijk gebied en een mogelijke verstoring van de lokale woningmarkt. Ook hebben de meeste recreatieparken geen geschikte ontsluiting en ligging voor permanente bewoning. Bij omzetting van recreatiewoningen naar een permanente woonbestemming is sprake van een uitbreiding van het woningaanbod; bestemmingsplanwijzigingen naar reguliere woningen tellen daardoor mee voor de richtgetallen.

In voorkomende situaties van permanente bewoning op grond van historisch gebruik kunnen gemeenten dit via een persoonsgebonden ontheffing nog tijdelijk toestaan. Ook in deze situaties zullen recreatiewoningen op termijn alleen volgens hun bestemming worden gebruikt.

Dagrecreatie

Op het vaste land is ruimte voor een grootschalige dagattractie met circa 250.000 bezoekers per jaar of meer. Als voorwaarde geldt dat van een optimaal ontsloten locatie wordt uitgegaan, zowel voor autoverkeer als voor het openbaar vervoer. Tevens is een goede ruimtelijke en landschappelijke inpassing

randvoorwaarde. Een locatie in of in de nabijheid van een stedelijk centrum ligt voor de hand. Bij een realistisch marktinitiatief zoeken wij gezamenlijk met betrokken gemeente(n) naar een geschikte locatie.

Een enkele grootschalige dagattractie levert een belangrijke bijdrage aan de verbreding van het toeristisch-recreatieve aanbod in Fryslân en aan de Friese werkgelegenheid. Bij een goede inpassing hoeft dit geen afbreuk te doen aan de rust en ruimte van Fryslân.

Verdere uitbouw en verbetering van vrijetijdsvoorzieningen vinden wij belangrijk. Vooral de toegenomen belangstelling voor cultuur en cultuurhistorie biedt daarvoor kansen. Wij geven daaraan al invulling met de stimulering van informatiepunten, archeologische steunpunten, musea, logiesvormen in historische panden, cultuurhistorische routes en kaarten, evenementen en gidsendiensten. Ook zetten wij in op een betere toegankelijkheid van het landelijk gebied, voor zowel de eigen bewoners als de toerist. Op diverse plaatsen in Fryslân wordt hieraan invulling gegeven. Voorbeelden zijn kerkpaden, jaagpaden en kanoroutes. Met deze inspanningen wordt tevens de multifunctionaliteit van het landelijk gebied vergroot.

Het aanbod speciaal voor de jeugd en het aanbod aan slechtweer- of elckeewoorzieningen is in Fryslân beperkt. Voor nieuwe voorzieningen bieden wij ruimtelijke mogelijkheden wanneer er een geschikte locatie wordt gevonden qua:

- ontsluiting;
- aansluiting bij overige recreatieve voorzieningen, met een voorkeur voor de recreatiekernen inclusief de stedelijke en regionale centra;
- afstand tot (milieu)gevoelige functies.

Wij vragen gemeenten om daaraan nader invulling te geven, rekening houdend met ons algemene vestigingsbeleid voor voorzieningen en detailhandel in hoofdstuk 2.3.

94

Vaarrecreatie

Wij leggen vooral via het Fries Merenproject een accent op kwaliteitsverbetering van de watersportvoorzieningen en van het vaarwegennet. Daarnaast zien wij mogelijkheden voor nieuwe kleinere tot middelgrote voorzieningen tot maximaal 250 lig- en/of aanlegplaatsen, primair bij de op de vaargebieden gerichte stedelijke en regionale centra en recreatiekernen. Buiten de stedelijke en regionale centra en de recreatiekernen zijn nieuwe (kleinschaliger) voorzieningen gekoppeld aan verbetering van natuurlijke en/of landschappelijke waarden in de omgeving.

Het gevarieerde aanbod van groot vaarwater (Waddenzee, IJsselmeer en Friese meren), in combinatie met het stelsel van verbindende vaarwegen en karakteristieke dorpen en steden, vormt de kern van een uniek watersportgebied van (inter)nationale betekenis. Wij benutten de potenties daarvan voor recreatie en toerisme zo veel mogelijk, met behoud van de Friese kernkwaliteiten. Vooral de combinatie met cultuurtoerisme wordt versterkt. De huidige capaciteit is in principe voldoende om groei op te vangen. In het Friese merengebied is zelfs sprake van een daling van de bezettingsgraden van de jachthavens. Nieuwe voorzieningen kunnen een stimulans vormen voor de kwaliteitsverbetering van bestaande voorzieningen. Voor deze kwaliteits-slag is ruimte nodig, primair bij bestaande concentraties.

Buiten de stedelijke en regionale centra en de recreatiekernen zien wij kansen voor kleinschalige vaarrecreatieve voorzieningen die de kwaliteit en de aantrekkelijkheid van het recreatietoerwaartnet versterken door aan te sluiten op bestaande concentraties van recreatieve voorzieningen in het landelijk gebied. Wij vragen gemeenten om deze kansen bij een concreet project op basis van lokaal maatwerk uit te werken in een kwaliteitsarrangement.

Recreatieve drukverhoging is mogelijk bij de vaargebieden met recreatief medegebruik (kaart 16). Voor De Witte en Zwarte Brekken, De Leijen, De Alde Feanen, het Lauwersmeer, het IJsselmeer en delen van het Sneekermeer worden de ecologische randvoorwaarden voor de ontwikkeling van de vaarrecreatie nog nader bepaald door de betreffende EHS-gebieden nader te zoneren in het ontwerp streekplan. Door natuurdoelen en recreatieve gebruiksmogelijkheden goed op elkaar af te stemmen, krijgen deze vaargebieden verschillende karakters. Dit is zowel in het belang van de vaarrecreant als van de voorkomende natuurwaarden. Zie ook hoofdstuk 2.10.

2.6.3 Doorwerking ruimtelijk beleid

WAT DOEN WE ZELF	WAT VERWACHTEN WE VAN ANDEREN
<ul style="list-style-type: none"> • Wij ondersteunen gemeenten met onze kennis en deskundigheid bij de invulling en inpassing van recreatieve en toeristische activiteiten in het landelijk gebied. • Bij een realistisch marktinitiatief voor een grootschalige dagattractie, zoeken wij samen met de betrokken gemeente(n) naar een geschikte locatie. • Bij de hoofdnetwerken voor wandelen, fietsen en varen dragen wij zorg voor het voorkomen van barrières en benutten wij mogelijkheden om bestaande barrières op te heffen. • Wij bieden in voorkomende gevallen financiële ondersteuning aan kwaliteitsverbeterende projecten vanuit de reguliere subsidiebronnen. • Via het Fries Merenproject verbeteren wij de (vaar)recreatieve aantrekkelijkheid van Fryslân. • Wij geven, via een zoning voor VHR-gebieden en De Leijen, de nadere ecologische randvoorwaarden voor recreatieve ontwikkeling aan. <p>[p.m.]</p>	<p>Het is gewenst dat gemeenten een visie ontwikkelen op de toeristische en recreatieve potenties in hun gebied en de mogelijkheden voor recreatieve kwaliteitsverbetering. Voor zo'n visie zijn de volgende aspecten relevant:</p> <ul style="list-style-type: none"> • dag-, verblijfs- en vaarrecreatie. • eventuele belemmeringen voor recreatieve kwaliteitsverbetering en de mogelijkheden om deze op te heffen. • de mogelijkheden voor (kleinschalig) kamperen na afschaffing van de WOR. • de mogelijkheden voor versterking van de (samenhang van) recreatieve netwerken in samenwerking met andere betrokken gemeenten. • het beleid voor permanente bewoning van recreatiewoningen. • een uitvoeringsprogramma met acties van verschillende partijen (markt, overheid en individuele burger) om de visie te realiseren. <p>[p.m.]</p>

2.7 LANDSCHAP

2.7.1 Inleiding

De ruimtelijke kwaliteit van Fryslân wordt in belangrijke mate bepaald door het Friese landschap. De kwaliteit van het landschap is van grote invloed op het beeld dat zowel de inwoners van Fryslân als bezoekers van onze provincie hebben. Het landschap vormt ook een belangrijke basisvoorwaarde voor verschillende (economische) functies zoals recreatie en toerisme.

Fryslân heeft een rijke schakering aan landschappen: kleinschalige zandlandschappen in het (zuid)oosten, het weidse veenweide- en merenlandschap in de Lage Midden overgaand naar de open kleilandschappen in het noorden en westen, en uiteindelijk eindigend in het waddengebied met zijn kwelders, zee en eilanden. Sommige van deze landschappen zijn van (inter)nationale betekenis. In de Nota Ruimte zijn voor Fryslân twee Nationale Landschappen aangewezen: de Noordelijke Wouden en Zuidwest-Friesland.

Aan de oorspronkelijk landschappen zijn allerlei nieuwe elementen toegevoegd, zoals wegen, bedrijventerreinen en grootschalige agrarische bedrijven. Dit geleidelijke (verstedelijkings)proces is zichtbaar in vrijwel de gehele provincie, vooral in en rond de stedelijke centra. De meningen in Fryslân over dit proces zijn verdeeld: de één legt de nadruk op de aantasting van oorspronkelijke landschappen, de ander ziet dit vooral als eigentijdse toevoegingen aan aanwezige landschappen ter stimulering van de sociaal-economische ontwikkeling.

Wij zien in de samenleving een groeiend bewustzijn voor de karakteristiek en herkenbaarheid van het Friese landschap. Bovendien is het aantoonbaar dat de identiteit van bepaalde landschappen plaatselijk is aangetast door een onzorgvuldige inrichting en een eenzijdig gebruik. Hier en daar zijn oorspronkelijke landschappelijke elementen zelfs geheel verdwenen. Een positieve ontwikkeling is dat er in de laatste jaren ook verrassende nieuwe kwaliteiten en prikkelende beeldmerken zijn toegevoegd.

97

2.7.2 Landschap als gezamenlijke verantwoordelijkheid

Wij zetten samen met anderen in op het instandhouden en verder ontwikkelen van de belangrijke landschappelijke kwaliteiten en waarden in onze provincie waardoor:

- de Friese landschapstypen en hun ontwikkelingsgeschiedenis herkenbaar blijven en de ruimtelijke kwaliteit en het identiteitsgevoel versterkt worden;
- landschap een inspiratiebron kan zijn voor nieuwe ontwikkelingen en een kernkwaliteit kan zijn voor nieuwe sociaal-economische impulsen;
- waar gewenst en noodzakelijk geheel nieuwe, eigentijdse landschappen met veel kwaliteit gerealiseerd worden.

Omdat landschap niet bij gemeentegrenzen ophoudt zijn wij primair verantwoordelijk voor de landschappelijke kwaliteit op provinciaal niveau.

Wij delen de zorg in de samenleving over herkenbaarheid en kwaliteit van de Friese landschapstypen. Daarbij zijn wij er ons van bewust dat elke tijd zijn eigen ruimtelijke veranderingen met zich mee brengt en dat er voldoende ontwikkelingsmogelijkheden voor functies als wonen

en werken moeten zijn. Het is de kunst om allerlei nieuwe ontwikkelingen zodanig een plek te geven dat de essentiële kenmerken van de verschillende landschapstypen herkenbaar blijven, dan wel dat nieuwe landschappen ontstaan met een eigentijdse uitdrukking van hoogwaardige kwaliteit.

Onze primaire verantwoordelijkheid voor bovengemeentelijke aspecten laat onverlet dat landschappelijke kwaliteit een gezamenlijke verantwoordelijkheid is van rijk, provincie, gemeenten, belangengroeperingen en anderen. Naast een goede ordening van functies stimuleren wij met een subsidieregeling voor landschappelijke verbeteringen, de aanleg van nieuwe groenstructuren, het opknappen van bestaande functies en de inpassing van nieuwe functies in het landschap.

Ter verhoging van de ruimtelijke kwaliteit vinden wij het van belang dat gemeenten in bestemmingsplannen voor uitbreidingslocaties en in bestemmingsplannen voor het buitengebied een ruimtelijke kwaliteitsparagraaf opnemen. Vanwege de bovengemeentelijke dimensie vragen wij gemeenten daarnaast om ruimtelijke plannen onderling op elkaar af te stemmen. Wij ondersteunen gemeenten bij het maken van welstandsnota's, beeldkwaliteitsplannen en landschapsontwikkelingsplannen door het ter beschikking stellen van onze expertise. Wij ondersteunen de uitvoering van landschapsontwikkelingsplannen financieel.

In de ruimtelijke kwaliteitsparagraaf laten gemeenten zien op welke wijze in het plan aandacht is geschonken aan de verhoging van de ruimtelijke kwaliteit. Dit instrument is een procesvereiste. In de paragraaf kan aandacht worden geschonken aan:

- het benoemen van de bij het plan betrokken belangen, waarden en partijen;
- de communicatie met andere partijen over het plan;
- de 'draagkracht' van het landschap voor de opvang en inpassing van nieuwe functies, systematisch te beoordelen op grond van een samenhang van de ondergrond, netwerken en nederzettingpatroon.
- relevante landschappelijke kernkwaliteiten op basis van een analyse van het plangebied;
- relaties met bovenliggende plannen, waaronder (inter)gemeentelijke structuurplannen en streekplan, met een doorkijk naar de middellange en lange termijn;
- beeldkwaliteit, bebouwingstypologieën en vormen, materiaal- en kleurgebruik.

Een ruimtelijke kwaliteitsparagraaf is ook voor ontwikkelingen in bestaand bebouwd gebied gewenst.

98

2.7.3 Kernkwaliteiten landschapstypen

Blijvende herkenbaarheid van de kernkwaliteiten van de landschapstypen speelt een richtinggevende rol in de totale belangenafweging bij ruimtelijke ontwikkelingen op alle schaalniveaus. Zie ook kaart 8. Wij zijn van mening dat veel ruimtelijke ontwikkelingen ingepast kunnen worden in de bestaande landschappelijke structuren waarbij de landschappelijke kernkwaliteiten van Fryslân herkenbaar blijven. Dit vraagt wel om een zorgvuldig uitgekozen locatie en een goede inpassing in de omgeving. Vooral gemeenten zijn aan zet bij het leveren van dit lokale maatwerk, waarbij de omschreven elementen en structuren zowel ijkpunten als inspiratiebronnen vormen.

KERNKWALITEITEN KLEIGEBIED:

- open en grootschalig met structurerende elementen als dijken, kwelderwallen, slenken, terpen, paden, eendenkooien, vaarten;

- onregelmatige blokverkaveling met plaatselijk bijzondere verkavelingsvormen (mozaïek-, radiair- en strengenverkaveling);
- beplanting puntvormig geconcentreerd rondom boerderijen en dorpen, langs hoofdontsluitingswegen, kwelderwallen en randen van de Middellzee;
- aanwezigheid van grasland in lagere delen en akker- en tuinbouw op de kwelderwallen.

KERNKWALITEITEN LAAGVEENGEBIED:

- grootschalige open ruimten begrensd door bebouwings- en beplantingslinten langs wegen, vaarten en plaatselijke beeklopen;
- nadrukkelijke aanwezigheid van lineaire structuren van beeklopen, weg-dorpen, vaarten en dijken;
- opstreckende strokenverkaveling haaks op ontginningsassen, vaak in een waaivormig patroon;
- incidentele groene verdichtingen door moerasgebieden en bouselementen;
- verspreide bebouwing langs wegen en vaarten;
- aanwezigheid van overwegend grasland;
- opvallende aanwezigheid van hoogteverschillen in maaiveld en waterniveaus.

KERNKWALITEITEN MERENGEBIED:

- grootschalige openheid en weidsheid, met een grote afwisseling tussen overwegend grasland, natuur en water van gevarieerde omvang;
- water met oeverbegroeiing (rietkragen) langs meren, vaarten en kanalen;
- ondergeschikte puntvormige verdichtingen (vaart)dorpen, (agrarische) bebouwing met erfbeplanting;
- onregelmatige, opstreckende strokenverkaveling;
- stelsel van mied- en opvaarten en instekende miedwegen;
- patroon van hemdijken en slaperdijken;
- herkenbaarheid van ingepolderde boezemlanden met binnendijken;
- aanwezigheid van grasland.

99

KERNKWALITEITEN GAASTERLAND:

- besloten kleinschalig, deels half-open tot open landschap met plaatselijk grootschalige vergezichten op het IJsselmeer;
- afwisseling van reliëf en schaal, en verscheidenheid aan structurende elementen als bos, beplantingen, aardkundige elementen (stuwwallen en klifkusten), wegen, paden, kanalen, vaarten en dijken;
- contrast tussen hoger gelegen beboste en de lager gelegen open delen (polders en IJsselmeer);
- aanwezige esstructuren;
- afwisseling van grasland, akkerbouw en plaatselijk tuinbouw.

KERNKWALITEITEN NOORDELIJKE Wouden:

- kleinschalig patroon van lintbebouwing, houtwallen (hege dyken), elzensingels met geleidelijke overgangen naar open enclaves daartussen (mieden en hooilanden) en plaatselijk esgronden;
- relatief dicht netwerk aan houtwallen en elzensingels;
- afwisseling van schaal en (beperkt) reliëf;

- opstreekende stroken tot (plaatselijk on)regelmatige blokverkaveling met een gemiddelde lengte-breedte-verhouding van 1:4 à 1:5;
- structurerende elementen als beplantingen, aardkundige elementen (pingoruïnes, dobben), lintdorpen, wegen en paden met laanbeplanting;
- specifieke vormen van esstructuren.

KERNKWALITEITEN BEKENGEBIED/ZUIDELIJKE Wouden:

- afwisseling van open, half-open tot besloten landschap; hoofdstructuur bepaald door overwegend open brede beekdalen in de midden- en benedenlopen met parallel daaraan de zandruggen met bebouwing en met van beplanting voorziene hoofdwegen;
- verkavelingsrichting haaks op de hoofdwegen, veelal van beplanting voorzien;
- afwisseling van rationele regelmatige structuren en plaatselijk onregelmatige structuren;
- plaatselijke reliëfverschillen;
- specifieke vormen van kleinschalige esstructuren;
- structurerende elementen als bossen/ natuurterreinen, beken, vaarten, wijken, landgoederen, (hout)wallen, houtsingels, bosstroken, pingoruïnes, lint- en vaartdorpen, wegen en paden met laanbeplanting.

KERNKWALITEITEN WADDENEILANDEN:

- zeer grootschalig open, open, half-open tot besloten landschap met plaatselijk grootschalige vergezichten op de Waddenzee, de Noordzee, en de kust van de vaste wal;
- grote afwisseling van reliëf en schaal, en grote verscheidenheid van natuurlijke en cultuurhistorische structuren/ elementen als duinen, kwelders, slenken, strand, bossen, poldergebieden en binnenduinrand op een relatief klein oppervlak;
- opvallende contrasten tussen natuurlijke elementen als duinen, kwelders, strand en slenken, en cultuurelementen als landbouwpolders, nederzettingen, dijken en recreatieve voorzieningen;
- structurerende elementen: duincomplexen, lineaire stuifdijken, elzensingels, (hout)wallen, (mied)dijkjes, verkavelingsstructuur polders, restanten van slenken en waterlopen, dorpskommen, bossilhouet, eendenkooien.

KERNKWALITEITEN IJSELMEERGEBIED:

- zeer grootschalig open landschap met weidse horizon, lange zichtlijnen en markante oriëntatiepunten langs de kust;
- afwisselend kustbeeld van waterkeringen, (ondiepe) voorlanden, waardevolle stedelijke waterfronten, oude zeeeringen, klifkusten en vergezichten op achterland;
- contrasten tussen dynamisch beeld bij recreatieve plaatsen en concentratiepunten, en meer ingetogen landelijk beeld daarbuiten, tussen strakke lijnen van Afsluitdijk/ Noordoostpolder en glooiende lijnen van oude Zuiderzeekust, en tussen groene dijken en grilliger klifkusten bij Gaasterland;
- structurerende elementen: open water, kwelders, zandplaten en waarden rietlanden, groene dijken, kliffen, strandjes, de strakke Afsluitdijk met als oriëntatiepunten Kornwerderzand en Breezanddijk, en silhouetten van ken-

merkende bebouwing (zoals (kerk)torens, Woudagemaal, badpaviljoen Hindeloopen).

KERNKWALITEITEN AANDIJKINGEN/JONGE KWELDERS IJSSELMEEREBIED:

- grootschalig open tot halfopen landschap met sporadische verdichtingen;
- begrensde ruimtes door oude, relatief lage Zuiderzeedijk en kaden/ buitendijken;
- opstreckende verkaveling van (voormalig) in agrarisch gebruik zijnde gronden;
- nagenoeg volledig natuurlijke structuren bij gebieden met natuurfunctie
- structurerende elementen: (bekade) voorlanden, riet- en moeraslanden, halfnatuurlijke graslanden, groene dijken, zandplaten, waarden en natuureilanden, schelpenbank op Makkumer Noordwaard.

2.7.4 Nationale Landschappen

In Fryslân liggen twee Nationale Landschappen: de Noordelijke Wouden en Zuidwest-Friesland. Nationale Landschappen hebben (inter)nationaal unieke landschapskwaliteiten en in samenhang daarmee bijzondere natuurlijke en recreatieve kwaliteiten. Binnen Nationale Landschappen is "behoud door ontwikkeling" uitgangspunt voor beleid, waarbij de bijzondere landschappelijke kwaliteiten medesturend zijn voor gebiedsontwikkeling.

Wij maken in ons ruimtelijk beleid geen wezenlijk onderscheid tussen gebieden in of buiten de Nationale Landschappen. Zo is er ook in de Nationale Landschappen ruimte voor de opvang van de plaatselijke woningbehoefte, lokale en regionale bedrijvigheid en een duurzaam ontwikkelingsperspectief voor de landbouw. De Centrale As is als een verbetering van de regionale ontsluiting goed inpasbaar in de landschappelijke karakteristiek van de Noordelijke Wouden.

Wij hebben op kaart 9 de in de Nota Ruimte opgenomen globale begrenzing van de Nationale Landschappen Noordelijke Wouden en Zuidwest-Friesland aangegeven. In overleg met de streek zullen wij in het ontwerp streekplan de definitieve begrenzing van de Nationale Landschappen bepalen.

De kernkwaliteiten voor de Nationale Landschappen hebben wij verwerkt in de kernkwaliteiten per landschapstype. Wij werken deze landschappelijke kernkwaliteiten en de recreatieve kwaliteiten verder uit in de programmakaders van het Investeringsbudget Landelijk Gebied.

Specifiek voor de Nationale Landschappen gaan we:

- rijks- en provinciale middelen voor natuur- en landschapsbeheer, cultuurhistorie en recreatieve ontwikkelingen gericht inzetten;
- op experimentele basis inrichtingsplannen voor bijzondere projecten starten;
- als eerste de waardering van de cultuurhistorische kaart (CHK) ter hand nemen.

2.7.5 Zones langs autosnelwegen

Aan zones langs autosnelwegen zijn gemeentegrensoverschrijdende aspecten verbonden. Wij hanteren hiervoor een aantal uitgangspunten:

- De landschappelijke kwaliteiten langs autosnelwegen zijn blijvend herkenbaar en worden met een goede landschappelijke geleiding van nieuwe stedelijke ontwikkelingen verder ontwikkeld. Goede voorbeelden hiervan zijn de beleving van het Tjeukemeer bij de A6 en een deel van het Lindedal bij de A32. Wij stimuleren groene en blauwe investeringen voor de verbetering van de landschappelijke beleving in deze zones. De identiteit van Harlingen en Franeker dient herkenbaar en onderscheidend te blijven. Daarnaast vragen wij aandacht voor de beleving van het open terpenlandschap vanaf de autosnelweg tussen Leeuwarden en Franeker.
- Zichtlocaties langs autosnelwegen bij stedelijke centra worden geaccentueerd door een zorgvuldige situering en vormgeving. Naast de bebouwing draagt ook de inrichting van de openbare ruimte hieraan bij. Door selectief terugkerende ruimtelijke verschijningsvormen kan de ruimtelijke samenhang meer zichtbaar worden gemaakt.
- Grootschalige reclame-uitingen langs autosnelwegen hoger dan 6 meter worden zorgvuldig ten opzichte van elkaar geplaatst. Bij stedelijke centra wordt een afstand van minimaal 2¹/₂ km tussen grootschalige reclame-uitingen aangehouden. De hoogte kan hierbij worden bepaald op grond van de lokale situatie. Bij regionale centra is alleen langs autosnelwegen maximaal één grootschalige reclame-uiting van maximaal 10 meter hoogte toegestaan. Overige reclame-uitingen blijven beperkt. Met selectiviteit voorkomen we dat er een algemeen beeld van verstedelijking langs autosnelwegen ontstaat. Wij vragen gemeenten om de beeldregie in welstandsnota's nader te regelen en om zones langs autosnelwegen niet welstandsvrij te verklaren.

102

2.7.6 Structurerende werking grootschalige infrastructuur

Vanwege de ruimtelijk structurerende werking van grootschalige infrastructuur dient bij nieuwe verstedelijking terughoudend te worden omgegaan met het overschrijden van bestaande grootschalige infrastructuurelementen (snelweg, spoorlijn, kanaal). Overschrijding is alleen mogelijk wanneer gemeenten hebben aangetoond dat alternatieve locaties redelijkerwijs niet beschikbaar zijn.

Overschrijdingen zijn naar onze mening eerder aan de orde bij de stedelijke centra dan bij de regionale centra. Mocht de noodzaak tot de 'sprong' zijn aangetoond, dan is het van belang dat er sprake is van een passende omvang van de uitbreiding en dat er voldoende verbindingen met de bestaande kern tot stand komen.

Wij vinden het gewenst dat gemeenten zowel voor bestaande situaties met grootschalige infrastructuur als voor te projecteren nieuwe infrastructuur, een lange termijn visie opstellen waarmee vroegtijdig afwegingen over verantwoorde verstedelijking kunnen worden gemaakt. In deze visie worden alle relevante aspecten zoals stedenbouwkundige, landschappelijke, ecologische, cultuurhistorische, landbouwkundige, verkeersveiligheid en waterhuishoudkundige aspecten meegewogen.

2.7.7 Zendmasten

Voor de plaatsing en inpassing van zendmasten hanteren wij als uitgangspunten:

- Het maximaal benutten van masten door meerdere antennes ("sitiesharing");
- Het zoveel mogelijk aansluiten van antennemasten bij bestaande verticale elementen in het landschap;
- De voorkeur voor enkele hoge masten boven meerdere kleine masten;
- De voorkeur voor plaatsing op bedrijventerreinen in de bebouwde kom;
- In het landelijk gebied wordt aangesloten bij kruispunten van wegen, kunstwerken, openbare nutsgebouwen en/of boselementen.

2.7.8 Ruimte voor nieuwe landschappen en functies

Wij bieden ruimte voor nieuwe landschappen wanneer de maatschappelijke noodzaak aantoonbaar is. Hiertoe wordt een zorgvuldig ontwerp met aandacht voor de ontwikkeling van nieuwe ruimtelijke kwaliteiten opgesteld.

Voorbeelden van nieuwe landschappen zijn: kassengebieden, nieuwe bedrijventerreinen, grotere woongebieden, stationsgebieden, landgoederen in de stedelijke bundelingsgebieden, nieuwe natuurgebieden en grotere recreatieterreinen. Door hier hoge kwaliteitseisen aan te stellen creëren wij nieuwe landschappelijke en cultuurhistorische kwaliteiten voor de toekomst. Het creëren en handhaven van nieuwe landschappen is vooral een inrichtingsopgave voor gemeenten. Hoe groter de ruimtelijke schaal en uitstraling van een nieuw landschap, hoe groter onze inhoudelijke betrokkenheid. Naast de functionele randvoorwaarden en de te bereiken ruimtelijke kwaliteit, gaat het daarbij ook om de inzet van onze expertise en het ondersteunen van het planvormingsproces.

Bij nieuwe landschappen streven wij met groen-blauwe dooradering naar vergroting van de kwaliteit en de multifunctionaliteit van het landelijk gebied. Wij geven hierbij prioriteit aan de bundelingsgebieden rondom de stedelijke centra, omdat de verstedelijkingsdruk en het te behalen rendement van investeringen hier het hoogst zijn.

2.5.4 Doorwerking ruimtelijk beleid

WAT DOEN WE ZELF

- Wij beoordelen ruimtelijke plannen en projecten op landschappelijke kernkwaliteiten.
- Bij onze eigen provinciale objecten als gebouwen, wegen en kanalen besteden wij specifiek aandacht aan ruimtelijke kwaliteit.
- De definitieve begrenzing van en het beleid voor beide Nationale Landschappen zullen wij in overleg met de streek bepalen en in het ontwerp streekplan opnemen.
- Voor de Nationale Landschappen werken wij de kernkwaliteiten verder uit in de op te stellen integrale uitvoeringsprogramma's. Wij zetten ons in voor ondersteuning van de financiering van de beheers- en inrichtingskosten. Wij onderzoeken de mogelijkheden om in de Nationale Landschappen op experimentele basis ruimtelijke plannen te starten, specifiek gericht op de bijzondere kwaliteiten.
- Voor het ontwerpen van nieuwe landschappen ondersteunen wij de planvorming met onze expertise.
- Wij stellen een subsidieregeling op voor landschappelijke verbeteringen zoals de inpassing van oevers en kaden, de inpassing van bestaande bedrijventerreinen, de verbetering en aanpassing van agrarische erven en inpassing van grote bedrijfsloodsen, kapschuren, silo's.
- Wij stimuleren de uitvoering van landschapsontwikkelingsplannen met het inzetten van middelen.
- In samenwerking met gemeenten gaan wij historisch landschappelijke elementen waarderen in relatie tot de cultuurhistorische waardering. De Nationale Landschappen zijn als eerste aan de beurt.
- Wij zetten ons in voor financiering van investeringen voor inrichting, beheer en onderhoud van groene en blauwe dooradering van het landelijk gebied, vooral nabij en rond de stedelijke centra.

[p.m.]

WAT VERWACHTEN WE VAN ANDEREN

- Gemeenten nemen een ruimtelijke kwaliteitsparagraaf op in nieuwe bestemmingsplannen voor uitbreidingslocaties en voor het buitengebied. Dit is ook voor bestemmingsplannen voor bestaand bebouwd gebied gewenst.
- Gemeenten formuleren welstandsbeleid voor zones langs autosnelwegen met betrekking tot grootschalige en overige reclame-uitingen.
- Gemeenten gebruiken landschappelijke kernkwaliteiten als ijkpunten en inspiratiebronnen voor gemeentelijke planvorming. bij nieuwe landschappen dragen gemeenten zorg voor een goed ontwerp gericht op ontwikkeling van nieuwe kwaliteiten.
- Gemeenten zorgen ervoor dat bij ontwikkeling van nieuwe functies en bebouwing landschappelijke inpassing en afstemming op de kernkwaliteiten per landschapstype plaatsvindt.
- Gemeenten en organisaties in de streek nemen ook zelf initiatieven voor de inzet van middelen voor landschapsonderhoud (financieel dan wel in natura). Wij zullen hierbij creatief meedenken.

[p.m.]

Bijlage: Landschapsbeschrijvingen

Het kleigebied

Het kleigebied is gevormd door de zee en door z'n bewoners die voortdurend rekening moesten houden met de invloed van de zee. Langs de diep in het land binnendringende zeearmen zijn tijdens overstromingen kwelderwallen ontstaan. Achter deze kwelderwallen ontstonden de kweldervlakten. De eerste bewoners van het gebied profiteerden van de vruchtbare landbouwgrond. Maar ze moesten ook hun toevlucht zoeken op de verhoogde kwelderwallen, waar de terpdorpen als kunstmatige verhogingen zijn ontstaan. Pas later, in de Middeleeuwen met de opkomst van kloostergemeenschappen, werden systematisch dijken aangelegd. In die tijd werd ook de Middellzee vanaf de omliggende kwelderwallen via landaanwinning ingedijkt, die tot dan toe als een brede zeearm ver landinwaarts tot aan Sneek en Bolsward reikte. Toen de zee was beteugeld konden de bewoners bij het gebied intensiever in gebruik nemen. Over de afwisselende structuur van zeearmen, slenken, kwelderwallen en kweldervlakten, ontwikkelde zich een even afwisselende nederzettingsstructuur met bochtige dijken, wegen en paden, een intensieve waterwegenstructuur, veelsoortige verkavelingsvormen en een divers bebouwingspatroon van steden en terpdorpen met plaatselijk langgerekte streek- en dijkdorpen. Het gebied kreeg een belangrijke landbouwfunctie (melkveehouderij, akkerbouw/tuinbouw). Het kleigebied is vanouds van belang voor overwinterende ganzen en plaatselijk voor weidevogels. Door het ontbreken van een sterk centraal gezag in Fryslân is er een verspreid patroon van steden en dorpen ontstaan met steden als Leeuwarden, Harlingen, Franeker, Bolsward en Dokkum. Recenter zijn grootschalige elementen toegevoegd zoals spoorlijnen, auto(snel)wegen, grotere kanalen, planmatige uitbreidingen van steden en dorpen en moderne agrarische bedrijven waaronder plaatselijk ook kassen. Soms voortbordurend op oorspronkelijke kenmerken, soms als autonome structuren met nieuwe eigentijdse kwaliteiten.

Deze wisselwerking tussen natuurlijke elementen en ontginning/inrichting heeft in het kleigebied een aantal verschillende landschapstypen opgeleverd. Deze landschapstypen hebben echter een duidelijke onderlinge samenhang: met de moderne toevoegingen en nieuwe kwaliteiten, vertellen ze nog steeds het verhaal van het wassende en beteugelde zeewater dat nu op sommige plekken als zilt grondwater naar boven komt, en al **fietsend** door dit overwegend grootschalige open landbouwgebied is daarvan nog steeds een *duidelijke voorstelling te maken*.

Het laagveengebied

Het laagveengebied is gevormd door het veen dat zo'n 10.000 jaar geleden door het stijgende grondwater in de slecht ontwaterde gebieden begon te groeien. De bewoners zijn de veengebieden vanaf de Middeleeuwen gaan ontwateren om over bruikbaar land te beschikken. De ingebruikname geschiedde in eerste instantie vanuit de grotere natuurlijke wateren en de benedenlopen van de beken. Later werd in grote delen, onder invloed van de stijgende vraag naar turf, veen gewonnen. Dit gebeurde door schuin en haaks op de ontginningsassen rechte vaarten en kanalen te graven, veenpolders te maken en zo het veen hieruit te halen. Langs de vaarten groeiden streekdorpen. Op kruisingen van watergangen en aan het begin van verschillende kanalenstelsels groeiden grotere plaatsen als Heerenveen en Gorredijk, op de grens met het hoogveengebied. De ontgonnen veengebieden zijn daarna vooral ingericht voor en in gebruik genomen door de landbouw, voornamelijk door de melkveehouderij. De Middeleeuwse opstreekende verkaveling vormt hiervoor nog steeds de basis. Er zijn verschillende typen laagveengebieden te onderscheiden: de veenweidegebieden (voormalige hooilandgebieden en stroomgebieden langs beken), restveengebieden van de uitgeveende veenpolders en de veenderijen (uitgeveende petgaten, nu vaak moerasgebieden). De landbouw heeft zich sterk ontwikkeld in het veengebied, maar heeft te maken met de gevolgen van bodemdaling en een voortdurende aanpassing van de infrastructuur en de waterhuishouding. Enkele veenplassen

105

en petgatengebieden hebben een natuurfunctie gekregen. Hier zijn de verschillende ontwikkelingsstadia van het veen nog zichtbaar. Zowel de moerasgebieden als de agrarische graslandgebieden zijn vanouds van belang voor ganzen en weidevogels. Net als in het kleigebied zijn recent grootschalige elementen toegevoegd: het laagveengebied ligt deels in een zone met een hoge ruimtelijke dynamiek. In de meeste gevallen vormen deze nieuwe elementen autonome structuren met nieuwe eigentijdse kwaliteiten. De belangstelling voor het veen(weide)landschap is toegenomen, gekoppeld aan de mogelijkheden voor natuurbeleving, recreatie en wonen in dit waterrijke gebied met een centrale ligging.

De diverse soorten en stadia van veenontginningen hebben in het laagveengebied tot verschillende landschapstypen geleid. Deze landschapstypen hebben echter een duidelijke onderlinge samenhang: ondanks de moderne toevoegingen, nieuwe kwaliteiten en potenties, vertellen ze nog steeds het verhaal van het gevaarlijke veen en de noeste ontginningsarbeid, en al **varend** over de veenvaarten is de herinnering hieraan nog levendig voorstelbaar.

Het merengebied

Het merengebied ligt relatief laag en de meren zijn vooral ontstaan bij inbraken vanuit de zee waarbij stukken land zijn weggeslagen en over het veen laagjes klei werden afgezet toen de zee zich weer terugtrok. Door erosie en vervening zijn de meren groter geworden. Het merengebied is altijd schaars bewoond geweest. Het gebied was ook beperkt ontsloten, meestal vanaf de wat hogere randen met instekende en doodlopende miedwegen. Tot aan het begin van de 20e eeuw vormde het water de belangrijkste verkeersverbinding via een uitgebreid stelsel van kanalen, mied- en opvaarten. De oorspronkelijke, schaarse boerderijen buiten de dorpen lagen meestal op hoogten in het terrein (veenterpen, stroomruggen). Aan de noordzijde van het merengebied zijn hemdijken aangelegd om het noordelijk kleigebied tegen overstromingen van de Friese boezem te beschermen. Het Lage Midden vormde namelijk tot midden 20e eeuw 's winters vaak een groot binnenmeer met veel overstroemd land. Enkele slaperdijken zijn aangelegd als secundaire waterkering om de lage gronden te beschermen tegen een eventuele doorbraak van de Zuiderzeedijken. Geleidelijk aan zijn grote oppervlakten boezemgronden ingepolderd en door de landbouw als grasland in gebruik genomen. De landbouw - voornamelijk melkveehouderij - is altijd een belangrijke, beeldbepalende gebruiker in het gebied geweest, met z'n koeien langs de waterkant. Ook in dit gebied is door het ontbreken van een sterk centraal gezag een verspreid patroon van steden en dorpen ontstaan, met plaatsen als Sneek, IJlst, Sloten en Woudsend. De recreatie is sterk tot ontwikkeling gekomen toen het gebied in de 20e eeuw beter werd ontsloten en toegankelijk werd gemaakt. Het merengebied is uitgegroeid tot het watersportgebied van Fryslân met alles wat daarbij hoort aan voorzieningen, uitstraling, bedrijvigheid en vertier. Enkele dorpen hebben hierdoor een belangrijke nieuwe impuls gekregen. Sneek heeft zich ontwikkeld tot watersportcentrum. Andere grootschaliger elementen zijn toegevoegd, maar de invloed daarvan is beperkt gebleven: het gebied oogt nog steeds leeg en waterrijk. Veel gebied is natuurgebied met vaak vormen van agrarisch medegebruik. In het gebied liggen belangrijke ganzen- en weidevogelgebieden. De belangstelling voor het merengebied is onveranderd groot gebleven, gekoppeld aan de mogelijkheden voor recreatie (watersport), natuurbeleving en wonen.

Het merengebied vertelt nog steeds het verhaal van de natuurlijke beperkingen en hindernissen die in de loop van de tijd belangrijke, te benutten voordelen bleken te zijn, en al **zeilend** door dit weidse waterrijke gebied kunnen die voordelen alleen maar beaamd worden.

Gaasterland e.o.

Gaasterland e.o. bestaat grotendeels uit een complex van keileemruggen en dekzand, met daartussen lage delen waar zich veen heeft gevormd en waar bij zeedoorbraken klei is afgezet. Dit gebied herbergt zichtbaar de restanten van de voorlaatste ijstijd, toen *keileemruggen tot 12 meter hoogte door het landijs werden opgestuwd*. Dit *macroreliëf* is uniek in Fryslân en het contrast met de open en lager gelegen omringende gebieden geeft hieraan een bijzondere dimensie. Plaatselijk is er uitzicht op het IJsselmeer met grootse vergezichten. Hier is nog waarneembaar hoe het land met z'n natuurlijke hoogtes bijna als een eiland een buffer kon vormen tegen de Zuiderzee. De kenmerkende kliffen langs de zuidkust van Gaasterland zijn hiervan een duidelijk voorbeeld: erosieplekken, waar de zee na het warmer worden van het klimaat de keileembulten bereikte en er aan begon te knagen. De bewoning en ontsluiting zijn vooral op de hoger gelegen ruggen ontwikkeld, waarbij het centrale plateau vrijwel onbebouwd is gebleven. Op de ruggen en langs de flanken daarvan heeft zich voornamelijk lintvormige bebouwing ontwikkeld in de vorm van streek- en wegdorpen, sommige met een esdorp-achtige structuur zoals Oudemirdum, Bakhuizen, Hemelum en Sondel. Naast wegen en paden hebben ook vaarten en kanalen lange tijd de ontsluiting bepaald. Hier is een relatief kleinschalig landschap ontstaan met houtwallen, kleine boselementen, tuunwallen en plaatselijke landgoedstructuren. Op de 'woeste en schrale' heide- en zandgronden is (eiken) productiebos aangelegd, ook om zandverstuivingen tegen te gaan. Het stuwwallengebied wordt omzoomd door open, laaggelegen veen- en kleigronden. Aan de zuid- en westzijde van Gaasterland bevinden zich lage polders. Diverse binnendijken en slaperdijken getuigen hier van de strijd tegen het water. Op meerdere plaatsen speelde verveening een rol. De dorpen zijn relatief kleinschalig gebleven en hebben hun oorspronkelijke karakter redelijk behouden. De landbouw - voornamelijk veeteelt, akkerbouw en enige tuinbouw - heeft een belangrijke functie, ook als beheerder van het gebied. De landrecreatie is aanzienlijk ontwikkeld tot een schaal die afgestemd is op het karakter van het gebied. Balk is uitgegroeid tot een belangrijk regionaal en toeristisch centrum. Andere groot-schaliger elementen zijn toegevoegd. De bijzondere landschappelijke en cultuurhistorische karakteristiek is echter nog onmiskenbaar aanwezig en de belangstelling daarvoor is onveranderd groot gebleven, gekoppeld aan de mogelijkheden voor landrecreatie, natuurbeleving en wonen.

Gaasterland e.o. vertelt nog steeds het verhaal van het opgestuwde keileem en het ziedende zand, en al *wandelend* tussen de houtwallen en de hagen op de rustieke hellingen kan hiernaar geluisterd worden.

De Noordelijke Wouden

De Noordelijke Wouden zijn gevormd door het dekzand dat tijdens de laatste ijstijd op een basis van keileem is afgezet. In deze koude periode ontstonden ook de pingo's, de latere pingoruïnes. Deze hogere zandgronden vormen een onderdeel van het Drents Plateau. De wijze van ontginning en inrichting van het gebied vertoont ook overeenkomsten met andere zandgrondgebieden in Drenthe, Overijssel, Gelderland en Brabant. De bewoners hoefden minder bang te zijn voor de zee, maar de zee had er ook geen vruchtbare klei neergelegd. Zij hadden te maken met schrale zand- en heidegronden, zandverstuivingen en veenvorming in de lagere delen en beekdalen. Deze natuurlijke omstandigheden hebben bijgedragen aan een kleinschalig en plaatselijk diffuus patroon van ontginning, inrichting en bewoning. Kenmerkend is de opbouw van hogere (dekzand)ruggen en lagere, nattere delen, de zogenaamde mieden of hooilanden. Op de hogere delen zijn lintachtige bebouwingsreeksen en wegdorpen ontstaan met houtwallen en elzensingels - voor veekering, geriefhout en ter bescherming tegen zandverstuiving - dwars op de bebouwingslinten. Rond het Bergumermeer hebben zich esachtige structuren met verspreide bebouwingsclusters ontwikkeld. De hooilanden vormen de open enclaves binnen dit kleinschalige gebied. Het veen en de woeste heide zijn grotendeels verdwenen. In de loop van de tijd is een relatief dichte nederzettingsstructuur ontstaan met Drachten als stedelijk centrum en een aantal grotere dorpen. Burgum,

Surhuisterveen, Kollum en Buitenpost zijn uitgegroeid tot belangrijke regionale centra. Aan de oorspronkelijke fijnmazige structuur zijn verder nieuwe grootschaliger elementen toegevoegd zoals naast de reguliere planmatige uitbreidingen van steden en dorpen ook een elektriciteitscentrale. Soms voortbordurend op oorspronkelijke kenmerken, soms als autonome structuren met nieuwe eigentijdse kwaliteiten. Het kleinschalige woudenlandschap wordt thans erg gewaardeerd en heeft in dat opzicht ook recreatieve betekenis, maar levert wel spanning op met een meer grootschalige rationele landbouw met voornamelijk veeteelt. De houtwallen zijn in grote delen nog relatief gaaf en hebben een duurzamer karakter dan de elzensingels.

De Noordelijke Wouden vertellen nog steeds het verhaal van het schrale boeren onder plaatselijk wisselende omstandigheden en al *fietsend* langs houtwallen, elzensingels, hooilanden en pingoruïnes zijn die plaatselijke verschillen nu juist erg aangenaam.

De Waddeneilanden

Het Waddengebied is gevormd door de dynamiek van de zee, waarbij in de lagunes achter strandwallen (duincomplexen) zich veen kon ontwikkelen en klei werd afgezet. De zee en de rivieren bleven nieuw materiaal aanvoeren waardoor kwelders langs de kusten en zandplaten in de Waddenzee zijn ontstaan. Langzaam vormden zich de eilanden, onderhevig aan grillige stromingen van de zee waardoor stukken eilanden verdwenen en op andere plaatsen de eilanden weer aangroeiden. Achter de duinen ontstonden vruchtbare miedgronden. Het water uit de duinen zocht zich via duinbeken en krekken door de mieden en kwelders een weg naar de Waddenzee.

De eerste dorpen ontstonden op de kwelderwallen, voornamelijk streekdorpen. Er ontwikkelde zich een eigen bouwstijl zowel voor de boerderijen als voor de bebouwing in de dorpen. Om verstuiwing van duingebieden tegen te gaan zijn aanzienlijke delen ervan beplant met dennenbos en helmgras. Kleinschalig bouwlandgebruik vond voornamelijk plaats in de binnenduintrandzone, waarvan de landschappelijke kwaliteit is afgenomen. In de loop der jaren zijn eendenkooien ingericht en in gebruik genomen. De kwelders aan de zuidkant van de eilanden werden geleidelijk ingedijkt. Deze polders werden voor meer grootschalige landbouw (veeteelt) en met een meer rationele inrichting in gebruik genomen. In de luwte van stuifdijken zijn aan de oostzijde van de eilanden uitgestrekte nieuwe kwelders ontstaan. In de meeste dorpen heeft woningbouw plaatsgevonden in de vorm van geconcentreerde wijkjes grenzend aan de bestaande dorpsbebouwing. In de afgelopen decennia zijn recreatie en toerisme sterk tot ontwikkeling gekomen en deze sector vormt thans de belangrijkste bestaansgrond op de eilanden. In de binnenduintranden, bij de dorpen en plaatselijk geconcentreerd in de duinen zijn recreatiecomplexen aangelegd. Ook bij de strandovergangen en de aanlandingspunten van de veerboten zijn bebouwingsconcentraties ontstaan. Basisvoorwaarde van recreatie en toerisme zijn de belangrijke waarden van natuur en landschap die op de eilanden van prioritaire betekenis zijn, verbonden aan duinen, kwelders, slenken, strand, bossen, poldergebieden en binnenduintrand.

Kenmerkend aan de Waddeneilanden is dat op een relatief kleine oppervlakte een grote verscheidenheid aan landschapstypen, biotopen, en ecologische waarden aanwezig is met een grote onderlinge samenhang. De laatste twee decennia is aan een meer dynamisch beheer invulling gegeven, o.a. het dynamisch kustbeheer maar ook door de transformatie van delen naaldbos naar meer gemengd of loofbos.

Vlieland

Specifiek voor Vlieland is het ontbreken van landbouwpolders. Het enige dorp Oost Vlieland ligt als een compacte langgerekte kern dicht achter de Waddenzeedijk. Door de aanleg van stuifdijken om een dreigende zee-inbraak te voorkomen, zijn vier grote (natuur) polders, de Kroonpolders, en enkele kleinere stuifpolders ontstaan die weelderig begroeid zijn geraakt. Op Vlieland ontbreekt de binnenduintrand nagenoeg geheel; de doorgaande binnenduintrandweg grenst direct aan het wad. De Vliehors in het westen vormt een kenmerkende oneindige zandplaat.

Terschelling

Opvallend is de lintvormige oost-west gerichte structuur van kernen. In de vrijwel onbebouwde polders worden enkele licht reliëfrijke gronden aangetroffen (slenk/ kwelderrestanten). Ten zuiden van Oosterend ligt een stinswier en de Stryperpolder herinnert aan de laatste aandijking. De binnenduinrand is op Terschelling het meest uitgesproken: een patroon van elzensingels, kleine boselementen, enkele slenken en kleinschalig grondgebruik. Bijzonder is verder het ligging van West-Terschelling direct aan het wad en haven omzoomd door naaldbos dat als donker bos boven het dorp aan de ruime baai markant uittoort.

Ameland

Voorop Ameland is de oorspronkelijke opbouw van de dorpsgebieden (dorpseilanden) met bouwlandjes, wallen, miedgronden en mieddijkjes nog herkenbaar, vooral in de omgeving van Nes. De dorpen hebben vaak esdorp-achtige kenmerken. Opvallend is de ruimtelijke scheiding tussen de eilandkernen, overwegend door open gebieden. Deze structuur is echter aan nivellering onderhevig door intensivering en schaalvergroting, vooral binnen de recreatiesector. In de polder is ten gevolge van de ruilverkaveling een kenmerkend patroon van verspreid staande boerderijen ontstaan. Restanten van de kwelders of de natuurlijke watertjes die duinwater afvoerden, zijn plaatselijk nog in microreliëf of het slotenpatroon herkenbaar.

Schiermonnikoog

De enige polder van het eiland, de Banckspolder, is sterk rationeel ingericht met één centrale ontsluitingsas met hierlangs enkele boerderijen. Het dorp Schiermonnikoog heeft het karakter van een monumentaal streekdorp met wat enkele concentraties van nieuwbouw en verblijfsrecreatie. Het eiland heeft verder een overwegend natuurlijk karakter en de schaal van de recreatie is daarop afgestemd.

De Waddeneilanden vertellen nog steeds het verhaal van wandelende zandplaten, opstuivende en afkalvende duinen, springende getijden en juttende strandlopers, en al **leunend** over de reling van de veerboot met het gekrijs van meeuwen in de nek is dat verhaal nog steeds zilt en puur op te snuiven.

109

Bekengebied/Zuidelijke Wouden

Het bekengebied of zuidelijke wouden en is gevormd door het dekzand dat tijdens de laatste ijstijd op een basis van keileem is afgezet. Deze hogere zandgronden vormen een onderdeel van het naar het westen afhellende Drents keileemplateau. Toen het klimaat warmer werd stroomden door de brede ondiepe dalen riviertjes als de Linde, de Tjonger en de Boorne (Koningsdiep) naar het westen. Door het stagneren van de afwatering heeft op grote schaal veenvorming plaatsgevonden. De eerste bewoners vestigden zich op de veengronden nabij de riviertjes. Door vernatting en maaivelddaling ontstonden er hooilanden en schoven de dorpen de drogere zandruggen op waar ze zich later zijwaarts uitbreidden (wegdorpen). Bij de bovenloop van de Tjonger en de Linde hebben zich esdorpachtige karakteristieken ontwikkeld rond de hoge en droge zandkoppen, vergelijkbaar met de escomplexen in de Noordelijke Wouden; het Friese essenlandschap is een voor Fryslân uniek landschapstype, maar onderhevig aan nivellering. Intensieve (over)begrazing van heidegronden leidde tot zandverstuivingen die beteugeld werden door bosaanplant (rond Appelscha, Bakkeveen, Beetsterzwaag). Veencompagnieën zijn het hoogveen systematisch gaan ontginnen, waarbij de vervening in Weststelingwerf een kleinschaliger omvang had. Daarvoor werden vaarten aangelegd met haaks daarop de veenwijken. Langs de vaarten ontstonden vaartdorpen. Op de kruisingen van de waterlopen groeiden grotere plaatsen als Heerenveen, Gorredijk en Drachten. Deze zijn doorgegroeid tot belangrijke woon- werk- en voorzieningenconcentraties in het gebied. Het Fochteloërveen is het laatste stuk levend hoogveen in Fryslân. Direct ten zuiden hiervan kwam de laatste veenkolonie tot ontwikkeling: Ravenswoud. Na de verveningen zijn op grote schaal de ontgonnen gronden voor de landbouw ingericht, met verschillen in

schaal. Bij Oranjewoud en Beetsterzwaag zijn landgoederen aangelegd met hun kenmerkende rationele opbouw van park, lanen, bos met weilanden, overtuinen, open en gesloten enclaves en zichtassen.

De opbouw en aanblik van het gebied verschillen van de Noordelijke Wouden. Er zijn meer bossen en woeste gronden, terwijl er minder houtwallen/ houtsingels zijn. Opvallend zijn de langgerekte, van noordoost naar zuidwest lopende zandruggen met bebouwingslinten en dorpen, met parallel daaraan de brede, relatief open beekdalen van Koningsdiep, Tjonger en Linde met hun opstreckende strokenverkaveling haaks hierop. De benedenlopen monden uit in de open veenpolders. Delen van de riviertjes zijn gekanaliseerd.

Aan deze structuur zijn nieuwe elementen met nieuwe kwaliteiten toegevoegd die samenhangen met de relatief grote ruimtelijke dynamiek in dit zuidelijke deel van Fryslân: nieuwe grootschalige infrastructuur, aanzienlijke stads- en dorpsuitbreidingen bij Heerenveen, Drachten, Gorredijk, Oosterwolde, Wolvega, en recreatieve voorzieningen bij o.a. Appelscha en Bakkeveen. Deze verstedelijkingsconcentraties manifesteren zich vooral aan de randen van het gebied, waardoor grote delen nog hun oorspronkelijke karakter hebben. Deze karakteristiek wordt thans erg gewaardeerd, om er te wonen, te werken en te recreëren. De ruimtedruk in het gebied is daardoor relatief hoog. Desondanks worden er nog steeds- deels in het Stellingwerf- verhalen verteld over meanderende rivieren en de beteugeling van woeste zand- en veengronden, en *rijdend* in een huifkar over statige lanen en hobbelende zandpaden wordt die afwisseling van natuurlijke en cultuurhistorische dynamiek als een waardevol goed ervaren.

IJsselmeergebied

Het IJsselmeer, de voormalige Zuiderzee, vindt z'n oorsprong rond het begin van de jaartelling toen een open verbinding tussen het Flevomeer en de Noordzee tot stand kwam. In de loop van de eeuwen nam het water via het geulencomplex bezit van het land waardoor de Zuiderzee werd gevormd. De invloed van de zee leidde tot erosie en aanslibbing langs de kustlijn: zo erodeerde de zee de keileemruggen van Gaasterland en elders werd materiaal afgezet en ontstonden strandwallen. Door aanslibbing en indijking ontstonden grotere buitendijkse voorlanden en polders, die nu een belangrijke natuurfunctie hebben met vormen van agrarisch medegebruik. De zee werd beteugeld in 1932, na voltooiing van de Afsluitdijk, waarmee de Zuiderzee werd afgesloten van de Waddenzee en de Noordzee, en het IJsselmeer ontstond. Eb en vloed verdwenen en vooral langs de Friese kust vormden zich overgangen van hogere gronden via moerassen naar ondiepe oeverzones. Tien jaar na de voltooiing van de Afsluitdijk is de Noordoostpolder drooggelegd.

Langs de Zuiderzee zijn handels- en vissersplaatsen tot ontwikkeling gekomen. Voormalige Zuiderzeestadjes als Stavoren, Hindeloopen en Workum getuigen van een rijke en bedrijvige historie en hebben nu ook een belangrijke (vaar)recreatieve functie. Hindeloopen en Stavoren vormen van oudsher met hun vooruit geschoven posities markante oriëntatiepunten langs de kust. Lemmer en Makkum hebben vooral de afgelopen decennia een dynamische ontwikkeling gekend, met buitendijkse stedelijke ontwikkelingen. Makkum is, naast van oudsher een haven- en vissersplaats, het centrum van de aardewerkindustrie. Vervolgens hebben de scheepsbouw en recreatieve functies een belangrijke invloed gekregen op de ruimtelijke uitstraling en ordening van Makkum. Lemmer is van vissersplaats veranderd in een belangrijke kern voor watersport, watergebonden bedrijvigheid en doorgang van de beroepsvaart, met een bijpassend havenfront. Het Woudagemaal bij Lemmer, gebouwd in 1935 voor de afwatering van de Friese boezem, staat op de Werelderfgoedlijst. Sinds de inpoldering van de kwelders bij Workum is de relatie tussen Workum en het IJsselmeer afgenomen. De relatie is nog wel aanwezig bij de buitendijkse recreatieve functies aan de zuidwestzijde van Workum.

Het IJsselmeer is een belangrijk natuurgebied, vooral voor vogels, en heeft de Europese status van Vogelrichtlijngebied. Er is echter altijd sprake geweest van een passende combinatie van meerdere functies zoals natuur, scheepvaart en visserij, vaar- en overrecreatie,

waterhuishouding, en zandwinning. Ook vormen water en oevers in combinatie met harde wind het decor voor verschillende windsporten. Hierdoor kent het IJsselmeer historisch gezien een multifunctioneel gebruik.

Het IJsselmeergebied is een weids waterrijk gebied met vergezichten en oriëntatiepunten, een aaneengesloten reeks van niet al te hoge waterkeringen, afgewisseld door waardevolle stedelijke waterfronten, restanten van oude zeeweringen en gradaties in vergezichten op het achterland, al dan niet voorzien van de dynamiek van draaiende moderne windmolens. Opvallende contrasten zijn er tussen de strakke begrenzing van de Afsluitdijk en de Noordoostpolder, en de meer glooiende en afwisselende Friese kustlijn, tussen de groene dijken en de met bossen bedekte klifkusten van Gaasterland, maar ook tussen de dynamiek bij levendige kustplaatsen en enkele verspreide recreatieve concentratiepunten, en de rust en natuurbeleving daarbuiten. Bijzonder voor Fryslân zijn de aandijkingen, jonge kwelders en zandplaten/ nieuwe natuureilanden met hun uitgestrekte voorlanden en ondiepten.

Bij dit karakteristieke en altijd dynamische grensvlak van land en water hoort een even eigennigige ballade, en **zwevend** in een luchtballon langs de kustlijn is de melodie daarvan hoorbaar boven het fluiten van de wind.